

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

**TÜRK CEZA KANUNUNDA BİR YAPTIRIM TÜRÜ OLARAK
HAPİS CEZASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep ARABOĞA VARİŞ

İstanbul, 2019

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

**TÜRK CEZA KANUNUNDA BİR YAPTIRIM TÜRÜ OLARAK
HAPİS CEZASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep ARABOĞA VARİŞ

Danışman: Doç. Dr. Yusuf YAŞAR

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

KAMU HUKUKU Anabilim Dalı KAMU HUKUKU Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ZEYNEP ARABOĞA VARİŞ'in TÜRK CEZA KANUNUNDA BİR YAPTIRIM TÜRÜ OLARAK HAPİS CEZASI VE TARİHSEL GELİŞİMİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.04.2019 tarih ve 2019-10/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 25.10.2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. YUSUF YAŞAR	
2.	Jüri Üyesi	Dr.Öğr.Üyesi ZAFER İÇER	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi MEHMET MADEN	

ÖNSÖZ

Bu çalışma hazırlanırken bilim insanının destekçisi TÜBİTAK başta olmak üzere gerek bilgi birikimi gerek manevi desteği ile her daim yanımda olan tez danışmanım Doç.Dr.Yusuf Yaşar'a sonsuz desteklerinden ötürü teşekkürü borç bilirim.

Bu tezi hazırlamamda katkılarını göz ardı edemeyeceğim her daim eğitim serüvenimin destekçisi olmuş sevgili aileme, ailemin yokluğunu hiçbir zaman aratmayan eşimin ailesine, gösterdikleri sabır ve anlayıştan ötürü biricik arkadaşlarıma şükranlarımı sunmaktan kıvanç duyarım.

Hayatımın her anında desteğiyle bana güven veren, beni her daim kendinden önde tutan değerli eşim Yusuf Varış'e ve sevgili oğlum Yiğit Varış'e ayrıca minnettarım; nitekim bu çalışma kendilerine ayırmam gereken değerli zamandan çalınarak hazırlandı.

15.05.2019

Av. Zeynep Araboğa VARİŞ

ÖZ

“Türk Ceza Kanununda Bir Yaptırım Türü Olarak Hapis Cezası ve Tarihsel Gelişimi” isimli bu çalışmada cezanın amacı bağlamında bir yaptırım türü olarak hapis cezası ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde yaptırım kavramı ve çeşitleri incelenmiş, Türk Ceza Kanunundaki düzenlemelere yer verilmiştir. Ceza kavramının tarihi seyri, yaptırım türü olarak cezanın yerindeliği tartışılmış, Türk Ceza Kanunu bağlamında cezanın amacı açıklanmıştır. Devamında ise hukukumuzdaki ceza çeşitlerine yer verilmiş, güvenlik tedbiri ile ceza arasındaki farklar belirtilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise hapis cezasının geçirdiği aşamaları anlamak amacı ile Türk Ceza Kanununa kaynaklık etmesi bakımından hapis cezasının Osmanlı Devleti ve İslamiyet’teki yerine değinilmiş, hapisten önce tarih sahnesinde yerini alan zindan kavramı üzerinde durulmuştur. Günümüz sisteminde hapis cezası türleri anlatılarak hapis cezasının leh ve aleyhindeki görüşlere değinilmiştir.

Sonuç kısmında ise hapis cezasının yaptırım türü olarak yerindeliği ve geçirdiği aşamalar hususunda kanaatimize yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ceza kavramı, cezalandırmanın amacı, yaptırım, hapis cezası, hapis cezasının tarihsel gelişimi, zindan, infaz sistemi.

ABSTRACT

In this study named “Prison Sentence and Historical Development as a Type of Sanction in Turkish Penal Code”, the sentence as a type of sanction and its development within the historical process are examined.

In the first part of our study, the sanction plan and its types are examined and the regulations in the Turkish Penal Code are included. The historical course of the concept of punishment and the relevance of the punishment as the type of sanction were discussed. In the following, the types of punishments in our law are given and the differences between the security measure and the punishment are stated.

In the second part of our study was to understand the stages of imprisonment aim of the Turkish Penal Code of the Ottoman Empire imprisonment terms to the source and are mentioned instead of in Islam, focused on its place in the stage of history before the jail space concepts dungeon. In today's system, the types of prison sentences were explained and the views against the pros and cons of the prison sentence were addressed.

In the conclusion part, our conviction is considered as a kind of sanction for the imprisonment.

Key Words: *Concept of punishment, The purpose of punishment, Sanction, Imprisonment, The historical development of the prison sentence, Dungeon, Execution system.*

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM YAPTIRIM KAVRAMI

I.YAPTIRIM KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ.....	3
II.CEZA KAVRAMI VE CEZANIN AMACI.....	5
1. Genel Olarak	5
2.Ceza Kavramı	6
2.1.Kavram.....	6
2.2.Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi	9
3.Cezanın Amacı	10
3.1.Kavram.....	10
3.2. Cezanın Amacına Dair Yaklaşımlar.....	11
3.2.1.Mutlak Ceza Teorileri	11
3.2.1.1.Kefaret Teorisi	11
3.2.1.2.Adalet Teorisi.....	12
3.2.2.Nispi Ceza Teorileri	14
3.2.2.1. Genel Önleme.....	15

3.2.2.2.Özel Önleme.....	17
3.2.3.Karma Teori.....	18
3.3.Güncel Anlayışa Göre Cezanın Amacı	19
3.4.Türk Ceza Kanunu Bağlamında Cezanın Amacı	20
4. Türk Ceza Kanununda Ceza Türleri.....	22
2.1.Hapis Cezaları.....	22
2.2.Adli Para Cezası	22
2.2.1.Kavram	22
2.2.2.Para Cezasının Belirlenmesi Sistemleri	23
2.2.2.1.Klasik Para Cezası Sistemi	23
2.2.2.2.Gün Para Cezası Sistemi	24
2.3.3.Türk Ceza Kanunu’nun Sistemi	24
III.GÜVENLİK TEDBİRLERİ.....	25
1.Genel Olarak.....	25
2. Güvenlik Tedbirlerinin Türleri	27
2.1.Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma	28
2.2.Müsadere	30
2.3.Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri	32
2.4.Akıl Hastaları Hakkında Tedbirler.....	32
2.5. Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri	33
2.6. Sınır Dışı Edilme	34
2.7. Tüzel Kişilere Özgü Güvenlik Tedbirleri	34
2.8. Denetimli Serbestlik	35
2.9. Kötü Alışkanlıklardan Kurtarma Tedbiri	35

3. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Karşılaştırılması.....	36
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

HAPİS CEZASININ TARİHİ GELİŞİMİ

I.GENEL OLARAK	38
----------------------	----

II. HAPİS CEZASININ BATI HUKUKU VE TÜRK HUKUKUNDAGELİŞİMİ.....	40
--	----

1- Batı Hukuku	40
----------------------	----

1.1.Cezaevlerinin Doğuşundan Önceki Dönem	40
---	----

1.1.1. Genel Olarak.....	40
--------------------------	----

1.1.2. Roma	41
-------------------	----

1.1.3. Eski Yunan	42
-------------------------	----

1.1.4. Cermenler.....	43
-----------------------	----

1.1.5. Kilise Hukuku	43
----------------------------	----

1.1.6. Müşterek Hukuk	44
-----------------------------	----

1.2.Hapis Cezasının Doğuşu ve Cezaevlerinden Sonraki Dönem.....	45
---	----

1.2.1. Amsterdam Cezaevlerinin Doğuşu	48
---	----

1.2.2.Aydınlanmadan Birinci Dünya Savaşına Kadar Devam Eden Dönem	50
---	----

1.2.3.Ceza İnfaz Kurumlarının Açılması ve Hükümlülere Muamelede Asgari Standartların Gerçekleştirilmesi.....	52
--	----

1.3.Tarihi Süreç İçerisinde İnfaz Sistemleri	52
--	----

1.3.1. Müşterek Hapis (Topluluk) Sistemi	53
--	----

1.3.2. Hücre (Pennsylvania Sistemi)	54
---	----

1.3.3. Karma (Auburn Sistemi)	58
-------------------------------------	----

1.3.4.PanaptikonSistemi.....	60
------------------------------	----

1.3.5.DereceliSistem.....	62
1.3.6. Yeni Sistem.....	64
2. Türk Hukuku	67
2.1.İslam Hukuku	67
2.2.Osmanlı Hukuku	70
2.2.1.Osmanlıda Zindan Geleneği	75
2.2.2.1256 (1840) Tarihli Kanun-ı Ceza	77
2.2.3. 1267 (1851) Tarihli Kanun-ı Cedid	78
2.2.4. 1274 (1858) Ceza Kanunname-i Hümayun	80
2.3.Cumhuriyet Dönemi	81
3. Günümüz Sisteminde Hapis Cezası.....	89
3.1. Genel Olarak	89
3.2. Hapis Cezasının Leh ve Aleyhindeki Görüşler.....	91
3.2.1.Hapis Cezasının Lehindeki Görüşler	91
3.2.2.Hapis Cezasının Aleyhindeki Görüşler	92
3.3. Türk Ceza Kanuna Göre Hapis Cezasının Türleri	93
3.3.1.Genel Olarak.....	93
3.3.2. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis	94
3.3.3.Müebbet Hapis Cezası.....	96
3.3.4.Sürelî Hapis Cezası	97
3.4. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Kısa Sürelî Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar.....	99
3.4.1.Adli Para Cezası.....	100
3.4.2.Mağdurun veya Kamunun Zararının Giderilmesi...102	
3.4.3.Eğitim Kurumuna Devam Etme Zorunluluğu.....	104

3.4.4. Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma.....	105
---	-----

3.4.5. Ehliyet ve Ruhsatın Geri Alınması ve Belirli Bir Meslek ve Sanat Yapmaktan Yasaklanma	106
---	-----

3.4.6.Gönüllü Olarak Kamuya Yararlı İşte Çalıştırma.....	108
---	-----

SONUÇ.....	109
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	113
----------------------	------------

KISALTMALAR

AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
C.D.	: Ceza Dairesi
CeGTİK.	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİHK.	: Cezaların İnfazı Hakkında Kanun
çev.	: Çeviren
drl.	: Derleyen
İÜHFİM	: İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
m.	: Madde
No.	: Numara
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vol.	: Volume
vd.	: Ve devamı
YCGK.	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana tabiatı gereği gelişim ve değişime açık olan insan her geçen gün daha uygar ve medeni seviyelere çıkmaya gayret etmiş, bunu yaparken de kendi kişisel gelişimi ile beraber toplumsal manada uyum ve sosyalleşme için her türlü özveride bulunmuştur. Bu serüveni sürdürürken toplumun ve özel manada bireylerin huzur ve sükûnu için her daim belli kurallara ihtiyaç duyulmuş ve hukuk kuralları bu ihtiyaca binaen hâsıl olmuştur. Toplumda intizamı sağlamak için işlenen suçlara ilişkin yaptırımlar öngörülmüş ve suçu işlediğinde ne ile karşılaşacağını bilen bireyler suç işlemekten kaçınmışlardır.

Zaman ilerledikçe insan haklarına ve insan onuruna verilen değer artmış bu durum da etkisini hukuk alanında göstermiştir. Yaptırımlar bu sayede daha insani ve daha iyimser bir hal almış ve insana eza, cefa hissettiren yaptırımlar yavaş yavaş etkisini kaybetmiştir.

Tarihi seyir içerisinde suçluyu toplumdan soyutlamanın en doğru yaptırım şekli olduğuna dair kanaat oluşmuş ve bu da hapis cezalarının bir yaptırım şekli olarak tarih sahnesinde yerini almasının temelini oluşturmuştur.

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana yaşadığı hayat gereği birçok değerden vazgeçmek zorunda kalmış ve yahut vazgeçmek zorunda bırakılmıştır. Şüphesiz bu değerler içinde vazgeçilmesi en zor şey ve tarihin en büyük savaşlarına sebep olan değer özgürlüktür. Bir insandan hareket kabiliyetini almak ona verilmiş zannımca en ağır cezadır. Özgürlüğün önemine verdiğimiz değerdendir ki tezimizin ana konusu olarak kişinin özgürlüğüne son veren bir yaptırım türü olarak hapis cezasını belirlemiş bulunmaktayız.

Günümüzün en temel tartışmalarından olan ve geçmişte de üzerine pek çok tartışmalar yapılmış konulardan biri cezalandırmanın amacı

bağlamında hapis cezasının rolüdür. Biz çalışmamızda hapis cezasını Türk Ceza Kanunu bağlamında ele alarak tarihsel gelişimini inceledik.

Bir sorunu çözmeden önce yapılması gereken ilk iş söz konusu sorunun hangi olaylara binaen ve neye tepki olarak ortaya çıktığını tespit etmektir. Eğer bir yaptırım türü olarak hapis cezasının tarihi rolünü anlayabilirsek zannımca hapis cezasının cezanın amacını ne denli gerçekleştirdiğini veyahut bir yaptırım türü olarak nasıl infaz edildiği takdirde daha yararlı olacağını net bir şekilde ortaya koyabiliriz. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan çalışmamızda hapis cezasının amacı, çeşitleri ve tarihsel gelişimi irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde yaptırım kavramı ve çeşitleri incelenmiş, Türk Ceza Kanunundaki düzenlemelere yer verilmiştir. Sonrasında ceza kavramının tarihi seyri, yaptırım türü olarak cezanın yerindeliği tartışılmış, Türk Ceza Kanunu bağlamında cezanın amacı açıklanmıştır. Devamında ise hukukumuzdaki ceza çeşitlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde hapis cezasının geçirdiği aşamaları anlamak amacı ile Batı Hukukunda hapis cezasının tarihi süreci anlatıldıktan sonra Türk Ceza Kanununa kaynaklık etmesi bakımından hapis cezasının Osmanlı Devleti ve İslamiyet'teki yerine değinilmiş, hapisten önce tarih sahnesinde yerini alan zindan kavramı üzerinde durulmuştur. Günümüz sisteminde hapis cezası türleri anlatılarak hapis cezasının leh ve aleyhindeki görüşlere değinilmiştir.

Sonuç kısmında ise hapis cezasının yaptırım türü olarak yerindeliği ve geçirdiği aşamalar hususunda kanaatimize yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPTIRIM KAVRAMI

I.YAPTIRIM KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Yaptırım kelime anlamı olarak “*yasaya, kurala karşı yapılan aykırı davranışlara verilen ceza*” olarak tanımlanmıştır¹. Kelime anlamından da anlaşılacağı üzere hukuki manada normlara karşı gelenlere uygulanan müeyyide olarak tanımlanabilir. Hukukun genel teorisinde ise yaptırım, “*hukuk düzeninin, sosyal beraberliğin devamını sağlayan normlarının ihlali halinde uygulanan koruma vasıtaları, ihlale verilen bir tepki*”² olarak tanımlanmaktadır.

Toplumların gelişmesi ile beraber suç çeşitliliğinin artması, cezanın ızdırap verici özelliğindense ıslah edici özelliğinin ön plana çıkması ile yaptırım kavramının da içeriği değişmiş ve günümüz hukukunda ceza ile beraber güvenlik tedbirleri de yaptırım başlığı altında yerini almıştır.

Yaptırımlar ceza hukukunda Alman hukukuna göre de “iki izlilik” olarak belirtilen kural gereğince ceza ve güvenlik(emniyet) tedbirleri olarak ikiye ayrılırlar³. Doktrinde çoğunluk görüşüne göre, ceza hukukunun asıl olan yaptırımı cezadır⁴.

5237 sayılı TCK birçok alanda yeniliği beraberinde getirmiş ve yaptırım sistemini de yeniden şekillendirmiştir. Yeni TCK’da cürüm ve kabahat ayrımı ortadan kaldırıldığı için cürümler için öngörülen ağır hapis, hapis, ağır para cezası kamu hizmetlerinden yasaklılık cezalarına

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=YAPTIRIM, Erişim tarihi:08.11.2018.

² Aydın, Öykü Didem, Emniyet Tedbirleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993, s.54.

³ Demirbaş Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12.Baskı, Ankara, , 2017 s.563.

⁴ İçel Kayıhan / Sokullu-Akıncı Füsün / Özgenç İzzet / Sözüer Âdem / Mahmutoglu S.Fatih / Ünver Yener, Yaptırım Teorisi, 2.Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002, s.47.

TCK’da yer verilmediği gibi; kabahatler için öngörölmüş hafif hapis, hafif para cezası, bir meslek ve sanatın tatili cezasına da yer verilmiş değildir⁵.

765 Sayılı TCK m.11’de yer alan idam cezası, 14.07.2004 günlü, 5218 sayılı Yasa m.1/A ile yürürlükten kaldırılmış olup⁶, 07.05.2004 gün ve 5170 Sayılı Yasa m.5 ile “ölüm cezası verilemez” hükmü, Anayasa m.15’de yer almıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yaptırımlar başlığını taşıyan üçüncü kısmında bir suç karşısında hükmedilebilecek yaptırım çeşitleri cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak zikredilmiştir. Kanun’un 1. maddesi “*Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir*”, 2. maddesi ise “*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez*” düzenlemesi ile sadece bu iki yaptırım türünün kabul edildiğini ve bunun sonucu olarak da Türk ceza hukuku bakımından yaptırımlarda iki izlilik sisteminin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Cezalara baktığımızda ise hapis cezaları ve adli para cezaları olarak düzenlendiklerini görmekteyiz. Türk Ceza Kanunu’nda yapılan hapis ve adli para cezasına dair ayırım sınırlayıcıdır. Suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği, hapis cezası ve adli para cezasının dışında bir cezaya hükmedilebilmesi mümkün değildir. Bir suçun karşılığı olarak hapis cezası öngörölebileceği gibi, hapis cezası ile beraber adli para cezası yahut seçenekli olarak ikisinden biri de düzenlenmiş olabilir. Gerekçesi belirtilmek şartı ile seçenek cezalardan birisi uygulanabilir⁷.

⁵ Özbek Veli Özer, İnfaz Hukuku, 9.Baskı, Ankara,2017, s.96.

⁶ R.G. 21.07.2004, No.25529.

⁷ Karakaş Doğan, s.63.

Güvenlik tedbirleri ise; belli haklardan yoksun bırakılma (m.53), eşya müsaderesi (m.54), kazanç müsaderesi (m.55), çocuklara özgü güvenlik tedbirleri(m.56), akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri(m.57), alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilere özgü güvenlik tedbirleri(m.57/7), mükerrir suçlular ve özel tehlikeli suçlular hakkında güvenlik tedbirleri(m.58), sınır dışı edilme (md.59), tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri(m.60) olarak düzenlenmiştir

Güncel anlayışta güvenlik tedbirleri ceza yanında uygulanabileceği gibi ceza yerine geçen bir yaptırım olarak da uygulanabilmektedir⁸.Güvenlik tedbirleri de ceza gibi suç işlemiş kişiye yönelen bir yaptırım çeşididir⁹. Suç işlememiş kişilere uygulanması söz konusu olamaz. Bu husus da güvenlik tedbirinin yaptırım sayılması ile uyum sağlar. Her iki yaptırım çeşidine de mahkeme kararı ile hükmedilir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yaptırım başlığı adı altında cezaları ve güvenlik tedbirlerini ayrı ayrı incelemiştir. Biz de çalışmamızda yaptırım kavramının hukukumuzdaki anlamını kavramak açısından ceza ve güvenlik tedbirleri başlığı altında detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

II. CEZA KAVRAMI VE CEZANIN AMACI

1. Genel Olarak

İnsanoğlunun var olduğu günden itibaren toplum bilincinin oluşması sürecinde suç ve ceza kavramları sürekli gündeme gelmiş ve geçen zaman içerisinde büyük tartışmaların odağı haline gelmişlerdir. Toplumsal yaşam idame ettirilmeye çalışılırken bir takım kurallara ihtiyaç duyulmuş ve bu kurallar ceza kavramının temelini oluşturmuştur¹⁰. Cezanın gerekliliği toplum halinde yaşama zorunluluğundan

⁸ Centel,Nur-Zafer, Hamide ve Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 10. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017, s.702; Artuk, Mehmet Emin- Gökçen, Ahmet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11.Baskı, Ankara, 2017 s.883.

⁹ Nuhoglu Ayşe,Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri, Ankara ,1997, s.21; Centel, Zafer,Çakmut, s.701.

¹⁰ Demirbaş Timur, İnfaz Hukuku, 5.Baskı, Ankara,2017,s. 49.

kaynaklanmıştır¹¹. Bundan ötürü cezanın zaruriliği bugün tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Suç oluşturan fiiller tarih süresince bir yaptırım türü olan ceza ile karşılanmıştır¹². Zaman içerisinde ise ceza kavramı bilimsel bir temel üzerine oturtulmaya çalışılmıştır.

2. Ceza Kavramı

2.1. Kavram

Ünlü düşünür Auguste Comte: “Herhangi bir kavram, ancak tarihi bilindiği takdirde doğru bir şekilde anlaşılabilir.” diyerek bir kavramın şekillenmesinde tarihi sürecin önemini vurgulamıştır¹³. Tarihi süreç içerisinde ceza kavramıyla ilgili çok çeşitli tanımlamalar yapılmış ve öğretide görüş birliği sağlanamamıştır. Günah ile suçun aynı manaya geldiği zamanlardan cezanın sadece suçun karşılığı olarak algılandığı sürece ulaşmak kolay olmamıştır¹⁴.

Cezanın sözlük anlamına baktığımızda; “Uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım¹⁵.” olarak tanımlanmıştır¹⁶.

Ceza kavramı ile ilgili doktrinde çok farklı görüşler bulunmaktadır. Söz konusu görüşler yer yer cezanın amacının ne olduğu konusunda birbirinden ayrı düşerken bazen de cezanın işlevinin ne olması

¹¹ Artuk, Gökçen s.746.

¹² Ünver Yener, Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, s.445.

¹³ Rahimov İlham, Suç ve Ceza, İstanbul: Türkiye Barolar Birliği Yayınları,2014,s.9

¹⁴ Özek Çetin, “1997 Türk Ceza Yasa Tasarısı’na İlişkin Düşünceler”, Prof. Dr. Sahir Erman’a Armağan, İstanbul, 1999, 662.

¹⁵ <http://www.sozlukkanlamine.com/ceza-2262> (Erişim tarihi:16.03.2018).

¹⁶ Arapça ’da “ceza”, “ukubet” sözcüğü ile eş anlamlı olup, yasaklanan eylemin işlenmesini önlemeyi amaçlayan karşılık anlamına gelmektedir. Bu karşılık iyi ya da kötü olabilir ancak dilimizde ceza sözcüğünün ödül anlamı kullanılmamaktadır. M. Cevat Akşit, İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları, 2000 İstanbul, 51; Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, İstanbul 1992, 255; Ceza sözcüğünün Latince karşılığı “poena” sözcüğü olup, azap, ızdırap, elem, vicdan azabı anlamına gelmektedir.

gerektiği konusunda birbirinden farklılık göstermektedir. Öğretideki değişik ceza tanımlarına baktığımızda;

Maden'e göre *“Ceza bir suçun karşılığında öngörülen, olumsuz bir değer yargısı içeren, kasıtlı, zecri ve yoksun kılıcı bir yaptırım çeşidi olarak tanımlanabilir¹⁷”*.

Dönmezer/Erman cezayı diğer hukuka aykırı eylemlerden ayırt edici özellikler taşımasına bağlar. Buna göre; *“Ceza, topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı, devletin son çare olarak kanun ile yarattığı ve izlediği diğer yapıcı amaçlar yanında, özellikle suç işleyeni bazı kanuni yoksunluklara tabi kılmak ve toplumun işlenen fiili onamama tutumunu belirtmek üzere, ilke olarak bir yargı kararı ve suçlunun sorumluluk derecesi ile orantılı biçimde uygulanan, korkutucu, caydırıcı bir müeyyidedir¹⁸”*.

İçel/ Sokullu/ Özgenç/ Sözüer/ Mahmutoğlu/Ünver cezayı; *“yasalarda suç olarak belirlenmiş eylemlere karşı yine yasalarda öngörülen, kişiyi bazı yoksunluklara sokan, suçluyu ıslah etme, topluma yeniden kazandırma ve korkutuculuk özelliğinden dolayı suç işlenmesini önleme amaçlarına yönelik bir yaptırım”* şeklinde ifade etmiştir¹⁹.

Çolak/Altun'a göre; ceza yaptırımındaki esas ve en önemli amaç, suçun önlenmesi, toplumun suçludan korunması ve suçlunun ıslah edilmesinin sağlanmasıdır. Suç işleyeni bazı yoksunluklara tabi tutan ceza yaptırımının temel amacı, özel önleme fonksiyonu sayesinde, suçlunun yeniden sosyal hayata kazandırılmasını sağlamaktır²⁰.

¹⁷ Maden Mehmet, Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2012, s.88.

¹⁸ Dönmezer Sulhi / Erman Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C:II, İstanbul, 1999, s. 543.

¹⁹ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s.4.

²⁰ Çolak Haluk / Altun Uğurtan, “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, TBBD, S:67, Kasım-Aralık 2006, 163-164.

Centel/Zafer/Çakmut cezanın devlet tarafından suçun karşılığı olarak uygulanması gerekli bir yaptırım olduğunu belirtir ve görüşlerini bu temel üzerine oturturlar. Söz konusu yaptırım uygulanırken devletin yararı aranmaz²¹.

Bentham’a göre cezanın verilme sebebi daha büyük kötülüklerin önüne geçmektir. Bunu sağladığı oranda ceza meşru olur²².

Demirbaş’a göre ; *“ceza suçluyu bazı yoksunluklara tabi kılmak ve bu şekilde toplumun söz konusu hareketleri onaylamadığını belirtmek üzere yargısal bir kararla uygulanan korkutucu yaptırımdır²³.”*

Toroslu ’ya göre *“suç karşılığında devlet tarafından uygulanan, acı ve ızdırap veren bir yaptırım çeşididir ve toplum düzeni bakımından gereklidir²⁴”*.

Hakeri, ceza için bir tanım yapmak yerine cezanın karakteristik özelliklerini sıralamıştır. Buna göre;

- “- Ceza, yerleşik davranış kurallarının ihlali nedeniyle uygulanır,*
- Ceza, zararlı veya en azından tatsız sonuçlar içerir,*
- Bu sonuçlar bir hüküm ile uygulanır,*
- Otorite sahibi bir makam tarafından dayatılır,*
- Ancak insanlar tarafından uygulanabilir,*
- Ceza, zarar veren kişilere uygulanır²⁵.”*

²¹ Centel, Zafer, Çakmut, s. 542.

²² Bentham Jeremy, “Punishment and Deterrence”, in: Principled Sentencing (Edited by Andrew von Hirsch / Andrew Ashworth), Second Edition, Hard Publishing, Oxford 1998, s.56.

²³ Demirbaş, Genel Hükümler, s.563.

²⁴ Toroslu Haluk, Ceza Müeyyidesi, Ankara 2010, s. 25.

²⁵ Hakeri, Hakan, Ceza hukuku, Ankara 2014, s. 621.

Bu tanımlamalarda, emir, yasa, azap, acı çektirme, tepki, karşılık gibi terimlerin ön plana çıktığı görülmektedir²⁶.

Öğretideki yaklaşımlara baktığımızda ceza kavramı tanımlanırken çeşitli ayrılmalar olduğunu görsek de üzerinde hem fikir olunan şey cezanın gerekliliği düşüncesidir. Sağlıklı ve güven barındıran toplumların temelini işlevsel olarak her daim uygulanan, çözüm odaklı ceza kanunları teşkil etmektedir. Yukarıda bahsedilen görüşlerin çoğu cezaya dair belli unsurları içermektedir. Ceza kavramı farklı görüşler ekseninde şekillenmeye devam etmektedir.

2.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

İnsanlık tarihi boyunca toplumsal bilincin gelişmesine paralel olarak en hızlı gelişim hukuk kurallarında olmuştur. Beraber yaşamamanın getirdiği zorluklar ve insanların birbirlerinin haklarına yeterince riayet edememeleri hukukun temelini ceza hukuku bağlamında şekillenmesini sağlamıştır. Toplumsal gelişmeler, ekonomik ve siyasal değişimler ceza hukukunu her zaman etkilemiştir. Ceza zamana, yere, toplumların gelişmişlik düzeyine göre sürekli değişmiş ve gelişmiştir²⁷.

Cezalandırmada amacın öç almadan ibaret görüldüğü anlayış zamanla terk edilmiş, bilinçli ve daha ölçülü bir uygulamaya evrilerek cezalandırmaya dair temel ilkeler kabul edilmiştir²⁸. Mevcut döneme gelindiğinde ise ceza bireyin sosyalleşmesi ve yeniden topluma kazandırılabilmesi gibi amaçları da kapsayacak şekilde uygulanmaya çalışılmaktadır²⁹.

²⁶ Kumbasar Enver, Türk Hukukunda Cezanın Belirlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2006, s.4.

²⁷ Yüce Turhan Tufan, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara: Turhan Yayıncılık, 1985, s.101.

²⁸ Karakaş Doğan Fatma, Cezanın Amacı ve Hapis Cezası, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s.11.

²⁹ Yüce,103.

3. Cezanın Amacı

3.1. Kavram

Cezalandırmada amacın ne olduğu konusu cezalandırma kavramı kadar eski bir tartışma olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰. Bu konu sadece hukuki bir konu olarak değil, dini metinler için de ilgi çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır³¹. Suça karşılık öngörülen yaptırımları anlayabilmek için öncelikle cezalandırmanın amacını anlamak gerekir. Ceza hukukunda yaptırımlar belirlenirken cezalandırmadaki amaç ana etken olmuştur. Cezanın amacına dair fikir adamları, sosyologlar, çok sayıda düşünür pek çok farklı görüş ileri sürmüşlerdir. Cezanın amacı toplumsal gelişmelerle paralel olarak değişmiş ve bedeni cezalar yerini daha hafif yaptırımlara bırakmıştır.

Beccaria'ya göre : *“Cezaların amacı ne duyarlı bir varlık olan insanı üzüp bunaltmaktır ne de daha önce işlenmiş olan bir suçu işlenmemişçesine yadsımak yok saymaktır. Cezanın amacı suçlunun kendi yurttaşlarına karşı zarar vermelerini engellemekten ve başkalarının benzer eylemlerde bulunmalarını önlemekten başka bir şey değildir”*³².

Her toplumda anarşi ve kaosun önlenmesi için suç karşılığı belli cezalar uygulanmak zorundadır³³. Cezanın toplumsal düzen için vazgeçilmez olması cezanın amacını tam olarak ortaya koyamaz³⁴. Cezanın amacının belirlenmesi ise uygulanacak infaz biçimini, ceza türünü, ceza süresini tespit etmek için oldukça önemlidir. Cezanın amacı konusundaki

³⁰ Cezanın amacıyla ilgili antik Yunan'da ileri sürülen fikirler için bkz. Richard Honig, “Ceza Gayeleri Nazariyesinin Tarihine Dair”, İÜHFM, C: 2, 1936, s. 416 vd..

³¹ İbrani Hukuku'nda cezanın kefarete dayandığına ilişkin bkz. Freda Adler, Gerhard O. W. Mueller, William S. Laufer, Criminal Justice, New York, St. Lois, 1994, s. 344; Kur'an'da cezanın amacıyla ilgili bkz. İlhan Rahimov, Suç ve Ceza Felsefesi, İstanbul, EkoAvrasya Yayınları, 2014, s. 118 vd.

³² Dilberoğlu Vedat, Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.33.

³³ Demirbaş, Genel Hükümler, s.564; Centel, Zafer, Çakmut, s. 541.

³⁴ Centel, Zafer, Çakmut, s. 541.

görüşler üç temel çerçevede şekillenmiştir. Bunlar; mutlak ceza teorileri, nispi ceza teorileri ve karma teorilerdir.

Mutlak ve nispi teoriler cezanın geçmişe yönelik bir amaç taşıyıp taşınamaması noktasında ayrılırlar³⁵.

3.2. Cezanın Amacına Dair Yaklaşımlar

3.2.1. Mutlak Ceza Teorileri

Bu yaklaşıma göre cezanın verilmesi ana amaç olup başlı başına bir yarar aranmaz. Devlet cezalandırmadan hiçbir fayda sağlamasa dahi yaptırım olarak cezayı uygulamalıdır³⁶. Cezanın tatbik edilmesi ile amaç da gerçekleşmiş olur. Bu teoriye göre fail fiilinden, kusurundan ötürü cezaya çarptırılmalıdır³⁷. Hatalı davranmak yaptırım gerektirir ve bu teoriye göre ihlal eden kişi ihlal ettiği oranda hatasının karşılığını görmelidir³⁸.

Bu teorilerde önemli olan failin haksızlığının karşılığını görmesidir. Cezanın uygulanması araç olmayıp amaçtır³⁹. Mutlak teoriler bakımından failin ıslahı ve yeniden topluma kazandırılması, cezalandırmadan beklenen bir amaç değildir⁴⁰. Bu teoriler kefarete ve adalet olmak üzere ikiye ayrılırlar.

3.2.1.1. Kefaret Teorisi

Kefaret kelime anlamı olarak bedel ödemek, kişinin cezasını çekmesi gibi anlamlar taşımaktadır. Bu teoriye göre cezanın amacı kişinin

³⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.566; Artuk, Gökçen, s.747.

³⁶ Centel, Zafer, Çakmut, s.542.

³⁷ Demirbaş, Genel Hükümler, s.564; Artuk, Gökçen, s.747.

³⁸ Kevin M. Carlsmith, "The Roles of Retribution and Utility in Determining Punishment", Journal of Experimental Social Psychology, Vol. 42, 2006, s. 437.

³⁹ Artuk, Gökçen, s.747; Demirbaş, Genel Hükümler, s.564.

⁴⁰ Soner Hamza Çetin, Türk Ceza Kanunu'nda Seçenek Yaptırımlar, 1. Baskı, Ankara, 2011, s. 16.

geçmişteki hatasının bedelini kişiye ödetmektir. Bu anlayışa göre kötülük yapan bedelini ödemelidir⁴¹.

Cezanın kefaret amacı kişinin içinde bulunduğu kusurluluk durumundan kurtulmasına hizmet eder⁴². Cezanın uygulanmaması suçluyu avantajlı konuma getirir ve bu toplumdaki diğer insanlar tarafından hoş karşılanmaz⁴³. Cezalandırma ile adalet sağlanır ve toplumun öfkesi bu şekilde yatışmış olur⁴⁴. Cezalandırma sağlanmadığı takdirde toplum öfkesini kendi yöntemleri ile dindirmeye çalışır ve bu da toplumda kargaşaya sebep olur.

Bu teori kusurun karşılığı olarak bir ceza yaptırımını öngörmesine rağmen cezanın sınırlarını belirlememiş ve hangi koşullarda ceza verilmesi gerektiğine ilişkin temel ilkelerden bahsetmemiştir. Bu belirsizliğin, cezaları düzenleme yetkisini elinde tutan yasa koyucuya kontrolsüz bir güç sağladığı ileri sürülmüştür. Kanun koyucunun suç olarak kabul ettiği fiillerin ihlal edilmiş olması bireylerin cezalandırılmasında bir kıstas ise, kanun koyucu istediği fiilleri cezalandırabilme yetkisine sahip kılınmış olacaktır⁴⁵.

3.2.1.2. Adalet Teorisi

Bu yaklaşımın öncüleri Kant ve Hegeldir. Kant'ın görüşüne göre cezanın bir amacı olmasa dahi adaletin tesisi için fail kusuru oranında cezalandırılmalıdır. Kant cezadan bir yarar ummaz⁴⁶. Kant'ın bu konuda sıkça atıf yapılan düşüncesi de bunu teyit etmektedir. Şöyle ki; *“Bir sivil toplum kendi üyelerinin iradeleriyle kendini feshetmeye karar verse*

⁴¹ Centel Nur, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 338; Demirbaş, Genel Hükümler, s.564.; İlhan Üzülmaz, “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri”, AÜEHFD, C: 5, S: 1- 4, 2001, s. 265

⁴² Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 12. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 665.

⁴³ Artuk, Gökçen, s.747; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.566.

⁴⁴ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s.31.

⁴⁵ Önder Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: 3, 1. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1989, s. 10

⁴⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.566.

dahi(Farz edelim ki bir adada yaşayan bir halk ayrılarak tüm dünyaya yayılmaya karar vermiştir.)hapishanede kalan son caninin cezası fesih kararı uygulanmadan önce infaz edilmelidir.” diyerek adalet kavramının bir kez daha altını çizmiştir⁴⁷.

Hegel’e göre ise suç hukukun bir nevi inkâr edilmesidir. Hukuku inkâr edenlere ancak ceza uygulanarak toplumda kaybolan düzen yeniden sağlanır⁴⁸.

Bu teoriye ilişkin yapılan en önemli eleştiri adalet kavramının çağa ve zamana göre sürekli değişiklik göstermesidir. Aynı suçlar gerek ülkemizde gerekse de diğer ülkelerde zamanla farklı cezalandırılmıştır. Bu da adalet teorisini tartışılır hale getirmiştir.

Adalet teorisinin eleştirildiği diğer bir nokta ise pratikte soruna sebep olan yaratan siyah sayılar kavramıdır. Siyah sayılar gizli kalmış, cezalandırılmamış suç ve suçluları ifade eder⁴⁹. Buna göre, gizli kalmış bir suç adli makamlara yansımayacak, dolayısıyla suçun cezalandırılması sağlanamayacak, adaletin tecelli ettirilmesi ile adalet teorisinin uygulanması mümkün olmayacaktır.

Diğer bir mahsur ise mutlak adalet teorileri geçmişe yönelik olduğundan suçlunun ıslahı ile ilgilenmemeleri ve geleceğe yönelik bir amaç taşımamalarından kaynaklanır⁵⁰.

⁴⁷ Aktaş Sururi, Cezalandırmanın Amacı Üzerine, EÜHFD, C.XIII, S. 1-2, 2009, s.20.

⁴⁸ Demirbaş, Genel Hükümler, s.566.

⁴⁹ Sokullu-Akıncı Fusun, Kriminoloji, 12. Bası, İstanbul, 2016, s. 78; Centel, Zafer, Çakmut, s.544.

⁵⁰ Artuk, Gökçen, s.749.

3.2.2. Nispi Ceza Teorileri

Bu yaklaşıma göre faydalı etkileri olacaksa ceza uygulanmalıdır⁵¹. Bu görüş taraftarlarına göre ceza başlı başına bir amaç olmamakla beraber ceza uygulanarak başka amaçlar elde edilmelidir.

Suçun önlenmesi konusunda hem fikir olan görüş taraftarları suçun ne şekilde ve nasıl önleneceği konusunda uzlaşmamışlardır⁵².

Bu teori genel önleme ve özel önleme başlıkları altında şekillenmiştir. Genel önleme ceza uygulanan kimse dışındakilerin korkarak toplumsal düzeni bozmamalarını amaçlarken, özel önleme daha çok fail odaklı olarak ceza uygulanan kimsenin bir daha toplumsal dengeyi bozmamasını hedefler⁵³.

Eski Yunan döneminde Protagoras tarafından savunulan teori, aydınlanma çağında ise Grotius, Montesquieu, Beccaria ve Feuerbach tarafından geliştirilerek savunulmuştur⁵⁴. Beccaria konuya dair görüşlerini;

“Hafif bile olsa bir cezanın kaçınılmaz bulunması, ondan yakayı sıyrmanın olanaksız olması, cezadan kurtulma umudunu veren daha acımasız ve ağır bir başka cezanın yarattığı korkudan her zaman daha büyük bir korku, bir etki doğuracaktır. Çünkü ufak bile olsalar kötülükler/acılar kaçınılmaz olduklarında insanların ruhlarını her zaman ürpertirler. Oysa Tanrı’nın armağanı olan umut, bizde sık sık her şeyin yerine geçer. Para hırsının ve zayıflığın etkisiyle çoğu zaman gündeme gelen cezadan kurtulma umudu bir kez güçlenmeye görsün, insanlar, o

⁵¹ Demirbaş, Genel Hükümler, s.566.

⁵² Centel, Zafer, Çakmut, s.545.

⁵³ Gürelli Nevzat, “Ceza Kanununda Ölüm Cezası ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar”, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanunun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü No: 19, 1977, s. 187.

⁵⁴ Yüce, s.107.

anda en büyük kötülükleri/acıları yaşama düşüncesinden uzaklaşırlar.” şeklinde ifade etmiştir⁵⁵.

18. yüzyıla gelindiğinde Bentham kisasın anlamsızlığını vurgulayarak yararcılık da denilen nispi görüşün savunucu olmuş ve bunu *“bireylerin davranışlarının getirilerini karşılaştırması ve hesaplaması, onların hareketlerine hükmeder”* ilkesi ile özetlemiştir⁵⁶.

3.2.2.1. Genel Önleme

Genel önleme kelime anlamından da anlaşılacağı üzere bireyin değil genel olarak toplumun caydırılmasını ve korkutulmasını hedef alır. Bu görüş Aristoteles ve Hobbes’ da menşeyi bulduğu ve bilimsel temellere çağdaş Alman ceza hukukçusu Feuerbach tarafından oturtulduğu ifade edilmiştir⁵⁷. Bu anlayışa göre cezanın amacı suç faili olabilecek suça meyilli kimsenin suçtan duyacağı hazdan daha acı verici bir yaptırım öngörerek kişiyi suç yoluna girmekten vazgeçirmektir⁵⁸. Hukukun tesis edilmesinin ve kişilerin menfaatlerinin korunmasının en kolay yolu suç sayılan hareketlerin hiç yapılmamasını sağlamaktır.

Ceza genel önleme fonksiyonu sayesinde herkesin suçunun karşılığını bilerek tedbirli hareket etmesini sağlar. Davranışlarının sonucunun ne olacağını bilen insan böylelikle düşünerek ve ölçülü bir şekilde hareket eder. Nitekim eski devirlerde bedensel cezaların halka açık alanlarda tatbik edilmesindeki amaç da bu şekilde genel önlemeyi sağlamaktır⁵⁹.

⁵⁵ Cesare Beccaria, Suçlar ve Cezalar Hakkında, (İtalyanca aslından çeviren: Sami Selçuk), İmge Kitabevi, 2004, s. 129-130

⁵⁶ Demirbaş, Genel Hükümler, s.566.

⁵⁷ Demirbaş, Genel Hükümler, s.566.

⁵⁸ Hafızoğulları Zeki, Ceza Normu, 2. Baskı, Ankara: Us-A Yayıncılık, 1996, s. 182.

⁵⁹ Artuk, Gökçen, s.750.

Cezalar yasalar yoluyla ilan edilerek herkese duyurulur ve ifşa yoluyla toplumsal caydırıcılık sağlanır⁶⁰. Gerek hapis cezaları gerekse diğer cezaların amacı suç işlemeye niyetlenen kişilerin suçu işlemekten vazgeçmelerini sağlamaktır.

Genel önlemenin negatif ve pozitif olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir⁶¹:

Negatif genel önleme potansiyel faillerin korkutularak cezalandırma tehdidi altında bulunduklarını anlatır.

Pozitif genel önleme hukuk düzeninin varlığına yönelik itimadın korunmasını anlatır⁶². Pozitif genel önleme ise üç etkiden oluşur⁶³. Bunlar;

- Öğrenme etkisi
 - Sadakat etkisi
 - Memnuniyet etkisi
- olarak sayılabilir.

Genel önleme teorisi TCK’da da belli yerlerde kendine yer edinmiş ve bazı maddeler bu doğrultuda şekillenmiştir.

Türk Ceza Kanunu’nun 4. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “*Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz*” ifadesi de bunun bir göstergesidir. Toplumun her ferdinin ilgili cezaları bildiği varsayılarak kişilerin ona göre davranması sağlanmıştır. Suç işleyen kişi kanundaki

⁶⁰ Çınar Ali Rıza, Türk Ceza Hukuku’nda Cezalar, 1. Baskı, Ankara, 2005, s. 12.

⁶¹ Özbek Veli Özer, İnfaz Hukuku, 9.Baskı, Ankara, 2017, s.92; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.568.

⁶² Özbek, s.92.

⁶³ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.568; Özbek, s.92.7

düzenlemelerden habersiz olsa dahi ceza uygulanmasından kurtulamayacaktır.

Kanunda yer alan cezaların adalet çerçevesinde tatbik edilmesi korkutuculuğu sağlayacağından cezaların infazı da oldukça önem ihtiva etmektedir. Kanunlar ne kadar ihtimamla düzenlenirse düzenlensin bu teorinin uygulamada kendisini göstermesi için cezaların infazının adil olarak ve herkese karşı yapılması gerekir. Bu sayede kişilerin gelecekte suç işlemesinin önüne geçilmiş olur.

3.2.2.2. Özel Önleme

Özel önleme genel önlemeden farklı olarak suçlunun yeniden suç işlememesi üzerine şekillenir. Özel önlemede bireysel caydırıcılık esas alındığından suçlunun tekerrüre düşmemesi, suçu meslek haline getirmemesi, alışkanlık edinmemesi sağlanmaya çalışılır⁶⁴. Bu şekilde kişi caydırılarak tekrar suç işlemez ve geçici sürede olsa kontrol altına alınmış olur.

Özel önleme teorisinde fail dışlanmaz ve sosyal devlet ilkesi gereği topluma kazandırılmaya çalışılır⁶⁵. Sosyalleşmek kavramı toplumsallaşmak topluma adapte olmak anlamında anlaşılmalıdır⁶⁶. Fail bu teoriye göre topluma uyum sağlamak açısından gereken iyileştirmelere tabi tutulur ve böylece mümkün mertebe sosyal yetilerini kaybetmemiş bir birey olarak topluma döndürülebilir.

Özel önleme teorisinde üç ana amaç olarak;

“-Faili iyileştirerek topluma kazandırma,

-Faili ceza vasıtasıyla korkutma,

⁶⁴ Hafizoğulları, s.199;Artuk-Gökçen, s.750.

⁶⁵ Karakaş Doğan, s.24.

⁶⁶ <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi:12.04.2018).

-Topluma kazandırılmayan failden toplumun korunması”

Olarak sayılabilir⁶⁷.

Bu teori de çeşitli açılardan eleştirilmiş, özel önleme fonksiyonu bir amaç olarak uygulanabilirse de bunun cezanın haklılık nedenini açıklayamayacağı belirtilmiştir⁶⁸.

Diğer bir eleştiri de suçlunun kusuru oranında değil tekrar suç işlemesini engelleyecek oranda cezalandırılması fikrine yönelmiştir. Failin tehlikeli hali ortaya çıkan zararın ve tehlikenin önüne geçmektedir⁶⁹.

3.2.3. Karma Teori

Adından anlaşılacağı üzere karma teoriler genel ve özel önleme anlayışlarını kefareti ve adalet anlayışıyla özünde birleştirmiş ve cezanın amacını iki görüşün sentezinde bulmuştur. Bu anlayışta ceza sadece geçmişe yönelik bir yaptırım olmayıp, geleceğe de yönelik olmalıdır. Ceza yapılan kötülüğün kefareti olması hasebiyle geçmişe, ayrıca önleme fonksiyonu olduğundan geleceğe yöneliktir⁷⁰.

Cezanın esas kefareti olsa dahi ceza belli başlı fonksiyonları da yerine getirmelidir. Kişiye ceza verilirken amaç geçmişte işlediği suçun cezasını ödetmek ve aynı zamanda bir daha suç işlememesi gerektiği bilincini oluşturarak önleme fonksiyonunu sağlamaktır. Bu yapılırken failin iyileştirilmesi adına yapılması gerekenler de yapılmalı ve cezalar bu ekseninde şekillenmelidir.

Ceza hukuku alanında suçluya kusuruyla orantılı cezalar verilmesi, suçlunun iyileştirilip topluma kazandırılması, sosyal bir birey olarak

⁶⁷ Özbek, s.91; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.567.

⁶⁸ Demirbaş, Genel Hükümler, s.567.

⁶⁹ Artuk, Gökçen, s.751.

⁷⁰ Zafer Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, İstanbul, 2016, s. 532.

hayatını idame ettirebilmesi fikirleri hâkim olduğundan karma görüşün benimsendiği söylenebilir.

3.3.Güncel Anlayışa Göre Cezanın Amacı

Hukuksal alanda toplumlar ilerledikçe ceza hukuku alanında da modern hukuka uygun gelişmeler gözlemlenmiştir. Hukuku özümsemiş toplumlarda kişiler cezalandırılırken sadece işlediği suçun cezasını çektirmek için ceza öngörülmemiş bireyin hakları da güvence altına alınmıştır. Bu insanileşme sürecinde dahi cezanın kefareti amacı kaybetmesi söz konusu olmamıştır⁷¹. Kefaret cezanın vazgeçilmez amaçlarından biridir.

Karma teorinin yararcı ve mutlak adaletçi görüşler arasında cezanın gayesini ölçülü bir biçimde bağdaştırdığı belirtilmiştir⁷². Böylelikle karma teorinin benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda karma teori uzlaştırmacı teori olarak görülmüş ve ceza kuralları bu anlayış çerçevesinde yeniden şekillenmiştir.

Karma teori mutlak ve nispi teorileri birleştirmesi ve cezanın kefareti fonksiyonunu da hiçbir zaman devre dışı bırakmaması sebebiyle savunulmuştur⁷³.

Yargıtay da bu anlayışı benimsediğini yapılan atıflarla ifade etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu gerek 2014/324 sayılı gerekse de 2015/39 sayılı kararlarında şu ifadelerle yer vermiştir⁷⁴:

“Geçerli bulunan hukuk kurallarına göre suç oluşturan fiili işlediği sabit olan kişiye verilecek cezanın amacı başlangıçta kefareti (ödetme) anlayışına dönük iken, zaman içerisinde bu anlayıştan

⁷¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.568; Centel, Zafer, Çakmut, s.553.

⁷² Koca, Üzülmüş, s.582; Artuk, Gökçen, s.751.

⁷³ Demirbaş, Genel Hükümler, s.568.

⁷⁴ Yargıtay C.G.K., 10.6.2014, E. 2014/2-180 K. 2014/324; Yargıtay C.G.K., 10.3.2015, E. 2013/8-816 K. 2015/39.

vazgeçilerek hükümlünün ıslahı ve topluma kazandırılması hedeflenmiştir. 5275 sayılı Kanunun 3.maddesinde de; ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amacın, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir hayat biçimine uyumunu kolaylaştırmak olduğu açıklanmıştır.”

Görüldüğü üzere Yargıtay kişinin ıslahı ve sosyalleşmesi için var olan bir ceza anlayışını benimsemiştir.

3.4. Türk Ceza Kanunu Bağlamında Cezanın Amacı

Türk Ceza Kanunu’nun benimsediği görüş kanunun 1. ve 3. maddelerinde kendini göstermektedir. Cezanın amacı başlıklı, TCK m.1’e göre;

“Ceza kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda bu amacın gerçekleştirilmesi için, ceza sorumluluğunun esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.” denilerek genel ve özel önlemeye işaret edilmiştir.

TCK’nın 3.maddesinin 1.fıkrasında suç işleyen kişinin fiilinin ağırlığıyla orantılı ceza ya da güvenlik tedbirine mahkûm olacağını düzenleyerek cezanın kefaret amacını vurgulamıştır. TCK’nın 3.maddesi *“Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.”* şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye bakıldığında cezalandırmanın ölçütünde fiilin ağırlığı esas alınmaktayken diğer taraftan suçun önlenmesi de cezalandırmanın amacı olarak kabul edilmiştir. Güvenlik tedbirleri de aynı ilke doğrultusunda

kişinin tehlikelilik halinin ağırlığı ile orantılı hükmedilirler⁷⁵. Aynı şekilde TCK'nın 61. maddesine bakıldığında hâkimin somut cezayı failin kast ve taksirine dayalı kusurunun ağırlığı göz önünde bulundurularak belirlemesi de cezanın kefarete amacına değinildiğini göstermektedir⁷⁶. TCK madde 21 ve madde 22 de kanunun ödetme amacını ifade eder. Görüldüğü üzere TCK karma teoriyi benimsemiştir⁷⁷.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun incelendiği zaman, İnfazda Temel Amaç başlıklı 3. maddesinin “*Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır*” düzenlemesini getirdiği görülmektedir. Madde genel ve özel önlemeyi içeren bir amaç benimsemiş ve bireyin topluma uyum sağlaması gerektiğini belirterek özel önlemin altını çizmiştir. Madde ayrıca tez konumuz olan hapis cezalarının bu amaçları sağlamada nasıl bir gelişim göstermesi gerektiğinin de yolunu çizmektedir.

Aynı kanunun gerekçesinde belirtilen “*Maddede infazda temel amacın suçluyu infaz yolu ile ayrıca cezalandırmak veya ondan kaç almak olmadığı açıklanmaktadır.*” ifadesi, cezalar infaz edilirken sadece kefarete düşüncesi ile hareket edilmediğini vurgular niteliktedir.

Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen bir ceza yaptırımı olan hapis cezasının da gerek ulusal gerek uluslararası arenada infazının söz konusu

⁷⁵ Mahmutoglu Fatih Selami, Karadeniz Serra, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017, s. 3.

⁷⁶ Artuk, Gökçen, s.752; Centel, Zafer, Çakmut, s.554.

⁷⁷ Özbek, s.93.

amaçları gerçekleştirmesi için uğraşılmış ve hapis cezaları mevcut halini almıştır.

4. TCK’da Ceza Türleri

4.1. Hapis Cezaları

Hapis cezası kişinin özgürlüğünün sınırlandırılarak cezaevine konması olarak tanımlanabilir⁷⁸. Bu sebeple özgürlüğü bağlayıcı bir ceza türüdür. Kişinin özgürlüğünün kısıtlanması yoluyla yerine getirilir⁷⁹. TCK m. 46’da hapis cezası, infaz süreleri ve infaz koşullarına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve süreli hapis olarak ayrılmıştır. 5237 sayılı TCK ağır hapis, hapis, hafif hapis ayırımına da son vermiştir⁸⁰. Çalışmamızın ana konusunu oluşturması sebebiyle hapis cezasının türlerini “Türk Ceza Kanuna Göre Hapis Cezasının Türleri” başlığı altında inceleyeceğiz.

4.2. Adli Para Cezası

4.2.1. Kavram

Suçun karşılığı olarak görülen cezalardan biri de adli para cezasıdır. TCK m.52 ile hukuk sistemimize dâhil olan adli para cezası “*Türk Ceza Kanunu’nun 52.maddesinin 1.fikrasında belirtilen usüle göre tayin olunacak bir miktar paranın Devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir.*” biçiminde tanımlanmıştır. (CeGTİK m.106/1) Görüldüğü üzere para cezaları malvarlığını ilgilendiren cezalardır.

Hapis cezasının ortaya çıkardığı telafisi olmayan durumlar sebebiyle hapis cezasının olumsuz etkilerinin bir nebze de olsa ortadan kaldırılması için doktrinde adli para cezasının lehine çeşitli görüşler ileri

⁷⁸ Artuk, Gökçen s.772; Centel, Zafer, Çakmut, s.568.

⁷⁹ Retornaz Emine Eylem, Beccaria’nın Hapis Cezasına Bakışı Üzerine Bir Değerlendirme, TBBB, 2014, s.93.

⁸⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.572.

sürülmüştür. Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğini tahrip ederken, para cezası hükümlüyü sosyal çevresinden koparmadan, toplum içinde mevcut yaşamını sürdürmesine olanak tanır, sorumluluk bilincini arttırarak çalışmaya özendirir.

Hapis cezası nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukların önlenmesi, bölünebilme imkânına sahip olması, bireyselleştirmeye uygunluğu, devlete mali külfetinin olmayışı, hükümlünün sosyal yaşantısını bozmaması, adli hata halinde telafisinin mümkün olması para cezasının lehine olan görüşlerin başında gelmektedir⁸¹.

Eşitlik ilkesine aykırı olması, cezaların bireyselliğine aykırı olması, cezanın etkisinin az olması, infazının güçlüğü gibi nedenler de para cezasının aleyhinde öne sürülen başlıca görüşlerdir⁸².

Güncel ceza anlayışında para cezaları olumsuz etkileri bertaraf edilerek uygulanmaya çalışılmaktadır.

4.2.2. Para Cezasının Belirlenmesi Sistemleri

Para cezaları belirlenirken başlıca iki sistem ön plana çıkmaktadır: Klasik sistem ve gün para cezası sistemi.

4.2.2.1. Klasik Para Cezası Sistemi

Klasik sistemde hâkim yasanın çizdiği sınırlar çerçevesinde bir meblağ belirleyerek adli para cezasına hükmeder⁸³. Bu sistem 765 sayılı TCK tarafından da kabul edilmiştir. Bu sistem uygulanırken bazen sabit bir miktar öngörülmüş, bazen ise alt ve üst limitler arasında bir miktar

⁸¹ Artuk, Gökçen s.852; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.596.

⁸² Demirbaş, s.627.

⁸³ Artuk, Gökçen s.853

tain edilmiş, bazen ise işlenen suçun verdiği zarar ve hâkimin takdir yetkisi gibi etmenlerle ceza takdir edilmiştir⁸⁴.

4.2.2.2. Gün Para Cezası Sistemi

Bu sistem İskandinav ülkelerinde kendini gösteren bir sistemdir⁸⁵. Söz konusu sistemde suçlunun kusuru ile beraber cezanın amacının yerine getirilmesi için gereken hususlar ışığında ceza takdir edilir⁸⁶. Suçlunun ekonomik durumu bu sistemde belirleyici aktördür⁸⁷. Gün para cezası sistemi, adli para cezasının failin ekonomik gücü nedeniyle cezanın uygulanmasında meydana gelecek eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaç edinmiş bir sistemdir⁸⁸. Yani suçlu yoksulluğa sürüklenmeyecek şekilde bir bedel belirlenerek belirlenen gün sayısı ile bu günlük bedel çarpılır. Bu sayede bir nevi eşitler arasında aynı hükümler adaleti tesis eder ilkesine binaen bir yol haritası çizilmiştir.

4.2.3. Türk Ceza Kanunu’nun Sistemi

5237 sayılı TCK ile birlikte ceza hukuku yaptırım sistemimize bazı İskandinav ülkelerinde ve Federal Almanya’da uygulanmakta olan “*gün para cezası sistemi*” girmiştir.

5237 sayılı TCK madde 52’de “(1) *Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir.*

⁸⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe s.597.

⁸⁵ Karakaş Doğan, s.65.

⁸⁶ Artuk, Gökçen s.854; Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.597.

⁸⁷ Özbek, s.112; Centel, Zafer, Çakmut, s.573.

⁸⁸ Ivar Strahl, “Kuzey Ülkelerinde Gün Para Cezası”, çev. Süheyl Donay, İÜHFİM, C: 34, S: 1- 4, s. 529

(2) *En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası olan bir gün karşılığı adlî para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir.*

(3) *Kararda, adlî para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir.*

(4) *Hâkim, ekonomik ve şahsi hallerini göz önünde bulundurarak, kişiye adlî para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine de karar verebilir. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adlî para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.”* denilerek gün para cezası sistemi benimsenmiştir.

Görüldüğü üzere Türk Ceza Kanunu para cezası sistemlerinden gün para cezası sistemini benimsenmiştir. Lakin Türkiye’de işsizlik oranının yüksek oluşu, sabit gelirli insan sayısının azlığı, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı söz konusu cezanın tatbikini zorlaştırmaktadır⁸⁹.

III. GÜVENLİK TEDBİRLERİ

1. Genel Olarak

Ceza hukukunda her zaman suçun karşılığı olarak ceza öngörülmemiş, bazı durumlarda yaptırım olarak emniyet tedbirleri de diyebileceğimiz güvenlik tedbirleri öngörülüdür. Özellikle kusur yeteneğinden yoksun kişilerin cezalandırılması ve tehlikeliliklerinin

⁸⁹ Demirbaş, Genel Hükümler, s.629; Oktay, Erdoğan, Para Cezaları ve İnfazı, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s. 198

onlara uygun şekilde giderilebilmesi için bu tedbirlere ihtiyaç duyulmuştur⁹⁰.

Güvenlik tedbirlerinin tarihi gelişimi doktrinde her daim tartışmalı olmuştur. Suçlunun tehlikeli ruh haline karşı toplumu koruma aracı olarak ilk defa pozitivist doktrin tarafından gündeme getirildiği ve bunun akabinde modern ceza hukukunun alanına ithal edildiği doktrinde çoğunluk görüşü tarafından kabul edilmiştir⁹¹.

Anayasa Mahkemesi bir kararında güvenlik tedbirlerini tanımlarken şu ifadelerle yer vermiştir: *“suç karşılığı olarak ve suçludaki tehlikelilik haliyle orantılı bir biçimde hükmedilen ve esas itibariyle suç ve suçluya karşı toplum savunmasına yönelmiş bulunan yaptırımlardır⁹².”*

Taner’e göre *“cezai mesuliyeti olmadığı için cezalandırılmayanlar ile cezalandırıldıkları halde tekrar suç işleyenlerin veya suç işlemleri muhtemel olanların terbiye ve tedavi edilmesi, terbiye ve tedavi edilemiyorsa topluma zarar veremeyecek hale getirilmeleri için uygulanan tedbirlerdir⁹³.”*

Nuhoğlu’na göre ise *“tehlikeli failler hakkında ceza yerine veya ceza ile birlikte hükmolunan tehlikelilikle orantılı olan genellikle failin iyileştirilmesini ön planda tutan, kanunla belirlenen ve hâkim tarafından hükmedilen yaptırımlardır⁹⁴.”*

Güvenlik tedbirleri toplumun menfaati için ve toplumun üyelerinin korunması için modern ceza hukukuyla beraber ön plana çıkan bir önlem çeşididir. Güvenlik tedbirinin konusu ise çeşitlilik arz eder. Suç işleyen kişi (akıl hastalarına uygulanan tedbirler) tedbirin konusunu teşkil

⁹⁰ Özbek Veli Özer, Doğan Koray, Bacaksız Pınar, Tepe İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8.Baskı, Ankara, 2017, s.604; Demirbaş, Genel Hükümler, s.634.

⁹¹ Artuk, Gökçen, Yenidünya, Ceza Hukuku Makaleleri, 1. Baskı, İstanbul, 2002, s.127–173.

⁹² AYM, K: 1971/30, E. 1970/42, RG. 23.11.1971.

⁹³ Taner, Tahir, Ceza Hukuku, Umumi Kısım, 3. Basım, İstanbul 1953, s.579.

⁹⁴ Nuhoğlu, s.9.

edebileceği gibi suç işlenirken kullanılan araç(eşya müsadere)ya da suçun maddi konusu da tedbire konu oluşturabilir⁹⁵.

Güvenlik tedbirleri ile cezanın amacı ortak olup toplumsal savunmayı sağlama kavramında birleşirler⁹⁶. Her ikisi de toplum düzenini koruyarak toplumsal güvenliği temin etmeyi amaçlar⁹⁷. Amaçları ortak olsa dahi hukuki nitelikleri itibariyle farklı olduklarından işlenen bir suçla ilişkin her iki yaptırım çeşidine de hükmedilmesi ‘*non bis in idem*’ kuralını ihlaline yol açmaz⁹⁸.

Bir yaptırım çeşidi olarak ceza yerine güvenlik tedbirine başvurulabilmesi için dört şartın varlığı aranır. Bunlar:

- “ -*Toplum için tehlikeli bir halin oluşması,*
- Suç işlendikten sonra güvenlik tedbirine başvurulması,*
- Güvenlik tedbirinin kanun tarafından öngörülmesi,*
- Hâkim tarafından hükmedilmesi*” olarak sayılabilir⁹⁹.

Güvenlik tedbirlerini genel olarak anlattıktan sonra türlerine de kısaca değinerek tezimizin ana konusu olan hapis cezasını ceza kavramının gelişimiyle beraber ele alacağız.

2. Güvenlik Tedbirlerinin Türleri

Güvenlik tedbirleri 5237 sayılı Türk Ceza Yasası’nda “*güvenlik tedbirleri*” başlıklı bölümde düzenlenmiştir. Alt başlıklar ise:

⁹⁵ Koca Mahmut, Üzülmüş İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,9.Baskı, Ankara, 2016, s.597.

⁹⁶ Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11.Baskı. Ankara, 2017 s.883; Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.634.

⁹⁷ Nuhoglu, s.23.

⁹⁸ Nuhoglu, s.143, Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.634.

⁹⁹ Artuk, Gökçen s.883.

- a. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma,*
- b. Müsadere*
- c. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri,*
- d. Akıl Hastalarına Özgü Güvenlik Tedbirleri,*
- e. Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri,*
- f. Sınır Dışı Edilme,*
- g. Tüzel Kişilere Özgü Güvenlik Tedbirleri,*
- h. Denetimli Serbestlik,*
- i. Kötü Alışkanlıklardan Kurtarma” şeklinde düzenlenmiştir.*

765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde ek ceza olarak kabul edilen bazı yaptırımlar ve ceza mahkûmiyetinin sonucu olan eşya müsaderesi, kazanç müsaderesi gibi yaptırımlar da yeni yasa ile güvenlik tedbiri başlığı altında yerini almıştır¹⁰⁰.

“Müsadere” ve “belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” çoğu yazara göre ceza mahkûmiyetinin sonucu olduğundan güvenlik tedbiri başlığında düzenlenmesi tartışmalıdır.

2.1. Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma

Hapis cezasına mahkûm olmak hükümde belirtilmeksizin belli hakların kullanılmasına geçici olarak engeller. Hak yoksunluğu hapis cezasına mahkûmiyet ile beraber kendiliğinden ortaya çıkar. Hükümde belirtilmemiş olması kişiye kazanılmış hak da sağlamaz¹⁰¹.

¹⁰⁰ Centel, Zafer, Çakmut, s.709;Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.634.

¹⁰¹Yılmaz Zekeriya ‘Hak Yoksunlukları ve ‘Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi’ Kurumu Üzerine Bir değerlendirme’, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı: 7,Mart 2007, s.89. ;Demirbaş, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.637; Centel, Zafer, Çakmut ,s.709.

Mahkûmiyet hükmünün sonucu olarak karşılaşılan hak yoksunlukları Türk Ceza Kanunu madde 53/1’de:

“a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

b) Seçme ve seçilme ehliyetinden (...),

c) Velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan, d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,

e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksunluk” olarak sayılmıştır.

Ancak Anayasa Mahkemesi 8.10.2015 tarihli kararında “*seçilme ehliyeti*” ifadesini Anayasa m.76/2’ de “*bir yıl veya daha fazla hapis cezasına*” hüküm giyenlerin milletvekili seçilemeyeceğini belirtmesine rağmen, TCK m.53’de bir yıldan daha az hapis cezasına mahkûmiyet durumunda bile seçilme ehliyetinden yoksun bırakılmayı Anayasanın 76. Maddesine aykırı bulmuştur. “*Seçme hakkına*” ilişkin ibare ise An. M.13 ve An m.67/5’de, “*taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumunda bulunanlar oy kullanamaz*” hükmüne aykırı bulmuştur¹⁰².

Mahkûmiyetin yasal sonucu olarak ortaya çıkan bu hak yoksunlukları süresiz değildir. Hak yoksunlukları kanunda hapis cezasının infaz edildiği süre ile sınırlı tutulmuştur¹⁰³. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile beraber süresiz hak yoksunlukları ortadan kalktığından yasaklanmış hakların geri verilmesi de artık söz konusu değildir.

¹⁰² Akbulut Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Ankara, 2016, s. 741.

¹⁰³ Demirbaş, Genel Hükümler, s. 638; Centel, Zafer, Çakmut, s. 711.

2.2. Müsadere

Suç karşılığında ön görülen güvenlik tedbirlerinden biri olan müsadere kanunda belirtilen hallerde kişinin malvarlığının bir kısmının veya tamamının elinden alınarak devlete intikal etmesidir¹⁰⁴. Tarihi ceza hukukunda çok eskilere dayanmaktadır. Müsadere kavramı 765 sayılı TCK'da sadece eşya müsaderesi başlığı altında yer bulurken 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile kazanç müsaderesi de kanunda yerini almıştır.

Müsadere çeşitlerinden eşya müsaderesi TCK'nın 54.maddesinde:

“(1) İyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsaderesine hükmolunur. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda müsadere edilir. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/11 md.) Eşyanın üzerinde iyiniyetli üçüncü kişiler lehine tesis edilmiş sınırlı ayni hakkın bulunması hâlinde müsadere kararı, bu hak saklı kalmak şartıyla verilir.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren eşyanın, ortadan kaldırılması, elden çıkarılması, tüketilmesi veya müsaderesinin başka bir surette imkânsız kılınması halinde; bu eşyanın değeri kadar para tutarının müsaderesine karar verilir.

(3) Suçta kullanılan eşyanın müsadere edilmesinin işlenen suça nazaran daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle hakkaniyete aykırı olacağı anlaşıldığında, müsaderesine hükmedilmeyebilir.

(4) Üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı suç oluşturan eşya, müsadere edilir.

¹⁰⁴ Artuk, Gökçen, s.900.

(5) *Bir şeyin sadece bazı kısımlarının müsadereyi gerektiğinde, tümüne zarar verilmeksizin bu kısmı ayırmak olanaklı ise, sadece bu kısmın müsadereye karar verilir. (6) Birden fazla kişinin paydaşı olduğu eşya ile ilgili olarak, sadece suça iştirak eden kişinin payının müsadereye hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanun hükmünden anlaşıldığı üzere bir eşyanın müsadereye konu olabilmesi için suçun işlenmesinde bizzat kullanılmalı, suçun işlenmesine tahsis edilmeli yahut suçtan meydana gelmelidir. Bu tedbire karar verebilmek için hukuka aykırı bir fiille beraber eşyanın iyiniyetli üçüncü kişiye ait olmaması yeterlidir¹⁰⁵.

Kazanç müsadereyi ise TCK madde 55’te düzenlenmiş olup; “*Suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsadereye karar verilir.*”

(2) *Müsadere konusu eşya veya maddi menfaatlere el konulamadığı veya bunların merciine teslim edilmediği hallerde, bunların karşılığını oluşturan değerlerin müsadereye hükmolunur.*

(3) (Ek: 26/6/2009 – 5918/2 md.) *Bu madde kapsamına giren eşyanın müsadere edilebilmesi için, eşyayı sonradan iktisap eden kişinin 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun iyi niyetin korunmasına ilişkin hükümlerinden yararlanamıyor olması gerekir.*” şeklinde açıklanmıştır.

Bu fıkra hükmüne göre hâkim tarafından müsadere kararı verilebilmesi için suçun konusu olan maddi menfaatin suçtan mağdur olan kişiye iade edilememesi gerekir. Kazanç “*suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi*

¹⁰⁵ Centel, Zafer, Çakmut, s.737, Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe s.625.

menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsadere” olarak tanımlanmıştır. Bu güvenlik tedbirine başvurabilmek için elde edilen maddi menfaatin suçtan ötürü mağdur olan kişiye iade edilmemiş olması gerekir.

Müsadere kurumu ile el koyma kurumu birbiriyle karıştırılmamalıdır. Şöyle ki el koyma ceza muhakemesi sırasında başvuru bir çeşit koruma tedbiri olup güvenlik tedbiri değildir¹⁰⁶.

2.3. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

TCK madde 31’e göre 12 yaşına gelmemiş çocuklar için ceza sorumluluğu yoktur. Sağır ve dilsizler için ise bu sınır 15 yaştır. (TCK m.33)Belli bir akli olgunluğa erişmeden çocuğu suçun öznesi yapmak telafisi imkânsız zararlar doğuracağından böyle bir düzenlemeye gidilmiştir.

Çocuğa tedbir uygulanabilmesi için çocuğun her şeyden önce kasten veya taksirli olarak bir suç işlenmesi gerekmektedir. (TCK m.31) 03.07.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.5/1’de, çocuklar hakkında uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbirler , “*çocuğun korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu tedbirler çocukların özgürlüklerini kısıtlamak değil bedeni ve ruhi gelişimlerini sağlayarak onları daha onurlu bir hayata hazırlamak için öngörülmüştür¹⁰⁷.

2.4. Akıl Hastaları Hakkında Tedbirler

TCK akıl hastalarının cezai ehliyeteye sahip olmadığını m.32/1’de “*Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını*

¹⁰⁶ Centel, Zafer, Çakmut, s.736.

¹⁰⁷ Yokuş Sevik Handan, Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1998, s.125.

algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur” şeklinde belirtmiştir.

Akıl insanın doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden ayırt etmesini sağlayan, verdiği kararları sorgulamasına sebep olan şeydir. Bu nedenle insanların büyük çoğunluğunun yapmadığı bir hareketi yapan kimse toplum tarafından anormal olarak değerlendirilir ve akli sorunu olduğu kabul edilir¹⁰⁸. Akli melekeleri yerinde olmayan kişinin yaptığı fiilin suç olup olmadığını ayırt etmesini beklemek abesle iştigal olacağından hiçbir hukuk düzeni bu kişilerin fiillerini cezalandırmamıştır¹⁰⁹.

Bu kişiler için sadece güvenlik tedbirleri öngörülmüştür. TCK md.57/1’de “*Fiili işlediği sırada akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir. Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen akıl hastaları, yüksek güvenlikli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınırlar.*” denilerek söz konusu tedbirin koruma ve tedavi amaçlı olduğunun da altı çizilmiştir.

2.2.5. Suçta Tekerrür ve Mükerrirlere Özgü Güvenlik Tedbirleri

Tekerrür kelime anlamından da anlaşılacağı üzere tekrara düşmeyi ifade etmektedir. Ceza kanunu bağlamında ise bir suçtan mahkûm edilmiş kişinin mahkûmiyet kararının kesinleşmesinden itibaren belli süre içinde yeniden bir suça karışması durumunu ifade etmektedir¹¹⁰.TCK ‘nın 58. Maddesinde “*Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez.*” denilerek cezanın

¹⁰⁸ Soyaslan, Doğan, Kriminoloji, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012, s. 69.

¹⁰⁹ Karakaş Doğan, s.78.

¹¹⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s.634; Demirbaş, Genel Hükümler, s.649.

infaz edilmesinin söz konusu hükümlerin uygulanması için gerekli olmadığı da belirtilmiştir.

Tekerrürün sonuçlarına bakıldığında ise cezanın mükerrirlere mahsus infaz rejimine göre çektirilmesi ile cezanın infazının akabinde denetimli serbestlik uygulanması sayılabilir¹¹¹.

2.2.6. Sınır Dışı Edilme

Bir diğer güvenlik tedbiri olan sınır dışı edilme TCK md.59' da düzenlenmiştir:

“İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir.”

Maddede de görüldüğü üzere İçişleri Bakanlığına bir takdir yetkisi verilmiş olup bu husus *“Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun”*da madde 19 ve devamında düzenlenmiştir.

2.2.7. Tüzel Kişilere Özgü Güvenlik Tedbirleri

Türk Medeni Kanunu md.47'ye göre tüzel kişiler *“başlı başına bir mal varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları”* olarak tarif edilmiştir.

Tüzel kişiler organlarının kurulması ile fiil ehliyetine sahip olduklarından cezai sorumlulukları da gündeme gelmektedir. Ceza sorumluluğunun şahsiliği prensibine binaen tüzel kişilerin sorumluluğuna karşı çıkan Yarsuvat, tüzel kişinin suç faili sayılmasına neden olan üçüncü

¹¹¹ Demirbaş, Genel Hükümler, s.659.

kişilerin dolayısıyla faillik kuralları çerçevesinde cezalandırılması gerektiğini savunmuştur¹¹².

Tüzel kişiler için iznin iptali ve müsadere olmak üzere iki tür güvenlik tedbiri öngörülmüştür. Ceza gerektiren bir fiil işlediklerinde bu iki tür güvenlik tedbirlerinden biri ile karşı karşıya kalırlar.

2.2.8. Denetimli Serbestlik

TCK md.58’ de düzenlenen bu tedbir kelime anlamından da anlaşılacağı üzere serbestiyetin denetime tabi olması şeklinde vücut bulur. Suçlunun sahip olduğu çevreden ve imkânlarından ayrılmadan iyileştirilmesini mümkün kılan tedbirlerin uygulanmasını ifade eder¹¹³.

Nitekim bu kurum Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği m.4’ te “*şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi*”, olarak tanımlanmıştır. TCK’ya göre ilgiliye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilebilir.(TCK m.51/5)

2.2.9. Kötü Alışkanlıklardan Kurtarma Tedbiri

Ceza kanunumuzda kişinin isteyerek alkol ve uyuşturucu alması durumunda sorumluluğunun devam edeceği fakat iradi olmayan yahut geçici sebeplerle alkol alınması durumunda kişinin algılama kabiliyeti etkilenmişse ceza sorumluluğunun etkileneceği öngörülmüştür¹¹⁴.

¹¹² Yarsuvat Duygun, “Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu”, in: Sahir Erman’a Armağan, İstanbul 1999, 904.

¹¹³ Centel Nur, “Denetimli Serbestlik ve İşverenin İstihdam Yükümlülüğü” Sicil İş Hukuku Dergisi I,3 (Eylül 2006), 177-195.

¹¹⁴ Centel, Zafer, Çakmut, s.730.

Fail bağımlı değilse hakkında güvenlik tedbiri uygulanmaz ancak bağımlı ise ve bağımlılık akıl hastalığı derecesine ulaşmış ise, failin sorumluluğu akıl hastalarına ilişkin rejime göre belirlenir.

3. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Karşılaştırılması

Türk Ceza Kanunu'nda suçun karşılığı olarak öngörülen ceza ve güvenlik tedbirleri bazı açılardan benzerlik gösterse de pek çok açıdan da farklıdırlar¹¹⁵. Anayasa mahkemesi de çeşitli kararlarında bu hususun altını çizmiş ve güvenlik tedbirlerinin toplumun tehlikeden korunmasını sağlamak için kişilerin tekrar yararlı bireylere dönüştürülmesini amaçlayan geleceğe yönelik tedbirler olduğunu belirtmiştir¹¹⁶.

Ceza kusur yeteneği olan herkes hakkında uygulanan bir yaptırım iken güvenlik tedbiri için tehlikeli hal kavramı yeterli görülmüştür. Kusur yeteneğinin bulunup bulunmaması aranmaz¹¹⁷.

Diğer ayırım gösterdikleri etki noktasında yapılabilir. Cezalar cezalandırma amacı ile tatbik edilirler fakat güvenlik tedbirlerinde azap düşüncesi ön plana çıkmaz¹¹⁸.

Güvenlik tedbirleri ertelenemezken cezalar ertelenebilmektedir¹¹⁹. Bu durum uygulama bakımından da farklılık oluşturmaktadır.

Cezada amaç suç ile bozulan toplum düzenini eski haline getirmeye yani geçmişe yöneliktir. Güvenlik tedbirleri ise, suçlunun gelecekte suç işlemesine engel olmak amacıyla uygulanır¹²⁰.

Cezaların ve güvenlik tedbirlerinin güttüğü amaca bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer fark ise süredir. Kanun işlenen fiil karşılığı

¹¹⁵ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s.40; Centel, Zafer, Çakmut, s.702.

¹¹⁶ AYM. 09.03.1971, E 1970/42, K 1971/30 (RG.23.11.1971).

¹¹⁷ Nuhoglu Ayşe, s.66; Centel, Zafer, Çakmut s.703.

¹¹⁸ Nuhoglu Ayşe, s.66.

¹¹⁹ Centel, Zafer, Çakmut, s.705.

¹²⁰ Centel, Zafer, Çakmut, s.705.

öngörülen cezanın süresini önceden tespit ettiği halde, faildeki tehlikelilik hali sebebiyle uygulanan güvenlik tedbirinin ne kadar devam edeceğini belirtmemiştir. Güvenlik tedbirleri faile, fail ıslah olana ve toplumsal hayata hazır hale gelene kadar, belirsiz bir süreliğine uygulanacaktır¹²¹.

¹²¹ Artuk, Mehmet Emin. “Güvenlik Tedbirleri”. Gazi Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi. Cilt: 12, Sayı: 1-2, 2008, S.476.

İKİNCİ BÖLÜM

HAPİS CEZASININ TARİHİ GELİŞİMİ

I.GENEL OLARAK

Hapis cezaları özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar olduğundan hapis kavramı uygulamada yer bulsa da cezaevlerinin doğuşu ile gerçek manada kendini göstermiş ve bundan ötürü tarih sahnesinde yerini alması zaman almıştır. 16.yüzyılda Amsterdam cezaevleri ortaya çıkıncaya kadar diğer hukuk sistemleri ile beraber Roma, Germen ve Frank hukukunda da intikam düşüncesi hâkimken zamanla insani değerler ön plana çıktı¹²².

Tarihi süreç içerisinde ceza yaptırımları sürgüne gönderme, öldürme, hapis yoluyla toplumdan ayırma, azap verme, sosyal açıdan zarara uğratma benzeri uygulamalar olarak süregelenlerdir¹²³.

Medeniyetlerin kurulması, yerleşik hayata geçilmesi hapis cezasını başvurulmuş bir yaptırım olarak zaman içinde ön plana çıkarmıştır. Cezaevleri daha önceleri tutuk evi olarak kullanılmış suçlunun cezalandırılmak için devlet elinde tutulduğu yerler yahut ölüm cezasının infazına kadar beklediği yerler olarak kullanılmıştır¹²⁴. Hapis kavramının yerini hapis cezasına bırakması bu sebeple nispeten yeni sayılabilir¹²⁵.

Foucault' a göre hapis cezası, medeni ve modern toplumlarda uygulanan bir ceza çeşididir ve bu ceza türünün ceza sisteminin temel cezalarından biri haline dönüşmesinin sebebi, cezalandırma fikrine dair düşüncelerin gelişmesi ile beraber adetlerin de zaman içinde yumuşamasıdır¹²⁶. Hapis cezasının bedene yönelik cezaların yerini almaya

¹²² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.105.

¹²³ Dönmezer-Erman, s.546;Artuk-Gökçen, s.756.

¹²⁴ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/272845>, s.146(Erişim Tarihi 14.12.2018).

¹²⁵ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s.70.

¹²⁶ Foucault Michel, Hapishanenin Doğuşu, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara, 2000, s.59.

başladığı zamanda, hükümlü kişilerin çalışmasının sağladığı ekonomik yarar ön planda bulundurulmuştur. Hükümlülerin özveri ve emeğinden bu şekilde faydalanılması, bir nevi topluma verdikleri zararın kefareti ödemek zorunda oldukları gerekçesi ile meşrulaştırılmıştır¹²⁷.

Hapishanelerin işlevi noktasında Foucault'un görüşleri oldukça önemlidir: *"Bireyin tüm veçhelerini, fizik olarak terbiye edilmesini, çalışmaya yatkınlığını, gündelik ahlaki hal ve gidişini, eğilimlerini kendine iş edinmelidir; hapishane, belli bir uzmanlaşma içeren okul, atölye veya ordudan daha fazla her alanda disiplinlidir. Üstelik hapishanenin dışarısı ve boşluğu yoktur; görevi tamamen sona ermedikçe kesintiye uğramaz; birey üzerindeki etkisi kesintisiz olmalıdır. Aralıksız disiplin, son olarak da, mahpuslar üzerinde adeta tam bir iktidar sağlamaktır; kendi iç baskı ve cezalandırma mekanizmaları vardır müstebit disiplin. Diğer tüm disiplin düzeneklerinde bulunan usulleri en yüksek yoğunluklarına taşımaktadır. Yozlaşmış bireye yeni bir biçim dayatmak üzere, en güçlü makine olması gerekir; eylem tarzı eksiksiz bir eğitimin zorlamasıdır¹²⁸."*

Cezaların tatbikine bakıldığında tarihi süreç içerisinde, uygulanan yaptırım çeşitleri de göz önünde bulundurularak ceza infaz tarihinin üç dönemde değerlendirilmesi mümkündür: Ortaçağın ilk dönemlerini kapsayan birinci dönemde cezalandırmada araç olarak kefareti ve para cezaları varlığını sürdürüyordu. İkinci dönem olarak ifade edilen ortaçağın geç dönemlerinde ise, daha çok bedene yönelen canavarca yaptırımlar ve kişi yaşamına yönelik cezalar uygulanmaktaydı. Üçüncü dönem denilen 17. yüzyılda ise, işlenen suçun karşılığında hürriyeti bağlayıcı cezalar uygulanmaya başlanmıştır¹²⁹.

¹²⁷ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.337.

¹²⁸ Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.341-342.

¹²⁹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.105; Demirbaş, Timur, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, in: Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul 2005, s.3-40.

Ölüm cezası için yapılan çoğu eleştirinin hapis cezası için geçerli olmayışı ve insani değerlere daha uygun olması, ıslaha imkân sağlaması gibi sebepler hapis cezasını temel yaptırım çeşidine dönüştürmüştür¹³⁰.

Çalışmamızın ana konusu olan hapis cezalarının özellikle Türk Hukukunda tarihi gelişimini detaylı bir şekilde inceledikten sonra hapis cezası türlerini, hapis cezasının leh ve aleyhindeki görüşleri detaylı bir şekilde açıklayacağız.

II. HAPİS CEZASININ BATI HUKUKU VE TÜRK HUKUKUNDA GELİŞİMİ

1- Batı Hukuku

Avrupa’da hapis cezasının tarihi gelişimini doktrindeki çoğunluk görüş cezaevlerinin doğuşundan önceki dönem ve sonraki dönem olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutmuştur. Biz de cezaevlerinin doğuşundan önceki dönem ve sonraki dönem olarak inceleyeceğiz.

1.1.Cezaevlerinin Doğuşundan Önceki Dönem

1.1.1. Genel Olarak

Tarihsel süreçte, suç failinin toplumdan kovulması, gönüllü sürgünlük veya mağdurun ailesine teslimi, kısas, uyuşma (diyet) gibi kurumlardan sonra en son aşama olarak hürriyeti bağlayıcı cezaların tatbiki aşamasına geçildiği görülmektedir¹³¹.

İlk çağlardan bu yana var olan ceza düşüncesi cismanilikten öteye belli bir süre geçememiş ve cezalar bedeni olarak tatbik edilmiştir. İktidar mutlak olduğundan etkisini ceza alanında da göstermiş, cezalar iktidarın

¹³⁰ Erem Faruk, Adalet Psikolojisi (Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi-Mahpusun Psikolojisi), 8.Baskı, Ankara,1988,s.417.

¹³¹ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.147.

gücünün göstergesi haline gelmiştir. Bu durum da cezaların bedeni olmasını ve şiddetini mutlak surette arttırmıştır.

Diğer yandan suç işleyen kişi yegâne suçlu olarak görülmüş toplumun suçludan kurtarılması üzerine yoğunlaşmıştır. Suçlunun toplumun düşmanı olarak görülmesi onun hükümlü olarak bedeni ve vatandaşlık varlığı yok edilmiş durumunu sonuçladığından suçlu sınırsız zarar görebilirdi¹³². Zamanla bu anlayış yerini daha medeni düşüncelere bırakmaya başlamıştır. Örneğin ölüm cezasında bedene dokunmanın önlenmesi ve kişinin ızdırap çekerek değil de ani ölümünü sağlamak amacıyla 18. Yüzyılın sonlarına doğru giyotin kullanılmaya başlandı.^{133 134} Bedene yönelik cezaların ve daha çok ızdırap çektirme amaçlı cezaların ortadan kalkması ise 1850'lerden sonraları bulmuştur.

Hapis cezalarına şehirleşmeye geçiş aşamasında şehir devletlerinden olan Mısır, Roma, Babil ve Yunanlılar 'da rastlanmaktadır¹³⁵. Hapis cezalarının gelişimini anlamak açısından aşağıda bu başlıklara değinilecektir.

1.1.2. Roma

Hapishane Romalılarda yer bulan bir kavramdı. Romalılarda ilk hapishanelerin krallık döneminde ortaya çıktığı bilinmektedir¹³⁶. Romalılarda hapishane daha çok tutukevi işlevi görmüş, cezalarının infaz edileceği ana kadar suçlular burada tutulmuştur. Suçlular hapis cezası

¹³² Eisenhardt Thilo, Strafvollzug, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1,978, s.13 ;Nakleden Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.107; İçli, Tülin Günşen-Öğün, Aslıhan, Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz, Ankara 1999, s.15.

¹³³ Uğur Mehmet, Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hâkimin İnfaza Katılması, Ankara,2003, s.30.

¹³⁴ Giyotin, idam mahkûmunun başını kesmek amacıyla geliştirilmiş bir çeşit idam aracı. Giyotin ilk kez 1792 yılında Jacques Nicholas Pelletier adlı bir hırsız idam etmek için kullanılmıştır.

¹³⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.107; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.147.

¹³⁶ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.108; Demirbaş, Genel Hükümler, s.578; Özbek, İnfaz Hukuku, s.31; Kurt Mehmet, Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları, Ankara,2007, 13.

yerine daha çok çalıştırılacakları yerlere gönderilmişler ve adeta köle muamelesi görmüşlerdir¹³⁷.

12 Levha Kanunlarında; *“Bir kimse, kendisine borçlu olan vatandaşı hâkim (majistra) önüne götürür, borçlu borcunu ödeyemezse muayyen şekillere riayet ederek ona el kor, evine götürür ve zincire vurur. Muayyen zaman içinde yine ödeyemezse öldürebilir. Veya köle olarak satar. Alacaklı birden fazla ise borçlu, alacaklar nispetinde parçalara ayrılır”* şeklinde ifadelerle rastlanmaktaydı.

Roma’da cezaevlerinin ve mahkûmların sayısı Hristiyanlığın ortaya çıkışı ve yayılması ile eskiye nazaran hızla artmış ve bunun akabinde hapishaneler yaşanılmayacak hal almış, beslenme yetersizliğinden ölen mahkûm sayısı ise çoğalmıştı¹³⁸. Hristiyanlığın yayılmasını takiben hapishanelerin şartları iyileşmeye başlamış, daha insancıl koşullar ön plana çıkmış ve hapishaneler güvenliği sağlamak için zorla tutulan yerler olmaya başlamışlardır¹³⁹.

1.1.3. Eski Yunan

Diğer devletlerde olduğu gibi Yunanlarda da cezanın esasını intikam düşüncesi ile beraber kısas oluşturmuyordu¹⁴⁰. Platon cezanın amacını korkutma ve bunun akabinde iyileştirme olarak belirtse de bu husus uygulamada kendini göstermiyordu. Atina Mahkemeleri; *“Onursuzluğa ve kölelik durumuna sokma”, “kamuya açık alanlarda rezil etme”, “para ve malvarlığı cezaları”, “sürgün”, “dayak atmak suretiyle bedeni terbiye etme cezası” ve “zehirleyerek, iple asarak, topuzla vurarak, kılıçla keserek, boğarak, yakarak, uçurumdan atarak öldürme*

¹³⁷ Özbek, s.31.

¹³⁸ Özbek, s.31; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.109.

¹³⁹ Kurt, s.13 vd.

¹⁴⁰ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.148.

cezası” gibi cezalara hükmederek devletin ceza anlayışını gözler önüne sermiştir¹⁴¹.

Sokrates’in yargılanmasında görüldüğü üzere özgürlükten mahrum etme de sadece köleler için tatbik edilmeyen bir ceza olarak uygulanıyordu¹⁴².

1.1.4. Cermenler

Cermenlerde hürriyeti kısıtlayıcı cezalar bulunmakla beraber uygulaması çok azdı. İlkel hukuk sistemlerinde olduğu gibi Cermenlerde de suç işleyen birey toplum düşmanı sayılıyor ve cezalar ona göre tatbik ediliyordu¹⁴³.

Bu dönemde, dinin ceza hukukuna tesiri nedeniyle 500’lü yıllara gelinceye dek hürriyeti kısıtlayıcı cezaların görülmediği belirtilmektedir. İlk olarak uygulanan hürriyeti bağlayıcı cezalar, bedene ve yaşama yönelmiş ağır cezaların yerine tatbik edilen af niteliğinde cezalar hükmündeydiler¹⁴⁴.

Hapis cezası 8’inci yüzyıla gelindiğinde Langobarden’lar tarafından uygulanmaya başlanmıştır. 813 yılında Büyük Karl, suçluların ıslah olmaları için, ölümden korkmalarını sağlamak amacıyla yüksek yerlerde hürriyetlerinden mahrum bırakılarak hapsedilmeleri gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁵.

1.1.5. Kilise Hukuku

Hapis cezasının gelişimine kilisenin katkısı yadsınamayacak derecede büyüktür. Kilise düşüncesinde rahibin yükselmesi için nasıl

¹⁴¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.108, Kurt,s.7.

¹⁴² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.108.

¹⁴³ Özbek, s.31; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.110; Kurt,s.14.

¹⁴⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.110; Özbek, s.31.

¹⁴⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.110; Karakaş Doğan,s.86.

yalnızlık gerekli ise günahkârların da kötülüklerde arınıp hayatlarına devam edebilmeleri için hapis gerekiyordu¹⁴⁶.

Hapis cezasının ilk olarak manastırlarda uygulandığı kabul edilmektedir. İlk zamanlar hükümlüler hücrede belli bir iş yapmaya mecbur bırakılıyor ve rahipler belli periyotlarda hükümlüleri ziyaret ederek onlara dini ve ahlaki eğitimler veriyor, telkinlerde bulunuyorlardı¹⁴⁷. Zaman içinde manastır zindanlarında yalnız din adamlarına uygulanan hapis cezası 9 ve 10. yüzyıldan sonra manastır tarafından ayrılan özel kısımlarda ruhban sınıfından olmayan kişilere de tatbik edilmeye başlanmıştır¹⁴⁸.

Roma'da, 1298 tarihinde yapılan düzenleme ile piskoposlar ve başrahiplere hapis cezasına hükmedebilme yetkisi verilmiştir. Hapis cezası Papa VIII. Bonifaz tarafından yürürlüğe konulmuştur. Hapis cezası 13. Ve 15. yüzyıllar arasında pek çok şehir hukuk sisteminde, bir ceza yaptırım türü olarak yerini almıştır¹⁴⁹.

1.1.6. Müşterek Hukuk

İlk izlerine Manastırlarda rastladığımız hapis cezaları XIII-XV. yüzyıllarda bazı şehirlerde benimsenmiş daha sonra 1240 tarihli Lübek Kanununda yer almıştır¹⁵⁰. Hapis cezası bir af vesilesi olarak uygulanır, hafifletici bir sebep görüldüğünde özellikle gençler üzerinde tatbik edilirdi¹⁵¹.

Müşterek hukukta, hapis cezası infaz edilirken hükümlünün ıslahı ve rehabilitasyon amacı bulunmuyordu. Aynı zamanda söz konusu döneme

¹⁴⁶ Artuk, Gökçen s.756; Gülşen Recep, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Çağdaş Sistem, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s.9.

¹⁴⁷ Özbek, s.31; Kurt, s.15; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.110.

¹⁴⁸ Özbek, s.31; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.110.

¹⁴⁹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.111; Özbek, s.31.

¹⁵⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.112; Karakaş Doğan, s.87; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.152.

¹⁵¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.112.

ait hapishaneler günümüzdeki imkânlara ve koşullara sahip olmadığından, hükümlülerin tutuldukları yerler onların statü ve konumlarına göre farklılık göstermekteydi¹⁵².

XV. Yüzyılda hapis cezası, hafif suçların yaptırımını olarak bütün Avrupa’da uygulanmıştır ancak temel ceza haline gelmesi Fransız Devriminden sonra özgürlüğün paha biçilemez bir değer oluşu ile mümkün olmuştur¹⁵³. Ancak buna rağmen hapsedme tek başına yeterli bir ceza olarak görülmemekte, hapis ile beraber zincire vurma, angarya ve kırbaçlama gibi bedene eza ve cefa veren yaptırımlar da uygulanmaktaydı¹⁵⁴. Kilisenin etkisi ile cezanın ruha yönelik olması gerektiği görüşü ağırlık kazanmış, buna binaen hapis cezasının uygulama alanını genişletmiştir¹⁵⁵.

Müşterek hukuk döneminde, hapis cezası ilk kez 1532 Carolina’da yasal bir ceza türü olarak düzenlenmiştir. Bu hususa ilişkin olarak Carolina m.11’de; “*hapishane hükümlünün muhafaza altında tutulmasına hizmet etmelidir*” denilmekte, yine 157. maddesinde ilk defa işlenen hırsızlık suçu için hapis cezasının uygulanacağı ifade edilmekteydi¹⁵⁶. Carolina’da cezalarda var olan intikam düşüncesi hakimdi.

Müşterek hukuk döneminde hapis cezası bedensel cezalar uygulanıncaya kadar tatbik edilmekte ve hükümlünün karanlık, ıssız ve küçük zindanlarda tutulması biçiminde uygulanmaktaydı. Bu durum hükümlünün işkenceye uğramasına hatta bazen hükümlü kişinin zindanda unutulmasına sebep olmaktaydı¹⁵⁷. XVI-XVII. Yüzyıllara gelindiğinde Carolina Kanunu etkisini yitirmiştir¹⁵⁸.

¹⁵² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.112; Karakaş Doğan, s.87; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.152.

¹⁵³ Gülşen, s.9; Karakaş Doğan, s.87.

¹⁵⁴ Gülşen, s.9.

¹⁵⁵ Karakaş Doğan, s.87.

¹⁵⁶ Özbek, s.32.

¹⁵⁷ Özbek, s.32; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.153.

¹⁵⁸ Gülşen, s.9; Karakaş Doğan, s.88; Demirbaş, s.114.

1.2.Hapis Cezasının Doğuşu ve Cezaevlerinden Sonraki Dönem

Kültürlerden belirgin izler taşıyan, yaşam biçimlerini ve toplumun medeniyet seviyesini gözler önüne seren hapishanelerin tarih sahnesinde yerini alması, belirli bir zaman dilimine kadar kişilere yaptırım olarak bedensel cezalar uygulandığından oldukça zaman almıştır. Cezaların özü değişip hürriyeti bağlayıcı cezalar ortaya çıkınca cezaevleri de oluşturulmaya başlanmıştır¹⁵⁹.

Tarihin en eski dönemlerine kadar uzanan hapsetme kavramı bir ceza türü olmaktan öte, suçluların cezalarının tespiti veyahut cezalarının infazına kadar el altında bulundurularak özgürlüklerinin kısıtlanmasına hizmet etmiştir¹⁶⁰. Suçlulara ek olarak, siyasal iktidarın karşısında olan kişiler, savaşta esir düşenler veya farklı düşünceye sahip olanlar, toplum için tehlike oluşturabileceği gerekçesiyle dilenciler ve serseriler hapsedilmiştir. Böylelikle düzen ve denetim sağlanmaya çalışılmıştır¹⁶¹.

Cezaevlerinin ortaya çıkışı Kalvenizm¹⁶² ve Merkantilizm¹⁶³ ile yakından bağlantılıdır¹⁶⁴. Elbette hapis cezasının yürürlüğe girmesinin nedeni, yalnızca tehlikeli boyutlara ulaşmış dilencilik değildi. Merkantilizm döneminde var olan 30 yıl savaşları, 17. yüzyıl ortalarına gelindiğinde nüfus miktarının ve iş gücünün yüksek oranda azalmasına neden olmuştur. Orta Çağ'ın feodal düzeninin yanı sıra çalışkan zanaatkârlardan da beslenen Kalvenizm, Merkantilizm aracılığıyla daha da güçlü bir hal almış ve bireyin çalışması, yaşamın gerçek ve yegâne hedefi

¹⁵⁹ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Unver, s.70.

¹⁶⁰ Öztürk Sevcan, XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın:2014, s.8; Karakaş Doğan, s.87.

¹⁶¹ Karakaş Doğan, s.88.

¹⁶² Kalvenizm: Tanrı ile kul arasına hiçbir otoritenin giremeyeceğini, Hristiyanlığın eski sadeliğine dönmesini savunan I. Calvm tarafından ileri sürülen Protestanlığın özel bir koludur. Bkz. Türkçe Sözlük, TDK, Ankara, 2005, s.1051.

¹⁶³ Merkantilizm: Değerli maden stoklarının arttırılmasını öngören ekonomik sistemdir. Bkz. Altay Şakir, Hukuk ve Sosyal Bilimler Sözlüğü, İstanbul, 1983, s.291.

¹⁶⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.119; Öztürk, s.9.

olarak benimsenmişti. Kalvinistlere göre dilencilik ve yoksulluk bir çeşit günahı ve yoksul kişiler çalışmak zorundaydılar¹⁶⁵.

Hapis cezasının ilk ne zaman ortaya çıktığı, nerede uygulandığı her zaman tartışmalı olmuş ve bu konuda görüş ayrılıkları oluşmuştur. Bir görüşe göre modern hapis cezasının başlangıcı Bridgewell isimli islahatıdır. 1553 yılında İngiltere’de, Kral VI. Edward, Londra’daki eski sarayı, sokakta kalan çocuklar ile uygunsuz yaşayan kadınların kaldığı bir yer olarak tahsis etmiş ve yakınındaki köprüden esinlenilerek buraya Bridewell ismi konulmuştur. Kilisenin isteği doğrultusunda, dilenciler, serseriler, küçük hırsızlar ve fahişeler düzenli bir şekilde çalıştırılarak eğitilmiş ve topluma yük olmaları bu sayede engellenmeye çalışılmıştır¹⁶⁶.

Cezaevlerinin gelişimi açısından değişik dönemler söz konusudur.

Günther Kaiser’e göre, özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların infazının gelişimi üç dönemden oluşmaktadır. Bu dönemler:

“1. Dönem: Amsterdam cezaevlerinin doğuşu ve XVII. Yüzyıla kadar Avrupa’ya etkisi;

2. Dönem: Kuzey Amerika ceza infaz modellerinin etkisi ve XIX. yüzyılın sonuna doğru sistem konusunda tartışma;

3. Dönem: Ceza infaz kurumlarının açılması ve XX. yüzyılın ikinci yarısında hükümlülere muamelede asgari esasların hukuken gerçekleştirilmeye çalışılması¹⁶⁷.” şeklindedir.

Albert Krebs, cezaevlerinin gelişimini üç dönem halinde ele almıştır. Bu dönemler:

¹⁶⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.119; Öztürk, s.9.

¹⁶⁶ Karakaş Doğan, s.89; Demirbaş, Genel Hükümler, s.581.

¹⁶⁷ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.116.

“1. Dönem: XVII. yüzyılın başından Fransız İhtilali’ne kadar sürer, toplumun güvenliği düşüncesiyle bütün araçlarla ve sıkı çalışma vasıtasıyla iyileşme,

,2. Dönem: Aydınlanma’dan Birinci Dünya Savaşı’na kadar devam eden dönem, ahlaki iyileşme, özellikle Hristiyanlık öğretisinin tebliği,

3. Dönem: Şimdiye dek devam eden üçüncü dönemde, hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı hukuki bir ilişki oluşturur ve manevi iyileşme ile kendini gösterir. Hapishane içerisinde hükümlüye davranış, suçlunun kişiliği ve tahliye edilen suçluya çevrenin tavrı gibi diğer faktörlere de bağlıdır¹⁶⁸. ”

Bu çerçevede cezaevlerinin gelişimini üç dönemde inceleyebiliriz:

1.)Amsterdam Cezaevlerinin Doğuşu

2.)Aydınlanmadan Birinci Dünya Savaşına kadar devam eden dönem

3.)Ceza İnfaz Kurumlarının Açılması ve Hükümlülere Muamelede Asgari Standartların Gerçekleştirilmesi¹⁶⁹.

1.2.1. Amsterdam Cezaevlerinin Doğuşu

16. yüzyılın sonlarına doğru ıslah esasına dayanan hapsetme anlayışı doğdu ve suçlunun yeniden sosyalleştirilmesi amaçlanmaya başlandı¹⁷⁰. Hollanda’da doğup zamanla bütün dünyaya yayılan Amsterdam Cezaevlerinin ortaya çıktığı dönemin en belirgin özelliği, cezalar tatbik edilirken kefarete düşüncesinin yanında suçluyu ıslah ederek topluma kazandırmanın da amaçlanmasıdır¹⁷¹.

¹⁶⁸ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.117.

¹⁶⁹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.117.

¹⁷⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.117.

¹⁷¹ Öztürk Sevcin, s.10.

1588 yılında, suçlu bir genç hırsız hakkında, Amsterdam Mahkemesi tarafından her zaman olduğu gibi ölüm cezası verilmek yerine, devlet tarafından eğitilip iyileştirilme kararı verilmiştir¹⁷². 1595'te, uzun süren tartışmaların akabinde, Klarissen Manastırının belli bir kısmı erkek suçluların çalıştırılması ve iyileştirilmesi kurumu olarak düzenlenmiştir. 1596 yılında açılan Amsterdam Rasphuis isimli bu kurum, en eski cezaevidir ve sonradan kurulan modellere de ilham vermiştir. İlke olarak dilencilere ve genç suçlulara yöneliktir¹⁷³.

Cezaevlerine dair gelişim, Amsterdam'da 1597 yılında kadınlar için kurulan bir cezaevi olan Spinhuis'in açılması ile devam etmiştir. Kadınlar bölümüne dilenciliği alışkanlık haline getirmiş genç kızlar ile beraber işsiz kadınlar konulmuştur¹⁷⁴.

Amsterdam cezaevleri adeta bir milat olmuş 1600 lü yıllara gelindiğinde Bremen, Lübeck, Hamburg ve Danzing gibi birçok yerde cezaevleri açılmıştır¹⁷⁵.

18.yüzyılın sonlarına doğru kesilmeyen savaşların sonucu olarak düzensizlik ve kaos artmış, bunun akabinde zaten hijyensiz ve kalabalık olan hapishanelerde toplu ölümler yaşanmaya başlanmıştır¹⁷⁶. Sonuç olarak bu dönem bu şekilde tarihe geçmiştir. Toplu şekilde infazlar ise hapishaneleri adeta bir suçluluk okuluna dönüştürmüştür¹⁷⁷.

¹⁷² Özbek, s.33; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.118; Karakaş Doğan, s.91.

¹⁷³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.119; Özbek, s.34; Karakaş Doğan, s.91.

¹⁷⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.119; Özbek, s.34.

¹⁷⁵ Özbek, s.34; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.120.

¹⁷⁶ Özbek, s.35; Demirbaş, Genel Hükümler, s.580.

¹⁷⁷ Aksu Şener, "Otorite-Yaşam alanı İlişkisinde Hapishanenin Yeri", Hapishane Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul, 2005, s.65.

1.2.2.Aydınlanmadan Birinci Dünya Savaşına Kadar Devam Eden Dönem

XVII. Yüzyılda ekonomik sorunlar her geçen gün artmış, cezaevleri aşırı kalabalık olmaları, yoksul ve bakımsız kalmaları ile ön plana çıkmıştır.¹⁷⁸ Ucuz işgücü kaynağı olarak görülen cezaevleri, özel işletmecilere kiraya verilmeye başlanmıştır. Savaşlar yoksulluğu arttırmış, cezaevlerinin durumu gittikçe ağırlaşmış ve suçlu sayısı her geçen gün artmıştır. Hükümlülerle birlikte ailelerin de cezaevine alınması, alkol kullanımına izin verilmesi, yetersiz beslenme ve kötü fiziksel koşullar, cezaevinde kalmayı daha da ağır bir ceza haline dönüştürüyordu. Cezaevlerindeki gerileme ve keyfilik, XVIII. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹⁷⁹

Hapishanedeki koşullar herkes tarafından eleştiriliyor özellikle Voltaire, Beccaria, Rousseau gibi düşünürler şiddetli düşünceleri ile bu kötü gidişata dur demeye çalışıyorlardı¹⁸⁰. Özellikle Beccaria 1764'te “*Suçlar ve Cezalar*” isimli eserini özgürlüğü kısıtlanan mahkûmlara asgari yaşam standartları getirilmesi gayesiyle yazdı. Beccaria' ya göre özgürlüğü kısıtlayıcı ceza gerekli iken tatbiki konusunda iyileştirmeler şarttı¹⁸¹.

18. yüzyıl cezaevleri ve hapis cezası bakımından bir dönüm noktası olarak göze çarpar¹⁸². Hapishanelerin aşırı derecede doluluğu ve son derece kötü muamele edilmesi, canî bedensel cezaların varlığı ve suçların git gide arttığı bu dönemde, iyileştirme konusunda ilk reformlar yapıldı¹⁸³.

¹⁷⁸ Özbek, s.35.

¹⁷⁹ Karakaş Doğan, s.96; Özbek, s.35.

¹⁸⁰ Özbek, s.35.

¹⁸¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.123; Özbek, s.35.

¹⁸² Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.154.

¹⁸³ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.154.

İslahla ilgili reformlara öncülük eden pek çok düşünür olmasına rağmen bunlardan John Haward kendine önemli bir yer edinmiştir. John Howard (1726-1790) 1777’de yayınladığı “İngiltere ve Galler’deki Hapishanelerin Durumu(The State of Prisons in England and Wales with Preliminary Observations and an Account of Some Foreign Prisons)” kitabında ziyaret ettiği hapishanelere ilişkin gözlemlerini, buralardaki korkunç yaşam koşullarını ve özellikle düzensizliği ifade etmiştir¹⁸⁴.

Suçluyu iyileştirmenin, onun daha fazla kötüleşmesini önlemekle mümkün olabileceğini savunan Howard, yalnızlığı suçun en büyük düşmanı olarak kabul etmiş, tecridi savunarak hücrelerden oluşan, kişilerin tamamen soyutlandığı cezaevi modeline ilham vermiştir¹⁸⁵. Howard’ın reform planına genel hatları ile baktığımızda ana hatlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

“- Hükümlülerin birbirlerinden etkilenmesinin önlemek amacı ile cezaevinde mahkûmlar gece ve gündüz kesin olarak ayrılmalıdır.

- Karşılığında ücret ödenmek suretiyle zorunlu çalıştırma sistemi benimsenmelidir.

- İnfazdan sonraki zaman için ücretin bir kısmının kesilmesine dair yükümlülük getirilmelidir.

- Ceza infaz kurumlarında temizlik ve düzen sağlanmalıdır.

- Gelişime ve geliştirmeye yönelik açık bir sistem inşa edilmeli, uyumlu davranan bireylerin ceza sürelerinin kısaltılabilmesine imkân tanınmalıdır.”¹⁸⁶

¹⁸⁴ Demirbaş, Genel Hükümler, s.584; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.154.

¹⁸⁵ Kurt, s.21; Karakaş Doğan, s.98.

¹⁸⁶ Özbek, s.35; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.126.

Howard' ın eseri cezaevi reformları için gayret eden ilahiyat profesörü Wagnitz' i etkileyerek yeni reformların önünü açtı. Bunun akabinde bu görüşlere uyan pek çok cezaevi açıldı.

Howard'ın düşüncelerine paralel olarak, yeni bir cezaevi sistemi kurulması için İngiliz Parlamentosunda “1779 Cezaevi Yasası (Penitentiary Act of 1779)” kabul edilmiştir. Söz konusu yasaya göre cezaevinin dört temel özelliği vardı:

- “a) Güvenli ve sağlıklı bir bina,*
- b) Suçluların kurallara uymasını sağlamak için denetim,*
- c) Mahkûmların yemekleri için ödedikleri ücretin kaldırılması,*
- d) Reforma dayalı bir rejim¹⁸⁷”.*

Cezaevi Yasası, Howard hayatta iken yürürlüğe girmiş ancak 1842 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır.

1.2.3.Ceza İnfaz Kurumlarının Açılması ve Hükümlülere Muamelede Asgari Standartların Gerçekleştirilmesi

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Wahlberg hükümlülerin de pek çok hakka sahip olduğu fikrini ortaya attı. Ona göre devletin yükümlülüklerine karşılık hükümlüler de bir takım haklara sahipti¹⁸⁸.

20. yüzyıla gelindiğinde ise failin kimliğini ön plana çıkaran, infazı faili düzenli bir toplumsal yaşama adapte etme amacı ile gerçekleştirmeyi amaçlayan düşünceler ön plana çıktı¹⁸⁹. 1 Ocak 1977’de Ceza İnfaz Kanunu’nun Almanya’da yürürlüğe girmesi ile yeni bir dönem açılmıştır. Bu kanun hükümlülerin haklarını ortaya koymakla kalmayıp

¹⁸⁷ Artuk-Gökçen, s.757;Özbek, s.36.

¹⁸⁸ Demirbaş, Genel Hükümler, s.588.

¹⁸⁹ Özbek, s.36.

aynı zamanda devlet karşısındaki konumlarını belirlemiş ve bireylerin yeniden sosyalleşmesinin gerekliliğinin de altını çizmiştir¹⁹⁰.

1.3.Tarihi Süreç İçerisinde İnfaz Sistemleri

Çağımıza gelene dek hapis cezaları sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmuşlardır. Hapsedilmenin gayesi değiştikçe infazın türleri de değişmiş ve çeşitlenmiştir. Hürriyeti bağlayıcı cezaların infazına ilişkin beş sistemin bulunduğu kabul görmektedir. Bunlar: “*Müşterek Hapis (Topluluk), Hücre (Pennsylvania), Karma (Auburn), Dereceli (İrlanda) ve Yeni Sistem’dir*”. Biz aşağıda bu beş sistem dışında Panoptikon sistemini de inceleyeceğiz¹⁹¹.

1.3.1. Müşterek Hapis (Topluluk) Sistemi

Amsterdam cezaevleri ile kendini gösteren bu sisteme Amsterdam sistemi de denilmektedir. Bu cezaevlerinde infaz mahkûmların bir arada bulundurulması ile gerçekleştiğinden bu isimle anılmıştır¹⁹². Mahkûmların gruplar şeklinde gece gündüz bir arada bulundurulması suretiyle çektirilen hapis cezasının ilk örneklerine 1596’da Amsterdam’da inşa edilen ceza evinde rastlanmaktadır¹⁹³.

Hapis cezaları için milat kabul edilen bu infaz sistemi için olumlu ve olumsuz pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bu sisteminin lehinde olarak:

“- Sistemin getirdiği maliyetin düşük olması,

- Sistemin uygulandığı cezaevlerinin inşalarının kolay olması,

- Serbest yaşamdaki gibi toplu yaşamının getirdiği kolaylıkların burada da geçerli olması,

¹⁹⁰ Demirbaş, Genel Hükümler, s.589; Özbek, s.34.

¹⁹¹ Artuk-Gökçen, s.758; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.157.

¹⁹² Artuk-Gökçen, s.758.

¹⁹³ Güran, Sakıp, Cezanın İnfazı, Ankara, 1942, s.9.

- Sistemin özelliği gereği çalışma düzeninin sanayi organizasyonlarını anımsatması” öne sürülmüştür¹⁹⁴.

Sistemin olumsuzluğuna ilişkin öne sürülen fikirler ise şu şekilde sıralanabilir:

“-Bu sistemde en büyük sakınca mahkûmların bir arada tutulmasından doğmuştur. Etkileşim halinde bulunan mahkûmlar, en azılı olan hükümlülerin etkisi altında kalmaktadırlar.

-İlk defa suç işleyen mahkûmların, suç işlemeyi alışkanlık haline getirenlerle bir arada bulunmaya zorlanmaları doğru değildir. Bu durum kötü etkileşmelere sebep olmaktadır. Ayrıca koğuştaki mahkûmların kendilerini gösterme çabası koğuştaki disipline engel olur.

-Mahkûmlar koğuştaki bir bütün olarak ele alındığı için, idarecilerin iyiyi kötünden, ayırması mümkün değildir.

-Suçlular diğerlerini dert ortağı olarak gördükleri için, eğilimlerini, tehlikeli hallerini birbirlerine naklettikleri gibi tavsiyelerde bulunurlar. Bu da cezanın ıslah edici etkisini sonuçsuz bırakır.

-Aynı koğuştaki bulunan hükümlüler tahliye olduktan sonra, diğer mahkûmlar tarafından tanınma ve şantaj tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar. Bu hal mahkûmların topluma uyumunu zayıflatır.

-Müşterek hapis esnasında düşünülen ve fakat imkânsızlık sebebiyle işlenemeyen suçların tahliyeden sonra iştirak içinde işlenmesine imkân sağlar.

-Etkileşim ve toplu harekete sebep olur. Mahkûmlar arasında örgütlemeler ve suç organizasyonlarının doğmasına sebep olan sistem, hapisanelerde firar, isyan gibi olayların artmasını ve buna binaen düzenin bozulmasını sonuçlamaktadır¹⁹⁵ .”

¹⁹⁴ Artuk-Gökçen, s.759.

¹⁹⁵ Artuk-Gökçen, s.759; Erem, Adalet Psikolojisi, s.360.

1.3.2. HÜCRE (Pennsylvania Sistemi)

Tarihi seyir içerisinde uygulanan bir sistem bekleneni karşılanamadığı takdirde her zaman ona zıt bir sistem inşa edilerek sorunun çözüleceği düşünülmüştür. Bu düşünce tarzı müşterek(topluluk) hapis sisteminin sakıncalarını önlemek adına hücre sistemini doğuran ana etmen olmuştur. Sisteme Pennsylvania denilmesinin sebebi, Franklin'in 1790 tarihinde Pennsylvania'da bir hücre cezaevi (Walnut Street Hapishanesi) inşa etmesidir¹⁹⁶. Bu sisteme ilk kez Pensilvanya'da ve Filadelfiya hapishanesinde uygulanmasından ötürü "Filadelfiya Sistemi" de denmiştir¹⁹⁷.

Adından da anlaşılacağı üzere sistem suçlunun tecrit edilmek suretiyle gece gündüz tek başına bir hücrede bulundurulmasını öngörüyordu. Bu sistemde hücreye alınan mahkûmun diğer mahkûmlarla temasına izin verilmezdi. Gün içerisinde sadece kısıtlı bir süreyle sınırlı olarak hücreden dışarı çıkartılan mahkûm, avluda, koridorda gezerken onu gören kimseler tarafından tanınmamak için yüzünü örten bir kukuleta taşımak zorundaydı¹⁹⁸. Mahkûm hücrelerinde, öğretmen, cezaevi müdürü, patronaj dernekleri üyeleri gibi belirli kişilerin ziyaretlerini kabul edebilirdi.

Mahkûmlar bunca yoksunluğun içinde iken sadece hücrede belli zanaatlarla uğraşmaları için izin verilmekteydi. Örneğin; ayakkabıcılık, dericilik, terzilik gibi işlerde çalıştırılırlardı¹⁹⁹.

Amerika Birleşik Devletlerinde uygulama bulan hücre sisteminin kabul görmesinde, Dr. Benjamin Rush önderliğinde kurulan "Philadelphia Cezaevi Vakfı" aktif rol almıştır. "*Quaeker(İngiltere'de dini inanışları nedeniyle ağır cezalara uğradıkları için Pensilvanya'ya göç eden dini grup)*" olarak adlandırılan söz konusu cemiyet Howard'ın görüşlerini benimsemiştir. Howard mahkûmların birbirlerinden ayrı yerlerde

¹⁹⁶ İçel- Sokullu Akıncı-Özgenç- Sözüer- Mahmutoglu- Ünver, s.71.

¹⁹⁷ Taner, s.598.

¹⁹⁸ Dönmezer-Erman, II, s.622; Artuk-Gökçen, s.760.

¹⁹⁹ Dönmezer-Erman, II, s.625.

tutulması gerektiğini ve bu sayede en doğru infazın gerçekleşeceğini savunuyordu²⁰⁰.

Philadelphia Cezaevi Vakfı'nın üstün gayretleri sonucu olarak 1829 yılında Philadelphia yakınlarında Dünyanın en modern ilk cezaevi, açılmıştır²⁰¹. Doğu Hapishanesinin açılmasıyla, Philadelphia Topluluğunun 42 yıl süren reform çabaları nihayet meyvesini vermiştir.

O dönemde dünyanın çeşitli yerlerinden bu cezaevini ziyarete gelenler dahi olmuştur. Ziyaret edenlerden biri olan İngiliz yazar Charles Dickens, *“burada yatanların çektiği manevi işkence, bedeni işkence olsa, bu kadar tahribat yapmazdı”* söylemi ile hücre sisteminin ve mahkûmların tek bırakılmalarının sakıncasına işaret etmiştir²⁰².

Howard, yukarıda adı geçen “İngiltere ve Galler’de Cezaevlerinin Durumu” isimli eserinde hücrenin cezanın amacının gerçekleştirilmesi hususundaki rolünü²⁰³: *“İnziva (tek başına yaşama) ve sükût (susma, konuşmama) suçun en büyük düşmanıdır. İnsanı düşünceye ve düşündükçe nedamete sevk eder. İnziva ve sükût en şiddetli cezalardan, en ulvi dini telkinlerden daha ziyade insanı iyiliğe ve dürüstlüğe kavuşturur”* diyerek vurgulamıştı. Böylece ıslahın ancak hücreyle sağlanabileceğini savunan Howard, bazı sınıf mahkûmların ayrı şekilde tutulması dışında mutlak uygulanan bir tecridin, müşterek hapsin sakıncalarını doğuracağını da belirtir²⁰⁴.

Hücre Sistemi beş temel prensip üzerine kurulmuştur²⁰⁵:

“- Hükümlülere intikam alırcasına davranılmamalı, sert ve uygun yöntemlerle hayatlarını değiştirebileceklerine inandırılmalıdırlar.

-Hücre hapsi, hapishane içinde soyutlanmayı sağlayarak yeni suçlar öğrenilmesine ve daha fazla bozulmaya engel olacaktır.

²⁰⁰ Artuk-Gökçen, s.761; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.128.

²⁰¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.129.

²⁰² Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.129; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.163.

²⁰³ Güran, s.12.

²⁰⁴ Güran, s.52.

²⁰⁵ Artuk-Gökçen, s.761.

-Soyutlanma ile suçlular daha derinlemesine düşünme imkânı bulacaklar, pişman olup, tövbe edeceklerdir.

-İnsanlar doğaları gereği sosyal olduklarından, hücre hapsi etkili bir cezalandırmadır. Zira özellikle zihinsel bakımdan az gelişmiş mahkûmlar için hücre hapsi korkutucu etkiye sahiptir.

- Hücre sisteminde mahkûmların pişman olmaları, tövbe etmeleri ve ıslahları için çok uzun süre geçmesine gerek kalmayacağından ekonomiktir.”

Sistemin kurulduğu temel prensipler makul olmasına rağmen pek çok noktada eleştirilmiştir. Şöyle ki²⁰⁶;

“-Hücrede yalnız olmak hükümlüyü umutsuzluğa sevk eder ve akıl hastalıklarına sebep olur.

-Sosyal hayata dair yeteneklerini kaybeden hükümlünün topluma uyum sağlaması güçleşir. Uzun zaman hücrede tek başına yaşayan mahkûmlar serbest kalınca şaşkın, sersem olurlar.

-Hükümlünün çalıştırılacağı alan mecburi olarak sınırlı kalır. Hücrede mahkûm yalnızca küçük el sanatlarıyla uğraşma imkânına sahiptir. Zira beraberlik gerektiren işlerin hücre hapsi ile elde edilmesi oldukça güç olduğundan, suçlunun çalıştırılması olanağı çok azalır ve zorlaşır.

-Mahkûmun tam manada soyutlanması neredeyse imkânsızdır. Suçluların hücredeki su borularına vurarak hiç düşünülmeyen iletişim biçimleri buldukları görülmüştür.

-Her mahkûma hususi bir oda verilmesi gerektiğinden, bu şekilde bir rejimin uygulanacağı cezaevi binasının inşa edilmesi ekonomik yönden ciddi külfet getirmektedir.

-Hücre usulünden istenilen sonucun alınabilmesi için nitelikli personel gerektirmektedir²⁰⁷.”

²⁰⁶ Artuk-Gökçen, s.762.

²⁰⁷ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.164.

Sakıncalarına rağmen Pennsylvannia sistemi, uluslararası kongrelerde pek çok taraftar toplamıştır. Stokholm Ceza ve İnfaz Kongresine katılan ceza hukukçularının çoğu, hücre hapsinin infaz devam ettiği sürece uygulanmasına ilişkin görüş bildirmiştir. 1900 yılında Brüksel’de yapılan Ceza ve İnfaz Kongresinde sisteme dair tartışılmalar devam etmiş, uzun süreli hapis cezalarının infazında belirli sakıncaları içerdiği ancak kısa süreli infazlarda hücre hapsinin etkili olduğu görüşü kabul edilmiştir²⁰⁸.

Taner’e göre, bu infaz şekli uzun sürmeyecek şekilde uygulanabilir:

-Kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan kişiler cezalarını hücrede geceleri ve gündüzleri tek başlarına bırakılmak sureti ile çekmelidirler. Bu şekilde mahkûmlar pişmanlığı daha derinden hissederler.

-Uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanlar cezaevine ilk girdiklerinde cezalarını sadece kısa bir süre geceli gündüzlü yalnız başlarına hücrede geçirmelidirler. Bu sayede tek başlarına kaldıklarından işledikleri fiillerini düşünürken, cezanın tesirini üzerlerinde hissederler ve tekrar tecrit edilme korkusu bundan sonraki hareketlerinin şekillenmesinde temel etmen olur²⁰⁹.

Kanaatimizce tabiatı gereği sosyal bir varlık olan insana verilebilecek en büyük ceza onu yalnızlığa mahkûm ederek sosyal yetilerini elinden almaktır. Hapis cezalarının ekstra bir ceza anlayışını bırakarak suçluyu ıslah etme amacı taşıması gerekmektedir. Bu şekilde tatbik edilen bir ceza kişiyi ıslah etmekten çok insani değerlerini kaybetmesine neden olacaktır.

1.3.3. Karma (Auburn Sistemi)

Pensilvanya sistemine yöneltilen eleştiriler ve müsterek sistemin sakıncaları yeni bir ceza sistemi arayışına sebep olmuştur. Bu arayışın

²⁰⁸ Dönmezer-Erman, II, s.626.

²⁰⁹ Taner, s.600; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.165.

sonucu olarak New York eyaletinin Auburn bölgesinde 1823 yılında yeni bir cezaevi inşa edildi²¹⁰. Böylece Auburn' un sessizlik sistemi ceza literatüründe yerini aldı.

Auburn sisteminde, hükümlü, gece tek başına kalmış, gündüz atölyelerde cüzi bir ücret karşılığında, diğer hükümlüler ile konuşmasına izin verilmeden çalıştırılmıştır. Hükümlüler sadece çalışma saatleri içerisinde birbirlerini görmüş ve bu esnada karşılıklı oturup iletişim kurmalarına dahi izin verilmemişti²¹¹. Hükümlüler hücrede bulunmadıkları zamanlarda önlerine bakmak ve sessizce durmak zorundaydılar²¹². Bu kurala uymayanlara kırbaç cezası tatbik ediliyordu.

Amerikalı reformistler bu sistemi ceza hukukunda büyük bir gelişim aşaması saydılar. Bu şekilde hapishane giderleri de azaltılıyordu. Nitekim 1826'da Boston'da yapılan hapishane reformlarına ilişkin toplantıda, sistemle ilgili şu yorumlara yer verilmişti: *"Auburn iyi inşa edilmiş bir hapishanede, doğru bir disiplin uygulaması ile nelerin yapılabileceğine ilişkin iyi bir örnektir. Sürekli bir endüstri, tam bir destek (...). Burada mahkûmlar geceleri yalnız başlarına ve ellerinde İncil'den başka bir kitap olmadan geçirirler ve gün ışıyınca askeri düzen içinde bir gardiyanın gözetiminde ayakları zincirli şekilde atölyelerine çalışmaya giderler"*²¹³.

Söz konusu düzen ilk kez Auburn sistemi ile gündeme gelmemiş daha önceleri ünlü düşünür Howard, Auburn sistemine dair ; *"Bir suçluyu ıslaha başlamadan evvel onun olduğundan daha düşkün bir vaziyete gelmesine engel olmak gerekir. İslahta her şeyden evvel nazara alınması icap eden cihet budur ve bu ancak hücre ile temin olunabilir. Fakat bazı sınıf mahkûmlar ayrık olmak üzere mutlak bir tecrit, müşterek hapis kadar zararlı neticeler meydana getirir. Geceleri tam ve mutlak bir hücre hapsi,*

²¹⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.129; Artuk-Gökçen, s.763; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.166.

²¹¹ Güran, s.52; Artuk-Gökçen, s.763; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.129.

²¹² Kurt, s.35; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.166.

²¹³ Artuk-Gökçen, s.763.

gündüzleri bazı şartlara bağlı müşterek bir hapis gayeyi temin edebilir” demişti²¹⁴.

Ayrıca çok daha önceden, Amsterdam Çocuk Islah Müessesesinde, Gand Hapishanesinde²¹⁵, Roma’da bulunan Saint Michel Cezaevinde, karma sistem uygulanmıştır. 1772 yılında Gand Cezaevinde gündüzleri hükümlüleri bir arada çalıştırma sistemi uygulanmış, çalışmayan hükümlülere yiyecek verilmemesi, suçluların ahlaki boyutlarına göre tasnif edilmesi, konuşma yasağı ilkesi benimsenmiştir²¹⁶.

Auburn Sisteminin lehinde aşağıdaki hususlar ileri sürülmüştür:²¹⁷

“a) Mahkûmlar gündüzleri atölyelerde bir arada bulunduklarından, bu rejim sayesinde mahkûmların ortak çalışmaları sonucu daha nitelikli iş yapmaları sağlanmıştır.

b) Konuşma yasağı ile mahkûmların birbirlerini kötü yönde etkilemeleri engellenmiş olur.

c) Gündüzleri mahkûmlar bir arada bulundukları için, asosyalleşmezler.

d) Mahkûmlar arasında sürekli beraberlik önlendiği için eşcinsellik önlenir.”²¹⁸

Auburn sistemine getirilen eleştiriler ise şöyle sıralanabilir:

“a) Mahkûmlar gündüz bir arada gece tek başlarına kaldıkları için, sistem adeta iki çeşit cezaevinin birlikte inşasını gerektirdiğinden bu şekilde inşa edilecek cezaevleri ise ekonomik yönden oldukça külfetli olacaktır.

b) Mahkûmların birbirleri ve cezaevi yöneticileriyle konuşmalarının sağlanması uygulamada çok zordur. Yasaklar her zaman cazip geldiği için mahkûmları yol arayışına itecektir.

²¹⁴ Güran, s.52.

²¹⁵ Gand hapishanesi 1773 yılında Belçika’nın Gand şehrinde serseri ve dilenciler için barınma yeri şeklinde yapılmıştır. İçel- Sokullu Akıncı-Özgenç- Sözüer- Mahmutoglu- Ünver, s.71.

²¹⁶ Dönmezer-Erman, II, s.622; Güran, s.52.

²¹⁷ Artuk-Gökçen, s.764.

²¹⁸ Dönmezer-Erman, II, s.626; Taner, s.601.

c) *İnfazın amacı suçluyu iyileştirmek olduğundan, suçlu sosyal hayata yeniden uyumunu sağlayacak şartlara tabi tutulmak suretiyle ıslah edilebilir. Suçlunun toplumsal yaşayışla benzerliği olmayan bir rejime tabi tutulması onun ileride asosyal olmasını engellemeyecektir*²¹⁹.”

Diğer iki sistem gibi bu sistem de suçluyu ıslah etmekten çok cezalandırmayı amaçladığından istenilen düzeye ulaşılammış ve beklenen amaçlar elde edilememiştir.

1.3.4. Panaptikon Sistemi

İngiliz Hukukçu Bentham’ın ceza hukukuna kazandırdığı sistemdir. Bentham (1748-1832), “*Traité de législation civile et pénale (Hukuk ve Ceza Mevzuatı)*” isimli eserinde hapis cezasını mevcut dönemde uygulanan diğer cezalara tercih ederek hapishanelerin nasıl yapılması gerektiğini izah etmiş, tavsiye ettiği bu sisteme Panoptikon (Panopticon) adını vermiştir²²⁰. İdeal hapis sisteminin bu olduğuna inanan Bentham böylece hükümlülerin denetim altında tutulacağını savunmuştur.

Bentham’ın görüşleri, cezaevlerinin mimari gelişimini etkilemiş, XIX. Yüzyılda yapılan cezaevlerinde, bir merkeze bitişik tam daire ile beraber kanat veya yelpaze tasarlanmış, böylece hükümlünün kendisini camdan bir odanın içindeymiş gibi hissetmesi sağlanmıştır²²¹.

Bentham hükümlüleri ıslah edecek tedbirleri; “...*mahkûmların çalıştırılmalarını, ileride hapishaneden çıktıkları zaman geçimlerini temin edebilmeleri için kendilerine bir sanat öğretilmesi, ahlaki ve dini terbiyelerine dikkat edilmesini, fena huyların geçmesine mani olmak için, ahlaki redaetleri derecesine göre, küçük gruplara ayrılmalarını, hapishaneden çıktıkları zaman kendilerine iş bulmak suretiyle himaye edilmelerini, hapishanede çalışmakla elde ettikleri paranın bir kısmını suçtan zarar görenlerin bu zararlarının tazminine tahsis edilmesini...*” şeklinde açıklamıştır²²².

²¹⁹ Artuk-Gökçen, s.764.

²²⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.130.

²²¹ İçel- Sokullu Akıncı-Özgenç- Sözüer- Mahmutoğlu- Ünver, s.71.

²²² Taner, s.30; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.130.

Foucault'a göre, hapishane dışında başka kurumlarda Panoptikon modelini uygulayan iktidarın, ekonomik yollardan daha etkili ve aktif bir biçimde toplumu disiplin altında tutması oldukça kolaydır²²³.

Günümüze gelindiğinde Bentham'ın yıllar önce fiziki bir denetimle sağlamayı düşündüğü bu sistem artık teknolojinin gelişmesi ile beraber elektronik denetimlerle sağlanmaktadır. Özel güvenlik, kapalı devre televizyon, elektronik veri toplama sistemleri bu amaçla kullanılan araçlardır²²⁴. Bilimin gelişmesi ile beraber artan teknolojik gelişim mevcut şartlar altında öne sürülen bu fikirlerin günümüz sistemine uygulanmalarını oldukça kolaylaştırmıştır.

1.3.5. Dereceli Sistem (İrlanda Sistemi)

Bu sisteme kaynağı İngiltere'de olduğundan İngiliz Sistemi de denmektedir. Sistemin ortaya çıkışında, Avustralya sahillerinde bulunan ve İngiliz Kolonisi olan Norfolk adasına belli amaçlar doğrultusunda yönetici pozisyonunda atanan Alexander Maconochie'nin (1787–1860) yaptığı çalışmalar son derece önemli bir rol oynamıştır.

Sistem ilk olarak Maconochie tarafından Norfolk adasındaki suçluların cezalarının infaz edilmesi için 1840 yılında tatbik edilmiştir. Çalışmanın yanında iyi hal göz önünde bulundurularak uygulanan sistemde, hükümlüye bir takım notlar verilmekte ve verilen notlara göre ceza infaz süresi şekillenmekteydi. Bu aşamalı programla hükümlü iyileştirilerek topluma kazandırılmak isteniyordu²²⁵.

İkinci kez mahkûm edilen mükerrir suçlu kişiler, İngiltere'den Avustralya'ya geçiyor ve oradan cezalarını çekecekleri Norfolk'a geliyorlardı. Adada uygulanan inzibati cezalar ve infaz sistemi çok ağır olmasının yanı sıra insanlık dışıydı. Çok sık isyan eden mahkûmlar, inzibati cezaya mahkûm olmak yerine intiharı yeğliyorlardı ²²⁶. Bu

²²³ Foucault, Michel, Büyük Kapatılma (çev. Işık Ergüden/Ferda Keskin), İstanbul 2000, s.18-19

²²⁴ Bahar, Halil İbrahim, "Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları", in: Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, 44.

²²⁵ Karakaş Doğan, s.104; Artuk-Gökçen, s.765.

²²⁶ Güran, s.14; Artuk-Gökçen, s.765.

olayların ardından “Norfolk” İngiltere için halledilmesi gereken bir sorun haline geldi. Bunun üzerine Maconochie yeni bir infaz rejimi uygulamak amacıyla Norfolk’a gönderildi.

Maconochie, süresi belirli sabit hapis cezalarına (flat sentence) karşı çıkararak, çalışmanın, eğitimin ve uyumlu halin ödüllendirildiği yeni bir rejim planladı ve bunu sağlayacak bir “*notlama sistemi*” (*mark system*) geliştirdi²²⁷. Söz konusu sisteme göre hükümlü çok çalışarak, gerekli eğitimleri alıp ve dini programlara katılım sağlayarak ve iyi halli davranışlar sergilediği takdirde özgürlüğüne kavuşabilirdi²²⁸. Mahkûmun kurum içerisindeki uygun olmayan davranışları, kazanılmış notların tenziline sebep olurdu²²⁹.

Maconochie’nin fikirleri, 1854 yılına gelindiğinde İrlanda’da benimsenmeye başlandı. İrlandalı Walter Crofton, bu rejimi, “müddetsiz hüküm sisteminin” geliştirmek için kullandı. Daha sonrasında “*Dereceli Sistem*”, “*İrlanda Sistemi*” olarak anıldı²³⁰.

İrlanda sistemi dört aşamadan oluşmaktaydı²³¹:

- “1-Tenkil ve kontrol amaçlı hücre,
- 2- Islah ve uyum amacıyla ortak alan,
- 3-Topluma adaptenin sağlanabilmesi için ara kurumlar,
- 4-Şartla salıverilme.”

Ülkemizde 647 sayılı İnfaz Yasası kabul edilmeden önce bu sistem uygulanmıştır²³². Bunun en güzel örneğine Türk Hukukunda da, 1267 tarihli Kanunu Cedit’te rastlanır. Kanunun 1. faslının 15. maddesinde “...fakat muîni kâtil nisadan ise taife-i nisaya mahsus mahbesde ıslahı nefis edinceye kadar hapis ile...” denilirken, 2. faslın 5. Maddesinde ise

²²⁷ Gülşen, s.20; Dönmezer- Erman,II, S.627.

²²⁸ Artuk-Gökçen, s.765;Demirbaş, s.131.

²²⁹ Güran, s.14; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.169.

²³⁰ Dönmezer- Erman,II, s.627.

²³¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.134; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.170.

²³² Gülşen, s.21.

sarkıntılık yapıp nâra atan sarhoşlar ile kumar oynayanlar için; *“cünhalarına göre mesağ-ı şer’î olduğu veçhile öldüresiye olmayarak kâimen üçten nihayeten nihaye yetmiş dokuz adede kadar değnek darbıyla tazir kılına. Ve bu suretle bulunan edepsiz ve kumarbazların bir iki defaya kadar tutulur ise yine haklarında tazîri mezkûr icra olunup andan sonra fazahad-ı mezkûreyi ihtiyar eyler ise ısrar demek olacağından ol vechile ısrarı takdirinde kendisinde nedamet ve tevbe-i sahiha hasıl oluncaya kadar Dersaadette ise küreğe, taşrada ise prangaya vaz’oluna”*; 3.fasılın 13. Maddesinde ise, *“Şerîr makûlesinden yani bazı cihetle uygunsuzlukları tebeyyün ederek kendisinden emniyet-i ahali meslûb olanlar bakımından, bu suretle salâhı zahir olmadığı takdirde salâh hali zahir oluncaya kadar müddeti temdit kılına”* hükümlerine rastlanmaktadır.²³³ Görüldüğü üzere müddetsiz hüküm sistemi Türk Hukuk sisteminin şekillenmesinde de rol oynamıştır.

Bu sistemin getirdiği en önemli sakınca, keyfiliğe müsait olması ve mahkûmları özgürlüklerine kavuşabilmek adına türlü riyakârlıklara yöneltmesidir.

Sistemin eleştirildiği hususlar göz önünde bulundurularak mutlak olarak uygulanmasından kaçınılmış ve hâkimin belirleyeceği alt ve üst sınırlara göre cezanın infaz edilmesi sistemi kabul edilmiştir. Mahkûm, hâkimce tayin edilmiş en az cezayı çekmeden şartla salıverilme imkânından faydalanamaz²³⁴.

1.3.6. Yeni Sistem

Uzman kişiler tarafından yönetilen ve suçluların ıslahı, otokontrol sistemlerinin geliştirilerek ve toplumsal hayata adapte olmaları amacını güden kurumlara gönderilen mahkûmlar, bu sistemde, dereceli sisteme

²³³ Artuk-Gökçen, s.768; Taner, s.149.

²³⁴ Taner, s.572; Artuk-Gökçen, s.767.

uygun olarak geceleri bir odada tek başına kalmakta, gündüzleri hayatları namuslu ve özgür insanların iş ve hayatlarına göre düzenlenmektedir.

Dereceli sistemden farklı olarak yeni sistem tamamen bilimsel usulleri uygulayarak suçlunun uslanması için gerekenleri yapmaktadır²³⁵.

Doktrine göre çağdaş infaz hukukunu şekillendiren infaz sisteminin esasları²³⁶;

- “a) İnsan kişiliğine saygı duyan ve zaaf göstermeyen bir disiplin,*
- b) Hapishaneden çıkışa hazırlayan çalışmaların çekici hale getirilmesi,*
- c) haberleşme ve ziyaret olanaklarının genişletilmesi,*
- d) Eğitim ve sosyal faaliyetlerin geliştirilmesi,*
- e) Hükümlüye hakları ve cezaevinde yaşam konusunda bilgi verilmesi”*

Olarak belirtilmiştir²³⁷.

5275 sayılı CGTİK.’nın 6. maddesinde hapis cezasının infazı sırasında gözetilmesi gereken ilkeler sayılmıştır. Söz konusu kanuna göre hapis cezalarının infazı söz konusu ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilmelidir:

“a) Hükümlüler ceza infaz kurumlarında güvenli bir biçimde ve kaçmalarını önleyecek tedbirler alınarak düzen, güvenlik ve disiplin çerçevesinde tutulurlar.

²³⁵ Artuk-Gökçen, s.768.

²³⁶ Demirbaş, Genel Hükümler, s.589.

²³⁷ Reynaud A., Hapishanelerde İnsan Hakları, çev. İhsan Kuntbay, Ankara, 1992, s.26

b) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlü erin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu İnfaz Kanununda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir.

c) Cezanın infazında hükümlünün iyileştirilmesi hususunda mümkün olan araç ve olanaklar kullanılır. Hükümlünün kanun, tüzük ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır.

d) İyileştirmeye gereksinimleri olmadığı saptanan hükümlülere ilişkin infaz rejiminde, bu hükümlülerin kişilikleriyle orantılı bireyselleştirilmiş programlara yer verilmesine özen gösterilir ve bu hususlar yönetmeliklerde düzenlenir.

e) Cezanın infazında adalet esaslarına uygun hareket edilir. Bu maksatla ceza infaz kurumları kanun, tüzük ve yönetmeliklerin verdiği yetkilere dayanarak nitelikli elemanlarca denetlenir.

f) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur.

g) Hükümlünün infazın amacına uygun olarak kanun, tüzük ve yönetmeliklerin belirttiği hükümlere uyması zorunludur.

h) Kanunlarda gösterilen tutum, davranış ve eylemler ile kurum düzenini ihlâl edenler hakkında Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanır. Cezalara, Kanunda belirtilen merciler, sürelerine uygun olarak hükmederler. Cezalara karşı savunma ve itirazlar da Kanunun gösterdiği mercilere yapılır.”

5275 sayılı CGTİK.'nın “iyileştirmede başarı ölçütü” başlığını taşıyan 7. maddesinde de;

“(1) Hapis cezalarının infazında hükümlülerin iyileştirilmeleri amacını güden programların başarısı, elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür. Bunun için iyileştirme çabalarına yönelik olarak hükümlünün istekli bulunması teşvik edilir.

(2) Hapis cezasının, kendisinde var olan zararlı etki yapıcı niteliğini mümkün olduğu ölçüde azaltacak biçimde düzenlenecek programlar, usûller, araçlar ve zihniyet doğrultusunda yerine getirilmesi esasına uyulur. İyileştirme araçları hükümlünün sağlığını ve kişiliğine olan saygısını korumasını sağlayacak usûl ve esaslara göre uygulanır” hükmüne yer verilmiştir.

2. Türk Hukuku

Çalışmamızın ana konusu Türk Hukuku’nda hapis cezalarının gelişimi olduğundan bu kısımda Türk Hukuku’nun başlangıcı sayılan İslam ve Osmanlı hukuklarını inceleyeceğiz. Malum olduğu üzere hapis cezasının yaptırım olarak tarih sahnemizde yerini alması Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından çok öncelere dayanmaktadır.

Eski Türk Devletlerinden olan Hun Devleti’nde hapis cezasına rastlanmaktadır. Hun Devleti göçebe yaşam tarzını benimsediğinden cezaevleri inşa edilemiyordu. Bu sebeple hapis cezaları uzun süreli değil sadece on güne kadar verilmekteydi²³⁸.

Hukukumuzda eskiden var olan ceza çeşitleri, ya suça karşı bir nevi savaş açarak suçlu bireyin şahsiyetini ihmal etmekte veyahut kamu faydasını sağlamak için haram olduğu kabul görmüş fiillerle beraber söz

²³⁸ Artuk- Gökçen, s.758.

konusu fiillere karşı devletin tatbik ettiği cezaları düzenleyerek, toplumu koruma esasına dayanmaktadır²³⁹.

Osmanlı hukuk sistemi İslam prensipleri ile şekillendiğinden Osmanlı’da hapis cezasına geçmeden İslam Hukukunda hapis cezasını inceleyeceğiz.

2.1.İslam Hukuku

İslam hukukunda cezalar daha çok bedene yönelik olduğundan gelişmiş bir hapis sistemi söz konusu olmamıştır. Bunun yerine suçluların geçici olarak tutuldukları yerler var olmuştur. Hapis, İslam hukukunun cezalandırma ile ilgili belirlemiş olduğu önleyicilik, suç-ceza dengesi ve suçlunun iyileştirilip topluma kazandırılması gibi temel ilkeler doğrultusunda öngörülmüş bir cezadır²⁴⁰.

İslam hukukçuları ilke olarak hapis cezasının meşruiyetini Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünneti ile temellendirmişlerdir²⁴¹. İslam hukukunda var olan ceza hukuku yaptırımları, bedeni ve mali olabileceği gibi hapis ve sürgün gibi özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar veya teşhir, terzil gibi manevi temelli cezalar biçiminde olmaktadır²⁴².

²³⁹ Cin Halil / Akgündüz Ahmed, Türk Hukuk Tarihi, C.I, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1995, s.331-336; Karakaş Doğan, s.112.

²⁴⁰ Uyanık, Mehmet Zeki, İslam Hukukunun Hapis Cezası ve Hapishane, Doktora Tezi, Konya, 2015, s.59.

²⁴¹ Uyanık, Mehmet Zeki, s.46.

²⁴² Ahmet Ez-Zerka Mustafa, İslam Hukukunda Müeyyideler (çev. Servet Armağan), İHFM, C:LIII, Y:1988-1990, S:1-4, İstanbul 1991, 31.

İslam hukukunda cezalar, had²⁴³, ta'zir²⁴⁴ ve kısas olarak üçe ayrılmıştır. İhtar ve Nasihat gibi hafif yaptırımlardan başlayan tazir cezalarına örnek olarak hapis, dövme ve ölüm sayılmaktadır²⁴⁵.

İslamda hapis cezasının tatbik edilme amacı göz önünde bulundurularak ihtiyati tedbir ve ceza olmak üzere ikili bir tasnif yapılmıştır²⁴⁶:

İhtiyati hapis kavramı suçlu olup olmadığı sübut buluncaya dek sanığın, cezası infaz edilinceye kadar suçlunun veya dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korunması amacıyla bir şahsın geçici bir süre için tutuklanması veya alıkonması mahiyetinde olduğundan cezalandırmadan daha çok koruma tedbiri niteliği ağır basar.

Hapis cezası ise kişinin suçu sabit olduktan sonra yetkili merci kararıyla suçlu kişinin hapsedilmesini belirtir ve ta'ziren hapis olarak adlandırılır²⁴⁷.

Hz. Peygamber borcunu ödemeyenleri, katilleri, harp esirleri ve cinayetten yargılananları hapsediyordu. Hz. Peygamber döneminde hapis cezası, daha çok tedbir ve geçici bir ceza iken Hz. Ömer döneminden itibaren halifeler döneminde farklı suçlara verilen bir ceza olmuştur²⁴⁸. Hapis cezası asli değil de ikincil bir ceza olarak düşünüldüğünden

²⁴³ Bütün Müslüman Türk devletleri dâhil olmak üzere İslam devletlerinin tamamında, uygulamadaki bazı aksaklıklara rağmen, itirazsız kabul edilen ve değiştirilmeyen suç ve ceza grubu, had suçları ve cezalarıdır. Had kelimesi sözlük anlamı itibarıyla “men etmek” demektir. Terim olarak ise, Allah hakkı (kamu hakkı olarak) uygulanması gereken miktarı belli ceza demektir. Bkz. Cin/ Akgündüz, a.g.e, s.311- 312.

²⁴⁴ Ta'zir: Çevirmek, alıkoymak ve ıslah etmek demektir. Hukuk terminolojisinde ise, had ve kısas cezaları dışında kalan, miktarı ve keyfiyeti Kur'an ve sünnet tarafından tespit edilmeyen suç ve cezalara denmektedir. Bkz. Cin/ Akgündüz, a.g.e, s.325.

²⁴⁵ “Hapis”, Arapça’da men etmek, alıkoymak anlamına gelmekte olup, “habese” sözcüğünün çoğuludur ve “secene” fiili ile aynı anlamı taşımaktadır., Metin Hülagü, İslam Hukukunda Hapis Cezası, Kayseri 1996, 5.

²⁴⁶ Öztürk Sevcen, s.32

²⁴⁷ Öztürk Sevcen, s.32.

²⁴⁸ Uyanık, Mehmet Zeki, s.283; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.151.

hapsetmek için ikametgâh, dehliz, kuyu, mescit veya hapishane kullanılmıştır²⁴⁹.

Hiz. Ali İslam hukukunda kullanım amacı hapishane olan ilk hususi binayı yaptırmıştır. Nafi adı verilen bu binalardan hırsızlar rahatlıkla kaçtıkları için, Mehîs adında daha güvenli bir hapishane yaptırmıştır²⁵⁰.

Görüldüğü üzere İslam Hukukundaki hapishane sistemini günümüz sistemi ile bağdaştırmak güçtür. İslamda hapis cezası daha çok önleme yahut cezalandırma fiili gerçekleşene kadar bir tutukevi işlevi görmüştür. Cezaya karşılık ilk akla gelen yaptırım çeşidi hiçbir zaman hapis cezası olmamıştır.

2.Osmanlı Hukuku

Osmanlı Devleti gerek cihanşümûl bir devlet olması gerekse de tebaasında birçok kesimi barındırması sebebiyle İslam Hukukunun yanında farklı kurallara da ihtiyaç duymuş ve ihtiyaç doğrultusunda yeni kanunlar düzenlemiştir. Osmanlılarda, padişahlar zaman içinde, şeriatın alanına girmeyen ve hakkında düzenleme bulunmayan konularda, kanun koyma yetkisini kullanmışlardır²⁵¹. Böylece, başlangıçtan itibaren ceza hukuku alanında İslam ceza hukuku uygulanmış ise de, Osmanlı Kanunnameleri nedeniyle zaman içinde yeni bir hukuk sistemi oluşmuştur. Tanzimat Fermanı ile başlayan kanunlaştırma hareketi ile birlikte İslam hukuku ile Batı hukuku sentezlenmeye çalışılmıştır²⁵².

²⁴⁹ Hülagü, s.37.

²⁵⁰ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.151.

²⁵¹ İnancık Halil, “Osmanlı Hukukuna Giriş: Örf-i – Sultani Huku ve Fatih’in Kanunları”, SBFD, C:XIII, No:2, Ankara 1958, 102.

²⁵² Karakaş Doğan, s.114.

İlk olarak Tanzimat Fermanının akabinde çıkartılan kanunlar ile hapis cezasına ve cezanın infaz şekline ait hükümlere belirgin bir şekilde yer verilmiştir²⁵³.

Osmanlı Devleti sahip olduğu gücü kaybetmeye başlayınca her alanda olduğu gibi toplum düzeninin yegâne sağlayıcısı olan hukuk sisteminde de bir takım değişikliklere gitti. Şüphesiz bu değişimler ilk yankısını ceza hukuku alanında gösterdi. Hapishanelerin kuruluşu da, Osmanlı'nın modernleşme projesiyle bir arada değerlendirilmelidir; zira hapishanelerin bir anda ortaya çıktığını düşünmek hapishanelerin gelişim sürecini anlamamızı imkânsız hale getirecektir²⁵⁴.

Osmanlı Devleti'nde uygulamada İslam hukuku tatbik edildiği için, hapishanelerden de söz etmek zordur. Lakin taziren cezalandırılan suçlarda yargılama yapılırken padişah ve onun yetkisini kullananlar suçun içerik ve derecesine göre cezayı belirlemekteydiler. Bu cezalardan biri de şüphesiz hapis cezasıydı²⁵⁵.

Osmanlı Devletinde cezaların infazını sağlama yetkisi, devlet reisine veya onun vekiline aitti. Uygulamaya bakıldığında ise hapis ve sürgün cezası sadrazam tarafından infaz edilmekteydi²⁵⁶.

Osmanlı Devleti Döneminde, 1300-1512 yılları arasında vuku bulan hapsedme olaylarını inceleyen çalışmada; ilk hapis uygulamasının 1389-1402 yılları arasında hükümdarlık yapan Yıldırım Bayezid devrinde tatbik edildiği belirtilmektedir. Yağmacılık yapıp aynı zamanda talanda bulunan Yakup Bey ve ona yardımda bulunan adamlar hapsedilerek cezalarını çekmek üzere İpsala zindanına gönderilmiştir²⁵⁷. 1393 yılında

²⁵³ Demirbaş, Genel Hükümler, s.577.

²⁵⁴ Öztürk Sevcin, s.81.

²⁵⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.151.

²⁵⁶ Cin, Akgündüz, s.310.

²⁵⁷ Öztürk Necdet, "Osmanlılar'da Hapis Olayları (1300-1512)", Hapishane Kitabı,Ed. Emine ,Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay, İstanbul, 2005, s.101.

vuku bulan başka bir olayda ise görevini kötüye kullanan yirmiye yakın kadı bir evde hapsedilerek hapsedildikleri evin ateşe verilerek yakılmasına karar verilir. Padişahın vazgeçirilmesi sonucu, kadınlar suçları ile orantılı olarak ceza alarak serbest bırakılır²⁵⁸.

Osmanlı Devletinde, 17. ve 18. yüzyıllarda, devlete ve şahıslara karşı suç işleyenlerin, ıslah edilmeleri için Kıbrıs'a sürgüne gönderildiği bilinmektedir. Özellikle Magosa zamanla özel ve istisnai hükümlülerin sürgün edildiği bir yer halini almıştır. Kıbrıs'ın sürgün yeri olarak belirlenmesinde, adada yaşam şartlarının oldukça zorlu olması ve adadan kaçmanın imkânsız olması etkili olmuştur²⁵⁹.

Osmanlı Devletinde, “fahişe” olarak isimlendirilen kadınların en ağır şekilde cezalandırıldığı, tatbik edilen cezalar arasında, sürgün ve hapis cezalarının hatırı sayılır bir ağırlığı olduğu belirtilmektedir. Kişi hakkında verilecek sürgün veya idam cezası hüküm altına alınıncaya veya kişiye verilen ceza infaz edilinceye dek suçlular hapsediliyordu²⁶⁰. Kayıtlar incelendiğinde hapiste tutulmanın uzun sürmediği görülmektedir. Özellikle Ramazan ayına denk geldiğinde hapiste kalma süresinin uzadığı, hapsetmeye dayakla beraber kötü muamelenin de eşlik ettiği ifade edilmektedir. Bir örnekte fahişe bir kadın için hükmedilen kürek cezasının 1 yıl hapis cezasına dönüştürüldüğü not edilmiştir²⁶¹.

1883-1927 yılları arasında yaşayan Ahmet Şerif isimli gazeteci, Osmanlı Devletinin otuz kadar şehrini gezerek hapishaneleri incelemiş ve gözlemlerini kaleme almıştır²⁶². Osmanlı Hapishaneleri ile ilgili fiziki koşullardan bahsederken, havasız, pis, rutubetli, sağlıksız, ışıksız ve dar

²⁵⁸ Öztürk, s.104.

²⁵⁹ Efdal Özkul Ali, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kalebentler ve Cezirebentler”, in: Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, 130-131.

²⁶⁰ Karaca Ali, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün”, in: Hapishane Kitabı (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, 153, 158.

²⁶¹ Karaca, s.160.

²⁶² Gazel Ahmet Ali, “Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Beyin Notlarında Osmanlı Hapishaneleri”, in: Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005, 143.

olduğunu belirtmiş, hapishaneleri adeta mezarlara benzetmiş ve bir insanın yaşamasını bir yana bırakın, bir hayvanın dahi yaşamasının imkânsız yerler olduğunu betimlemiştir²⁶³.

Şerif'in gazeteye gönderdiği 9 Eylül 1909 tarihli yazıda Şarkîkaraağaç'taki hapishaneyi şu şekilde anlatılmıştır:

*“Anlamak, görmek isterseniz hükümet dairesine giriniz: Kapıdan adımınızı atınca karşınızda dışarısı ile ilişkiyi kesen, engelleyen bir tahta parmaklığın arkasında sefil, pis bir manzara canlanıyor, yaklaşıyorsunuz, pis, iğrenç bir kokunun soluduğunu, havayı bozduğunu duyarsınız. Yüzlerinde renk kalmamış, sarı, ölü renginde yirmi, yirmi beş insan... Tahta parmaklıktaki ufak kapı açıldı. İçeriye girdiniz. İşte burası hapishanedir... Koku o kadar kuvvetli bir şekilde yayıldı ki, elimle burnumu kapamak zorunda kaldım. Burada hava yok, ışık ise hiç yok!... Tavan çökmüş, duvarlar çarpılmış, zeminin döşemesini meydana getiren tahtalar, parçalanmış, rutubetten her şey sararmış”*²⁶⁴.

7 Mayıs 1910 tarihinde yaptığı Bulgar Dağı Ma'deni gezisine ilişkin notlarında hapishane ile ilgili tespitlerine bakıldığında:

*“Hapishane için ne yazayım? Burası, insanların değil, hayvanların bile oturamayacağı kadar pis, karanlık, rutubetli bir yerdir. İnsan içine girmeye korkar. İnsanlığın bu derece sefaletine ağlamak gerekir”*²⁶⁵.

Osmanlı hapishanelerinin durumu itilaf devletlerinin de müdahalesine uğramış ve Mondros Mütarekesi sonrası Ermenileri ve esirleri serbest bıraktırma amacıyla Osmanlı hapishanelerine müdahalede bulunmak isteyen İtilaf Devletleri komiserleri, 12 Ağustos 1919 tarihinde hapishanelerin mütareke komisyonu tarafınca teftiş edilmesine karar

²⁶³ Gazel, s.144; Karakaş Doğan, s.117.

²⁶⁴ Şerif Ahmet, Anadolu'da Tanın, Haz. Mehmed Çetin Börekçi, C. I, TTK Yay., Ankara, 1999, s.54-55.

²⁶⁵ Şerif, s.232-233.

vermişlerdi. Bunun için 3 itilaf subayı görevlendirilmiş ve subaylar tarafından 13 hapishane gezilerek bir rapor hazırlanmıştır²⁶⁶. Söz konusu raporda eksiklikler şöyle belirtilmiştir:

“a- Hapishane memurlarının sorumsuzluğundan dolayı hapishanelerde ciddi temizlik ve hijyen sorunu vardır.

b- Mahkûmlara verilen gıdalar yetersizdir ve nizamnamede belirtilen miktara uygun değildir.

c- Mahkûmlar ve tutuklular bir arada bulunmaktadır. Ayrılması mümkün olan yerlerde de maalesef ayrılmamıştır.

d- Çocuk ve erkek mahkûmların yerleri mutlaka ayrılmalıdır.

e- Tutuklu ve hükümlüler düzenli olarak doktor kontrolünden geçirilmelidir.

f- Mahkûmlar hapishanelerdeki uygun atölyelerde çalıştırılmalı ve çocuklara da zanaat öğretilmelidir.

g- Hapishane müdürleri Hapishaneler Genel Müdürlüğünce liyakatli kişiler arasından seçilmelidir.

h- Hapishaneler düzenli olarak teftiş edilmelidir.

i-Adli sistemin yavaşlığından dolayı hapishanelerde aylardır mahkemeye çıkarılmayı bekleyen tutuklular vardır²⁶⁷.”

Osmanlı Devleti’nde cezaevleri olarak genellikle kale burçları kullanıldı. Karanlık, havasız ve nemli oldukları için bu yerlere Farsçada *“karanlık, sıkıntılı ve dehşete düşürücü hapishane”* anlamına gelen *“zindan”* adı verilmişti. İstanbul’daki Yedikule, Eminönü’ndeki Baba

²⁶⁶ Özçelik, Mücahit “Mütareke Dönemi’nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 7/ S. 14, Güz(2011),s.35.

²⁶⁷ Özçelik, s.31-35.

Cafer ve Kasımpaşa'daki Tersane zindanları başlıca cezaevleriydi²⁶⁸. İstanbul zindanları 1831 tarihinde kaldırıldı ve Sultanahmet'te İbrahim Paşa Sarayı'nın bir bölümünde "*Hapishane-i Umumi*" kuruldu. Bununla beraber, İstanbul dışındaki kale burçlarının zindan şeklinde kullanılması devam etti²⁶⁹. Hapishane ve zindan kavramlarını daha detaylı anlamak açısından Osmanlı'da zindan kavramını ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun gördük.

2.2.1.Osmanlıda Zindan Geleneği

Osmanlı'da zindandan hapishaneye geçiş mevcut şartlarda ilkelikten modernliğe bir adım sayılabilir. Hapishanenin tarihi seyri açısından zindan kavramını anlamak gerekir.

Zindan sözlükteki anlamı ile "*karanlık, yer altı hapishanesi, pek karartılı sıkıntılı yer*" manalarına sahip bir kelime olarak karşımıza çıkar. Zindangir ise "*zindana konulmuş, zindana atılmış*" anlamlarını taşıyan bir kelimedir²⁷⁰.

Zindanlar, sarp dağlarda kurulan, ulaşılması güç oldukça yüksek surlarla çevrili askeri kaleler şeklinde inşa ediliyordu. Fiziki yapı

²⁶⁸ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.153.

²⁶⁹ Özkan Şebnem, Türkiye'de Yetişkin Suçluluğu Üzerine Cinsiyetler Arası Bir Karşılaştırma, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir, 1998, s.38; Sultanahmet'te bulunan eski İbrahim Paşa Sarayı Hapishane-i Umumiye ismiyle İstanbul'un en büyük hapishanesi olarak hizmet vermekteydi. Hapishanede 250 ve 500 kişilik olmak üzere iki koğu vardı. Ayrıca "Karadelik" denen güneş görmeyen özel bölümler ve sıbyan koğuşu bulunmaktaydı. Hapishane-i Umumi binası eski bir yapı olması ve hapishane olarak inşa edilmemesinden dolayı sürekli tamirattan geçiriliyordu. Tutuklu ve hükümlülerin birçoğu yataksız ve elbisesizdi. Hapishanenin hastanesinde ilaç bulunmamaktaydı. Memurlar da maaş alamadıklarından vazifelerini tam yapmıyordu. Hapishane-i Umumi'deki en büyük problemlerden birisi personel eksikliği idi. Hapishane idari odalarında kâtip ve odacı sıfatıyla mahkûm ve tutuklu çalıştırılması kanuna uygun olmadığı için bundan vazgeçilmesi gerektiği teftiş raporlarında sıkça belirtilmekteydi. İstanbul'da bulunan Hapishane-i Umumi'deki bu sıkıntıların kamuoyunda sık sık gündeme gelmesi, mülkiye müfettişleri tarafından sürekli teftiş edilmesine neden olmaktadır. Bu teftişler neticesinde yazılan raporlarda belirtilen eksikliklerden yapılması mümkün olanlar imkân dâhilinde kanunlara ve mevzuata uygun olarak yerine getirilmeye çalışılmaktaydı. Bkz. Mücahit Özçelik, "Mütareke Dönemi'nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu", Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 7/ S. 14, Güz 2011, s.27.

²⁷⁰ Devellioğlu Ferit, Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007, s.373.

itibarıyla zindanlar; sıkışık, karanlık ve hüznün kokan mekânlar idi. Sürekli karanlıkta kalan mahkûmların gece-gündüz kavramları ve zaman değerleri yok olmaktaydı²⁷¹. Zindanın karanlığından ötürü mahkûmların görme yetileri kaybolmakta idi. Bu durum mahkûmlar için korkulu rüya haline gelmişti. Hücresinin darlığından dolayı mahkûmların hareket kabiliyeti oldukça kısıtlanıyordu. Mahkûm bu zifiri karanlık hücrede, İslam hukukunda yeri olmamasına rağmen el ve ayakları zincirlenmiş bir şekilde yaşamını sürdürmekteydi. Özellikle dağlık ve ıssız bölgelerde inşa edilmiş zindanların şiddetli soğuğu mahkûmları oldukça zorluyordu.

Zindanlar temizlik ve düzen noktasında da çok kötü yerler olup mahkûmlar ciddi sağlık problemleri ile karşı karşıya kalıyorlardı. Su sıkıntısından ötürü banyo yapmak aylar boyunca bazen ise yıllarca mümkün olamayabiliyordu. Mahkûmlar zindanda tarifsiz bir yokluk çekmekte idiler. Karınlarını doyurmak için kuru ekmek dahi bulamıyorlardı. Bunca olumsuzluğa rağmen mahkûmların ilişkileri aileleriyle kısıtlı da olsa devam etmiştir²⁷².

Osmanlı tarihine bakıldığında zindanlara hapsedilen kişiler, vezir, kadı, şehzade, beylerbeyi gibi unvanlara sahip kimseler olabildiği gibi aynı şekilde suç işleyen vatandaşlar da olabilmekteydi.

Osmanlı döneminde İstanbul (Saray, Yedikule, Tersane, Baba Cafer, Boğazkesen Hisarı), Bursa, Edirne, Tokat, Karahisar, Amasya, Karaman, Gelibolu, Dimetoka, İpsala, Kütahya... gibi şehirler ve bu şehirlerdeki kalelerde bulunan ve karanlık, havasız ve nemli oldukları için Farsça'da hapishane kelimesini karşılayan zindan kelimesi kullanılmıştır²⁷³.

²⁷¹ Öztürk Sevcin, s.25.

²⁷² Özgüdenli Osman G., “Gazneli ve Selçuklu Şairlerin Gözüyle Zindan”, Zindanlar ve Mahkûmlar, Ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, Babil Yay., İstanbul, 2006, s.15-19.; Öztürk Sevcin, s.25.

²⁷³ Uyanık, s.151; Kurt, s.52.

Zindanlar, suçun türüne göre tasnif edilmişlerdi. Mesela, hırsızlık suçunu işleyenler, zina edenler ve borçlular Baba Cafer zindanına, devlet erkânı ve siyasi suçlardan yargılananlar Yedikule zindanına, suçlu bulunan tersaneliler ve Harbiyeliler ise Tersane zindanına atılmaktaydı²⁷⁴.

Yukarıda da açıklandığı üzere zindanların hapishane başlığı altında değerlendirilmesi mümkün değildir. Zindanlar mahkûmların ölmek üzere terk edildikleri asgari yaşam standartlarından yoksun, özgürlüğün kısıtlanmasından öte bedensel bir azap çektirilen yerlerdi. Kapatılma kavramı dışında işlevsel olarak hapishaneyle bir tutmak mümkün değildir.

Zindanlar hapis cezasının bir yaptırım türü olarak tarih sahnesinde yerini almasından evvel ilk basamak sayılabilir. Osmanlı ceza sisteminde zindanlar suçluların cezaları belirlenip uygulanıncaya kadar tutulduğu yerlerdi. Lakin zindanlar, hiçbir vakit modern hapishaneler gibi sistemli yapılar haline gelmemişlerdir. Zindanlar sadece toplumsal bir gereklilik olarak varlık gösterirler. Suçlu, cezası tespit edilene kadar zindanda tutulur ve cezası belirlendikten sonra hemen uygulanır. Modern hapishane ise suçluyu zaman ve yer olarak hapsederek programlı şekilde cezalandırır²⁷⁵.

Hapis cezası Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'nın kabulü ile yürürlüğe giren 1256 (1840)–1267 (1851) ve 1274 (1858) tarihli Ceza Kanunnameleri ile düzenlenmiştir. Bu kanunlara bakıldığında hastalıkları ağır seyreden hükümlülerin iyileşinceye kadar kefalet karşılığı salıverilmesi, yoksul olanların ise ihtiyaçlarının devletçe karşılanmasına yönelik ilkeler benimsenmiştir²⁷⁶.

²⁷⁴ Uyanık, s.152.

²⁷⁵ Şen Hasan, “Osmanlı’da Hapishane Mefhumu”, Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-20. Yüzyıllar, Ed. Noemi Levy/Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2007, s.207-208.

²⁷⁶ Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.174.

2.2.2.1256 (1840) Tarihli Kanun-ı Ceza

Tanzimat fermanı ile beraber yapılması emredilen Kanun, fermanın ilanından altı ay geçtikten sonra, 3 Mayıs 1840'ta düzenlenerek yayımlanmış, 11 yıl boyunca yürürlükte kalmıştır²⁷⁷.

Tanzimat'ın akabinde ortaya çıkan kanunlaştırma hareketlerine, 1840 yılında çıkarılan kanun öncülük etmiştir. Kanunilik ilkesiyle bağdaşmayan ta'zir suç ve cezalarının sebep olduğu huzursuz ortam giderilmeden yapılacak yeniliklerin olumlu ve etkili bir sonuç vermeyeceği, fermana belirtilmiştir²⁷⁸. Bu nedenle yenileşme hareketleri ilk olarak ceza hukuku alanında yapılmıştır²⁷⁹. 1851 ve 1858 tarihli ceza kanunnameleri ile de ta'zir sistemi yerine, yeni bir ceza hukuku sisteminin temelleri atılmaya çalışılmıştır²⁸⁰.

Kanunda yer verilen suçlara siyaseten katl, kürek, sürgün, hapis tekdir ve memuriyetten çıkarma cezaları verilmekteydi²⁸¹.

Kanun-ı Ceza 9. fasıl m.1'de, kamusal bir borç olan vergi borcunu ödemeyen kişilerin hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiş, hapsin süresine ilişkin bir bilgi verilmemiştir²⁸².

2.2.3. 1267 (1851) Tarihli Kanun-ı Cedid

1256 (1840) tarihli Kanun-ı Cezanın eksiklerinin fark edilmesi üzerine mevcut eksiklikleri gidermek üzere 1851 yılında yeni bir kanun yayımlandı. Kanunun yayımlanma gerekçesine bakıldığında, Kanun-ı Cezada bazı suçların cezalarının belirlenmediği, var olan bazı cezaların

²⁷⁷ Karakaş Doğan, s.118.

²⁷⁸ Durhan İbrahim, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler", EÜHFD, C. XII, S.3-4, 2008,s.60.

²⁷⁹ Öztürk, Sevcin, s.68.

²⁸⁰ Durhan, s.60.

²⁸¹ Cin/ Akgündüz, a.g.e, s.336.

²⁸² Gökçen, Ahmet, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, İstanbul 1989, s.11 vd.

infazının oldukça zor oluşu, yapılan değişikliklerin bir araya getirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir²⁸³.

Kanunun geneli incelendiğinde 2. ve 3. fasıllarında, hapsetmeye, bir yaptırım türü olarak yer verildiği görülmektedir. Söz konusu kanunda hapis cezasının alt sınırı on beş gün ve üst sınırı ise on beş yıl olacak şekilde belirlenmiştir. Bazı maddelerinde ise hapis cezasının süresi net olarak belirtilmeyerek süresiz hüküm kurulmasına imkân sağlanmıştır. Örneğin: Kanunun 1. fasıl 15. maddesinde, adam öldürme suçuna katılan kadın suçluların, ıslah edilinceye kadar hapsedileceği, bu süre içinde ihtiyaçlarının akrabaları tarafından, akrabalarının bulunmamaları halinde ise devlet tarafından karşılanacağı düzenlenmiştir²⁸⁴.

Kanunda hapis cezasına atıf yapılan diğer bir örnek ise , *“yaralayıcı olmayan aletlerle birbirini dövmeye cesaret eden kişilerin ta’ziren on beş günden üç aya kadar hapsedileceği”* şeklindeki düzenlemedir.

Kanunda yer alan süresi belirli olmayan hapis cezalarının menşei İslam hukuku olup, ta’ziren tatbik edilen cezaların süresini tayin yetkisi yargıçlara bırakılmıştır²⁸⁵.

Islahat Fermanı’na bakıldığında ise hapis konusunu ve hapishanelerdeki olumsuz koşulları dile getiren; *“Adalet hukukunu insanlık hukuku ile uyumlu hale getirmek için sanıkların veya küçük suç işleyenlerin haps ve tevkiflerine mahsus olan bütün mahper ve diğer mahallerde hapis usulünün mümkün olduğunca kısa bir süre zarfında ıslahı kararlaştırılmıştır. Her halde, hapishanelerde bile hükümet tarafından belirlenen inzibat nizamlarına uygun muamelelerden başka, hiçbir şekilde bedeni ceza, eziyet ve işkence uygulaması yasaklanmıştır.*

²⁸³ Gökçen, s.13; Karakaş Doğan s.118.

²⁸⁴ Öztürk, Sevcen, s.71; Gökçen, s.24.

²⁸⁵ Gökçen, s.26.

Bu kararlara şiddetle karşı çıkanlar engellenecek ve cezalandırılacaktır. Ayrıca bu muhalefette adı geçen memurlar ile bilfiil icra eden kişiler ceza kanunnamesine göre yargılanacak ve cezalandırılacaktır.”²⁸⁶

Hükmüne rastlanmaktadır. Art arda çıkarılan kanunlarla ceza hukukunda yenilikler yapılmaya devam etmiş ve mevcut hükümler sürekli iyileştirilmiştir. Gerek 1267 (1851) Tarihli Kanun-ı Cedid gerekse de 1256 (1840) Tarihli Kanun-ı Ceza’da ceza hukukunun genel ilkeleri yer bulmamış daha çok kamu düzenini korumak ve idari işleyişi sağlamak amaçlanmıştır.

2.2.4. 1274 (1858) Ceza Kanunname-i Hümayun

1858 tarihli Ceza Kanunu, Ahmet Cevdet Paşa’nın başkanlığını yaptığı bir komisyonca hazırlanmıştır²⁸⁷.

Osmanlı vatandaşı olan Ortadoksların haklarını koruma altına almak için çıkartılan 1856 tarihli fermana binaen, 1858 tarihli Ceza Kanunu yayımlanmıştır. 1 Temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe konan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girene dek yürürlükte kalmıştır. Dördü TBMM tarafından yapılmak üzere, birçok kere kapsamlı şekilde değiştirilmiştir.

1858 tarihli bu kanun Batı Kanunları örnek alınarak, bazı kısımları ise aynen aktarılarak oluşturulan ilk laik Kanundur. 1810 tarihli Fransız Ceza Kanununun tercümesi olan bu kanunda, İslam Hukukuna ilişkin hükümler de yer almıştır. Yapılan bazı radikal değişikliklerde İtalyan ve Alman Kanunlarının yansıması da görülmektedir²⁸⁸.

1851 tarihli bu kanunda düzenlenmiş olan diyet, kısas gibi şer’i yaptırımların kişisel hakları etkilediği fakat suçun aynı zamanda

²⁸⁶ Şen,Ömer , Osmanlı’da Mahkum Olmak: Avrupalılaşıma Sürecinde Hapishaneler, İstanbul, 2007, s.19.

²⁸⁷ Cin/Akgündüz, a.g.e, s.337-338.

²⁸⁸ Karakaş Doğan, s.119; Gökcen, s.13.

toplumsal bir mesele olduğu gözetilerek diğerk ölkelerde olduğu şekliyle bilimsel temeller üzerine inşa edilmiş bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir²⁸⁹.

Kanuna bakıldığında suçların cinayet, cünha ve kabahat olmak üzere üçlü bir tasnife tabi tutulduğu, cinayet suçlarına idam, kalebentlik, kürek, nefy²⁹⁰, ömür boyu memuriyetten uzaklaştırma, medeni hakları kullanmaktan men, , memuriyetten yasaklama, cünha ve kabahatler için hapis ve para cezaları öngörölmüştür.

Kanuna bakıldığında tekerrür hükümlerinin de düzenlendiğı görölmektedir. Buna göre; *“bir sene ve yukarısında hapis cezasına mahkûm edilen kişi beş sene içerisinde aynı suçu yeniden işlerse, cezası en üst sınırdan tayin edilecek, gerekirse iki katına çıkartılacaktır. Bir sene ve daha az hapis cezasına mahkûm olan kişi, beş sene içerisinde aynı suçu işlerse, daha önce aldığı cezanın iki katından az olmamak üzere, işledikleri ikinci suç sebebiyle de hak ettikleri cezanın iki katını aşmamak üzere, bir cezaya mahkûm edilecektir”*²⁹¹.

1911 yılında kanunda yapılan değışiklikle para cezası ile hapis cezası arasında belli bir orantı kurulmuştur. Para cezasından hapis cezasına çevrilme durumunda hapis cezasına süre sınırı getirilmiştir. 1914 tarihinde yapılan değışiklikle para cezasından hapis cezasına geçiş düzenlenmiştir²⁹².

2.3.Cumhuriyet Dönemi

1 Temmuz 1926 tarihinde 765 sayılı TCK’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte cezaevleri ile beraber infaz sistemi de yeniden ele alınmıştır²⁹³.

²⁸⁹ Karakaş Doğan, s.120.

²⁹⁰ İslam Hukukunda ta’zir cezalarından olan nefy, hükümlünün bulunduğu beldeden bir başka beldeye gönderilmesinden ibarettir., Gökçen, 83.

²⁹¹ Karakaş Doğan, s.120.

²⁹² Şentop, Mustafa, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku, İstanbul, 2004, s.41.

²⁹³ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.175.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını takiben, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girinceye dek, Osmanlı döneminden kalma kanunlar uygulanmaya devam edilmiştir.

Ceza ve tutukevlerinin yönetimi 1 Haziran 1929 tarihine gelindiğinde İçişleri Bakanlığından Adalet Bakanlığına geçirilmişti. Adalet Bakanlığı hükümlülerin ıslahını sağlamaya çalışmış ve bu amacını yerine getirebilmek için iş esasına dayalı cezaevlerini hayata geçirmiştir. 14.06.1930 tarihli “*Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun*’da cezaevlerinde iş yurtlarının oluşturulacağı belirtilmiş, 765 sayılı TCK’nın Yürürlük Kanunu’na eklenilen madde ile muayyen koşulları sağlayan mahkûmların gecelerini cezaevinde geçirmek koşuluyla kamuya faydalı bir işte çalıştırılabileceği hükmü kabul edilmişti ²⁹⁴.

İş yurtları kurma düşüncesi ve ıslahat yapma fikri ile adliye müfettişleri Fuat ve Ferit Beyler tarafından 24.12.1931 tarihli bir rapor hazırlanmıştır. Söz konusu raporda hapishanedeki yaşam koşullarının, personelin ve mahkûmların acınacak derecede sefil olduğu anlatılmış, hükümlülere eziyet ve cefa veren önceki dönem işkence görmüş hallerinin ortadan kalktığı belirtilse de hayati öneme sahip olan bu kurumlarla ilgili olarak şu ana dek bir adım atılmamış olduğu ifade edilmiştir²⁹⁵.

Yeni cezaevlerinin yapım sürecinde karşılaşılan ekonomik zorlukları aşmak isteyen Adliye Bakanlığı tarafınca hazırlanan tasarı, 30 Haziran 1934 tarihli ve 2548 sayılı kanun ile hayata geçirilmiştir. Buna kanuna göre icra dairelerinden tahsil edilen paranın belli bir kısmı ile hükümlülerden yiyecek bedeli olarak alınacak paralar, cezaevleri ile mahkeme binaları inşaatı için biriktirilecektir²⁹⁶.

765 sayılı TCK’nun 13. Maddesinde bu konu ile ilgili olarak;

²⁹⁴ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.175.

²⁹⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.176; Karakaş Doğan, s.131.

²⁹⁶ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.176; Özbek, s.38.

“Ağır hapis cezası müebbet veya muvakkattir. Müebbet ölünceye kadar devam eder. Muvakkat bir seneden yirmi seneye kadardır. Her iki hali çalışmak mecburiyetiyle ve aşağıdaki kaidelere tevfiği hareket suretiyle bu cezaya mahsus müesseselerde çektirilir.

Müebbet Ağır hapsin ilk üç senesi ve muvakkatte cezanın altıda birine müsavi ilk devresi bir hücrede geceli gündüzlü yalnız bırakılmak suretiyle icra olunur. Bu ilk devre müddeti altı aydan eksik ve üç seneden fazla olamaz. Ondan sonra ki müddet geceleri bir hücrede yalnız bırakılmak ve gündüzleri sair mahpuslarla konuşmaksızın çalıştırılmak suretiyle ikmal ettirilir”; 15 inci maddesinde ise; “Hapis cezası üç günden yirmi seneye kadardır. Buna mahsus müesseselerde geceleri bir hücrede yalnız bırakılmak ve gündüzleri mecburen çalıştırılmak suretiyle çektirilir.

Mahkûm mahpus bulunduğu müessesede gördürülmekte olan işlerden istidadına ve eski meşguliyetlerine en muvafık olan işi intihap edebilir. Hatta başka bir işte çalışmada mezun kılınabilir.

Ceza altı aydan fazla değilse bir tevkifhanenin buna mahsus bir kısmında da çekdirilebilir.”denmekteydi.

765 sayılı TCK’da 13. maddenin ilk şekline bakıldığında ağır hapis cezası iki aşamalı olarak infaz edilecek şekilde düzenlenmişti:

Cezanın birinci devresinde, mahkûm cezasının altıda birini hücrede geceli gündüzlü tek başına bırakılarak çekmekte, ikinci devresinde, geceleri hücrede tek başına bırakılmak, gündüzleri konuşma yasağına tabi olmak şartıyla toplu bir şekilde çalıştırılarak cezasını tamamlamaktaydı. Bu sebeple birinci aşamada uygulanan sistemin Pensilvanya, ikinci aşamada uygulanan sistemin ise Auburn sistemi olduğu söylenebilir.²⁹⁷

²⁹⁷ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.177.

08.06.1933 tarihinde 13. Maddede 2275 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmıř²⁹⁸ ve “hücre hapsi” kaldırılarak, mahkûmlardan ağır hapis cezası alanların çalışmaya mecbur tutuldukları ve cezalarının topluluk sistemine uygun olarak infaz edileceği yeni bir düzenleme yapılmıřtır²⁹⁹.

11.06.1936 tarihli ve 3038 sayılı Kanun ile 765 sayılı TCK’nun 13 üncü maddesinde yeniden değişiklik yapılarak;

“Ağır hapis cezası müebbed veya muvakkattir. Müebbed, ölünceye kadar devam eder. Muvakkat, bir seneden yirmi seneye kadardır. Bu ceza aşağıda yazılı şekiller dahilinde dört devrede çektirilir:

A) Mahkûm, birinci devrede cezasının yirmide birine müsavı bir müddet geceli gündüzlü yalnız olarak bir hücrede bırakılır. Ancak bu müddet bir aydan aşağı ve altı aydan yukarı olamaz. Mahkûmiyetin bütün devrelerinde mahkûm, nizamname mucibince inzibati mahiyette olmak üzere her defasında on beş günü geçmemek kaydile aynı suretle hücreye konulabilir.

B) Mahkûm, ikinci devrede yalnız geceleri tecrid edilir. Bu devre mahkûm mevkuf kalmışsa bu müddet ile hücrede kaldığı müddet çıkarıldıktan sonra geri kalan müddetin altıda birini teşkil eder.

C) Üçüncü devrede bulunan mahkûmlar geceleri tecridde edilmeyebilirler. Bu devrede geçen her üç gün, dört gün mahkûmiyete karşılık olarak hesap edilir. Bu devre müddeti mevkufiyet müddetile birinci ve ikinci devrelerde geçen müddetler tenzil edildikten sonra geri kalan cezanın üçte biri kadardır.

D) Dördüncü devre geri kalan müddettir. Bu devrede geçen her gün iki mahkûmiyet gününe karşılık olarak hesapedilir. İkinci devreyi bitiren

²⁹⁸ 8.6.1933 tarihinde 2275 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile 13. madde; “Ağır hapis cezası müebbet veya muvakkattir. Müebbedi ölünceye kadar devam eder. Muvakkati bir seneden yirmi seneye kadardır. Her iki hali çalışmak mecburiyetiyle bu cezaya mahsus müesseselerde çektirilir” şeklini almıştır.

²⁹⁹ Gölcüklü, Feyyaz, Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar), Ankara 1966,s.49.

mahkûmlar arasından Adliye Vekaleti yol, inşaat, maden ekipleri teşkil edebilir. Mahkûmların bu işlerde çalıştıkları her bir gün iki günlük mahkûmiyete karşılık olarak sayılır. Müebbed ağır hapis 36 sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapsin tabi olduğu şartlar altında geçer. Ancak ikinci ve üçüncü devrelerdeki müddetler mutlak surette 36 senenin altında ve üçte biridir.” şekli verilmiştir.

Bu kanun ile yeniden dereceli sisteme geçilmiştir. Şöyle ki;

Ağır hapis cezası bu kanuna göre dört devreye bölünerek infaz edilmekteydi. Birinci devresinde hükümlü cezanın yirmide birine denk bir süre gece gündüz olmak üzere hücrede tek başına kalmakta, ikinci devresinde, sadece geceleri yalnız kalmakta, üçüncü devresinde geceleri de hücreye konmayabilir, her günün karşılığı üç gün dört gün mahkûmiyete denk görülmekte, son devresinde ise, cezanın geriye kalanı infaz edilerek, her güne karşılık iki gün olacak şekilde mahkûmiyet süresinden mahsup edilmekteydi³⁰⁰.

Söz konusu değişiklikle dereceli sistem kabul edilse de devreler arası geçişin nasıl sağlanacağı muallakta bırakılmıştır³⁰¹. Bu belirsizliği gidermek amacı ile 3.2.1937 tarihli 3112 sayılı Kanun ile 13. madde yeniden düzenlenmiş ve mahkûmun devreler arası geçişi iyi hal göstermesine tabi kılınmıştır.³⁰²

9.7.1953 tarihli 6123 sayılı Kanun ile 13. madde değiştirilerek sistemde önemli değişikliklere gidilmiştir. Yapılan değişiklikten sonra 13. madde;

“Ağır hapis cezası müebbet veya muvakkattır.

³⁰⁰ Gölcüklü, s.50; Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.178.

³⁰¹ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.178.

³⁰² Gölcüklü, s.52; Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin, s.178.

Müebbet, ölünceye kadar devam eder. Muvakkat, bir seneden yirmi dört seneye kadardır. Bu ceza aşağıda yazılı şekilde üç devrede çektirilir:

A) Mahküm birinci devrede cezasının onda birine müsavi bir müddet geceli gündüzlü yalnız olarak bir hücrede bırakılır. Ancak bu müddet iki aydan aşağı, bir seneden yukarı olamaz.

Mahkûmiyetin bütün devrelerinde mahküm, Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi mucibince inzibati olmak üzere her defasında bir ayı geçmemek kaydiyle aynı suretle hücreye konulabilir.

Ceza evi disiplinini bozan hareketlerinden dolayı iki sene içinde ikiden fazla hücre hapsi cezası almış olanlar Cumhuriyet Müddeiumumisinin tasvibi ile birinci devre şartlarına tabi tutulurlar.

B) Mahküm ikinci devrede çalışma teşkilatı mevcut olan ceza evlerinde çalışmaya mecbur tutulur ve durumuna ve suçunun mahiyetine göre ayrı gruplar halinde bulundurulur.

Bu devre, mahküm mevkuf kalmış ise bu müddetle hücrede kaldığı müddet çıkarıldıktan sonra geriye kalan müddetin yarısını teşkil eder.

Bu Kanunun 125 ila 133, 135 ila 142, 146 ila 150, 152, 156, 157, 163, 202, 203, 205 ila 210, 212 ila 217, 220, 221 inci ile 495 ila 500 üncü maddeleri ve katil ve hırsızlık suçlarının mükerrirleri ile alelittlak müebbet ağır hapis cezalarıyla mahküm edilmiş olanlar ve bakiye cezaları bir seneden az bulunanlar, yaş ve bedeni kabiliyetleri itibariyle üçüncü devre şartlarına intibak edemeyecekleri tesbit edilenler üçüncü devreye geçemezler.

C) Üçüncü devre geri kalan müddettir. Bu devrede bulunan mahkûmlar iş esası üzerine kurulmuş olan ceza evlerinde çalıştırılırlar. Mahkûmun ikinci devreden üçüncü devreye geçebilmesi için iyi hal göstermesi şarttır. İyi halin nasıl tesbit edileceği Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesinde gösterilir.

Üçüncü devreye geçmek hakkını kazanan mahkûmlardan Adalet Vekaleti yol, inşaat, maden, orman ve deniz avcılığı ekipleri teşkil edebilir.

Müebbet ağır hapis otuz altı sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapisin tabi olduğu şartlar altında geçer” şeklini almıştır.

Yeni düzenlemeye göre ağır hapis cezasının infazı üç aşamalı olarak gerçekleşmekteydi. İlk aşamada cezanın bir kısmını mahkûm hücrelerinde gece gündüz yalnız olarak çekmekte³⁰³, ikinci aşamada suçun mahiyetine uygun ayrı gruplar halinde çalıştırılma mecburiyeti bulunmakta, son aşamada ise, iş esasına göre kurulan cezaevlerinde çalıştırılmaktaydı. Mahkumun üçüncü aşamaya geçmesi için iyi hal koşulu aranmaktaydı³⁰⁴.

Eksikliklere binaen kanunda değişiklikler yapılmaya devam etmiş 1957 yılında yapılan değişiklikle birinci aşamada yer alan hücre hapsinin sınırları bir ila sekiz ay olacak şekilde değiştirilmiş, belli suçların failleri ile mükerrirlerin üçüncü aşamaya geçişlerine ilişkin yasak kaldırılmıştır³⁰⁵.

³⁰³ Kanun koyucu yeterli sayıda hücrenin olmaması ve çalışma zorunluluğunun mahkûmlarca yerine getirilebileceği yeterli alan olmamasını dikkate alarak, geçici hüküm eklemiştir. Bu hususla ilgili olarak; Geçici Madde 1: “13 üncü maddenin mutazammın bulunduğu birinci devre hücre cezası, کافی miktarda hücre inşaatı ikmal edilinceye kadar Adliye Vekaletince peyderpey tatbik olunur. Bu sebeple haklarında hücre cezası tatbik edilememiş olan ağır hapis cezası mahkûmları bulundukları ceza evlerinde cezalarının yarısını ikmal ettikleri ve diğer evsafı da haiz bulundukları takdirde iş esası üzerine müesses ceza evlerine nakledilebilirler. Bu gibiler 16 ncı maddedeki meşrutan tahliye hakkından da istifade edebilirler”; Geçici Madde 2: “Çalışma mecburiyetinin tatbikını mümkün kılacak ceza evleri ikmal edilinceye kadar bulundukları ceza evlerinde ikinci devre mahkûmiyet müddetlerinin en az dörtte birini iyi hal ile geçirmiş olup da Adliye Vekaletince tesbit edilecek yaş, meslek ve kabiliyeti haiz olanlar ve yine Vekaletçe tayin olunacak suçların failleri iş esası üzerine müesses ceza evlerine nakledilebilirler. Bu takdirde 2 nci ve 3 üncü devre cezaları buralarda çektirilir. İş esası üzerine müesses ceza evlerinin istiap haddi yukarki fıkra mucibince nakledilecek mahkûmları çalıştırmıya کافی gelmediği ahvalde bunlar, geceyi bulundukları cezaevinde geçirmek şartıyla ve rayiç ücretin üçte ikisinden aşağı olmamak üzere amme menfaatine uygun işlerde muhafaza altında çalıştırılabilirler” şeklindeydi.

³⁰⁴ Gölcüklü, s.53.

³⁰⁵ Demirbaş, İnfaz Hukuku, s.180.

İş esasına dayanan ilk cezaevi İmralı adasında 1 Ekim 1936 tarihinde açılmıştır.

Her ne kadar iş esasına dayalı cezaevlerinin yapılabilmesi için planlamalar yapılsa da bunun için kanuni bir dayanağa ihtiyaç duyulduğu her fırsatta belirtilmiştir. Buna binaen 3112 sayılı 3 Şubat 1937 tarihli Kanun ile *“Şimdiki cezaevlerinde mahkumiyet müddetlerinin bir kısmını iyi hal ile geçirmiş olup da Vekaletçe tespit edilecek yaş, meslek ve kabiliyette olan ve yine Vekaletçe tayin olunacak suçların failleri iş esası üzerine kurularak açılmış ve açılacak olan cezaevlerinde sevklerinde 13 üncü maddede gösterilen üçüncü ve dördüncü devreler şeraitine konularak o devrenin veya devrelerin bütün hak ve imtiyazlarından istifade ettirilebilecekleri gibi 16’ncı madde hükmünden müstefit olurlar”* denilerek uygun bulunan mahkumlar söz konusu cezaevlerine sevk edilmiştir.

13.07.1965 tarihinde 647 sayılı İnfaz Kanununun yürürlüğe girmesi ile hapis cezasının infazında yeni bir döneme başlamıştır. Yeni İnfaz Kanunu yürürlüğe girinceye dek, ağır hapis cezasının infazı sağlanırken birinci basamağı oluşturan hücre cezası, yeterli hücre bulunmaması nedeniyle uygulanamamıştır. 647 sayılı İnfaz Kanunu yürürlüğe girdiğinde ise hücre uygulaması, yalnızca disiplin cezası olarak uygulanmıştır³⁰⁶.

13.07.1965 tarihinde CİK yürürlüğe giren ile beraber ceza infaz sisteminde pek çok değişiklik yapılmıştır. Bu kapsamda 6/8517 sayılı ve 1.08.1967 tarihli *“Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifhanelerin Yönetimine, Cezaların İnfazına Dair Tüzük”* kabul edilmiştir. Böylece dereceli sistem terkedilmiştir.

765 Sayılı TCK m.11/son’da yer alan sürgün cezası 647 sayılı İnfaz Kanunu geçici m.2 ile kaldırılmış, mevzuatta özgürlüğe kısıtlayıcı tek

³⁰⁶ Karakaş Doğan, s.135.

yaptırım türü olarak hapis cezası kalmıştır. 647 Sayılı İnfaz Kanunu, ağır hapis, hapis ve hafif hapis cezalarının infazının aynı olacağını kabul etmiş, m.1/2’de, hapis cezası uzun ve kısa süreli olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 647 Sayılı İnfaz Kanunu’nda bir yıl ve daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezası olarak tanımlanmış ve infaz rejimi düzenlenmiştir³⁰⁷.

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında hapis cezasının 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına Dair Kanunun 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmesine kadar geçirdiği gelişim ve değişimi ele aldık. Bundan sonraki bölümde günümüz hapis cezalarını ve bunlarla ilgili görüşleri ele alacağız.

3. Günümüz Sisteminde Hapis Cezası

3.1. Genel Olarak

Toplumsal düzenin ve bilimin her geçen gün gelişmesi ile hukuk alanında yapılan yenilikler ceza hukuku alanında da etkisini göstermiş ve bir yaptırım türü olan hapis cezası günümüzdeki halini almıştır. Hapis cezasının son şeklini almasında şüphesiz en büyük etkiyi 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına Dair Kanun sağlamıştır. Söz konusu kanunların amacını anlamak açısından 5275 sayılı CGTİHK’nun 3 üncü maddesine bakıldığında; *“öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır”* şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

³⁰⁷ Dönmezer- Erman,II,s.662.

5275 sayılı Kanunun 6. maddesine bakıldığında ise ; “...b) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu Kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir... f) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur” denilerek hapis cezasının infaz prensipleri belirlenmiştir.

Söz konusu kanunda infaz kurumları;

“- Kapalı ceza infaz kurumları

-Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları

- Kadın kapalı ceza infaz kurumları

- Çocuk kapalı ceza infaz kurumları

- Gençlik kapalı ceza infaz kurumları

- Açık ceza infaz kurumları

- Çocuk eğitim evleri” şeklinde belirtilmiştir.

Kanunun 9. maddesinde; “(1) Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları, iç ve dış güvenlik görevlilerine sahip, firara karşı teknik, mekanik, elektronik ve fizikî engellerle donatılmış, oda ve koridor kapıları sürekli kapalı tutulan, ancak mevzuatın belirttiği hâllerde aynı oda dışındaki hükümlüler arasında ve dış çevre ile temasların geçerli olduğu sıkı güvenlik rejimine tâbi hükümlülerin bir veya üç kişilik odalarda barındırıldıkları tesislerdir. Bu kurumlarda bireysel veya grup hâlinde iyileştirme yöntemleri uygulanır” ifadesi bulunmaktadır. Bu maddeden de

anlaşılacağı üzere infaz sistemimizde topluluk sistemi benimsenmiş olmakla beraber yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında “bir kişilik” odalarda hükümlülerin cezalarının infaz edilmesi mümkündür³⁰⁸.

Bunun diğer bir örneği ise 5275 sayılı CGTİHK’nun 25 inci maddesinde göze çarpar. Söz konusu madde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını düzenlemekte olup bu hapis cezası yönünden de hücre uygulamasının kabul edildiği görülmektedir.

3.2. Hapis Cezasının Leh ve Aleyhindeki Görüşler

3.2.1. Hapis Cezasının Lehindeki Görüşler

Ölüm cezasının kaldırılmasına binaen hapis cezasının taraftarları her geçen gün artmıştır. Cezalandırmanın amacını korkutma, uslandırma, ıslah, toplumsal düzenin korunması olarak gören görüş taraftarları hapis cezasının ideal ceza olduğunu savunurlar . Onlara göre suçlu toplumdan tecrit edilince bu gayelerin hepsi gerçekleşecektir. Kişinin kusuruna göre belirlenmesi ise hapis cezasını tercih edilen ceza yaptırımını haline getirmektedir.

Hapis cezasının, cezalandırmadaki amacı en üst seviyede gerçekleştirdiğini savunanlara göre; failin hapsedilmesi, suçtan zarar görenlerin öç alma duygusunu tatmin ettiği gibi faili de bu sayede güvence altına alır . Toplumdan tecrit edilen suçlu bu sayede toplumun otoritesinin de farkına varır .Failin cezaevinde iken ızdırap ve sıkıntı içinde olması, potansiyel suçluları ve suç işlemeye niyeti olanları korkutur ve suç işlemekten caydırır. Tehlikeli failin toplumdan soyutlandığını bilen toplum huzur ve sükûn içinde yaşantısına devam eder.

³⁰⁸ Artuk-Alşahin, s.182.

Hapis cezası suçluyu düşünmeye, yaptıklarından pişmanlık duymaya sevk eder. Hatasının bedelini ağır bir biçimde ödeyen mahkûm bir daha suç işlemeye cesaret edemez.

Diğer bir lehteki görüş hapis cezasının hükümlünün sürekli denetim ve gözetimine imkân sağlamasıdır. İnfazın hükümlü üzerindeki etkisi değerlendirilerek, kişiye uygun yöntemlerle rehabilitasyon sağlanır. Bu da hapis cezasının bireyselleştirilmesini mümkün kılar .

Hapis cezasının lehinde olan görüş taraftarları insan haklarının her geçen gün gelişmesi ve hükümlülere de belli standartların sağlanması gerektiği fikriyle git gide azalmaktadır.

3.2.2. Hapis Cezasının Aleyhindeki Görüşler

Hapis cezasını bu denli korkutucu bir yaptırım haline dönüştüren şey özgürlüğün kısıtlanması olduğundan aleyhe görüş bildirenlerin de en önemli sebebi bu olmuştur. Hapis cezası, seyahat özgürlüğü ya da yerleşme hakkında açıkça görüleceği gibi diğer pek çok hakkın kullanımının ön şartı olan hareket etme hürriyetini yok eder .

Uzun zaman toplumdan soyutlanarak yaşayan suçlu sosyal yetilerini kaybettiği gibi ruhsal ve bedensel bir çöküş yaşar. Bu çöküntü ise kişiyi umutsuzluğa sevk eder . Mahkûm zamanla kendine acımaya başlayarak hayata dair bütün isteklerini ve hayallerini kaybeder.

Bu görüşte olanlar cezaevlerinin özel önleme amacını gerçekleştirmediğini ve suçluluğu arttırdığını belirtmektedir. Nitekim Foucault “Hapishanenin Doğuşu” adlı eserinde, cezaevlerinin adeta suçlu ürettiğini ve cezaevlerinde kalan kişilerin yeniden mahkemelere yönlendirildiğini savunmuştur.

1950’li yıllardan beri bu konuda sayısız araştırma yapılmış, yapılan araştırmalar hapis cezasının infazında yapılan iyileştirmelere ve hükümlünün yeniden sosyalleşebilmesi için gösterilen her türlü çabaya

rağmen hapis cezasının kişiye sadece acı ve ızdırıp verdiğini, onu toplumdan uzaklaştırdığını ve ailesini perişanlığa ve yoksulluğa mahkûm ettiğini göstermektedir .

Ceza hukuku her ne kadar cezaların bireyselliği ilkesi ile hareket etse de yaptırımlarının tümü suçlunun ailesini ve yakınlarını gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak etkilemektedir. Bundan ötürü hapis cezasının, cezanın bireyselliği ilkesi ile bağdaşmadığını savunan yazarlar, hapis cezasına çarptırılan kişinin ailenin geçimini sağlayan ve ailenin ekonomik manada bağlı olduğu kişi olması halinde, cezanın doğrudan sonuçları ile hükümlünün ailesi de karşı karşıya kalmaktadır .

Hapis cezasına diğer bir eleştiri ise devlete getirdiği külfet boyutunda yapılmaktadır. Hapis cezasının infazını sağlamak oldukça büyük bir ekonomik güç gerektirmektedir. Hapis cezalarının daha insani koşullarda tatbiki için hapishanelere devletler tarafından ayrılan bütçeler sürekli artmakta bu da hapis cezasını daha masraflı bir yaptırım haline getirmektedir.

Hapis cezaları yukarıda belirttiğimiz ve daha da arttırılabilecek birçok mahsuruna rağmen en çok uygulanan yaptırım türü olmaya devam etmekte ve aleyhte düşüncelere çözüm tam manada sağlanamamaktadır

3.3. Türk Ceza Kanuna Göre Hapis Cezasının Türleri

3.3.1.Genel Olarak

Hapis cezası kişinin işlediği suça karşılık özgürlüğünün kısıtlanmasını öngören bir yaptırım çeşididir. Hapis cezaları ile toplumun hukuka dair inancı ve güveni tazelediği ve suçlunun ıslahının sağlanacağı düşünülür³⁰⁹. Hapis cezaları kural olarak ceza infaz kurumlarında infaz

³⁰⁹ Centel, Zafer, Çakmut, s.568.

edilir³¹⁰.Nadir durumlarda hükümlünün konutunda ve yahut yaşantısına devam ederken tatbiki de mümkündür³¹¹.(TCK md.51, CGTİK, md.110/2,3)

Hapis cezaları tasnife tabi tutulurken sürelerine göre ve infaz koşullarına göre ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve süreli hapis olmak üzere üçe ayrılmıştır.

3.3.2. Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis

Hukukumuzda ölüm cezasının bir alternatifi olarak görülen ceza türüdür. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ülkemizde ilk olarak 1997 tarihli Türk Ceza Kanunu Ön tasarısı m.55 ve 58’de yer bulmuştur. Cezanın infaz şeklinin ağırlığına binaen bu adı almıştır³¹². Müebbet hapis cezasından ayrılan özelliği sıkı infaz rejimlerine tabi olmasıdır. (TCK 47)

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası dava zamanaşımı yönünden de özellik arz eder. Dava zamanaşımı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerekli kılan suçlarda 30 yıldır.(TCK M.66/1-a) Bu suçlar yurt dışında uygulandığında ise dava zamanaşımı uygulanmaz. Söz konusu suçlarda ceza zamanaşımı ise kırk yıldır.(TCK 68/1-a)

5275 sayılı CGTİHK’nun 25. maddesinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazına dair usuller belirlenmiştir:

“a) Hükümlü, tek kişilik odada barındırılır.

b) Hükümlüye, günde bir saat açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır.

c) Risk ve güvenlik gerekleri ile iyileştirme ve eğitim çalışmalarında gösterdiği gayret ve iyi hâle göre; hükümlünün, açık havaya çıkma ve spor yapma süresi uzatılabileceği gibi kendisi ile aynı

³¹⁰ Özbek, s.95.

³¹¹ Artuk-Gökçen, s.772.

³¹² Centel, Zafer, Çakmut ,s.569.

ünitede kalan hükümlülerle temasta bulunmasına sınırlı olarak izin verilebilir.

d) Hükümlü, yaşadığı yerin olanak verdiği ve idare kurulunun uygun göreceği bir sanat veya meslek etkinliğini yürütebilir.

e) Hükümlü, kurum idare kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve onbeş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir.

f) Hükümlüyü; eşi, altsoy ve üstsoy, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde onbeş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler.

g) Hükümlü hiçbir suretle ceza infaz kurumu dışında çalıştırılmaz ve kendisine izin verilmez.

h) Hükümlü, kurum iç yönetmeliğinde belirtilenlerin dışında herhangi bir spor ve iyileştirme faaliyetine katılamaz.

ı) Hükümlünün cezasının infazına, hiçbir surette ara verilemez. Hükümlü hakkında uygulanacak tüm sağlık tedbirleri, tıbbî tetkik ve zorunluluklar hariç ceza infaz kurumlarında, mümkün olmadığı takdirde tam teşekküllü Devlet ya da üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenli mahkûm koşullarında uygulanır.”

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası her ne kadar hayat boyu söz konusu olsa da bu cezaya çarptırılanlar infaz kurumunda 30 yıl süre ile iyi hal gösterdikleri takdirde şartlı salıverilme hükümlerinden faydalanabilirler.

Lakin 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap, Dördüncü Kısım, "Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar" başlıklı Dördüncü Bölüm, "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" başlıklı Beşinci Bölüm, "Milli Savunmaya Karşı Suçlar" başlıklı Altıncı Bölüm altında yer

alan suçlardan birinin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi dolayısıyla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, koşullu salıverilme hükümleri uygulanmaz.(CGTİK 107/16)

Dönmezer, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını, ölüm cezasına benzeterek eleştirmiş ve failin adeta ölüm cezası almış gibi bir hayata mecbur bırakıldığını savunmuştur³¹³. Yazara göre bu ceza türü ölüm cezasını yürürlükte tutacaktır.

Kanaatimizce özel infaz usullerine tabi böyle bir ceza öngörülmesinin sebebi kişiyi kendisiyle baş başa bırakarak daha yalnız hissetmesini sağlamak ve cezanın ızdırıp verici özelliğini arttırmaktır.

3.3.3.Müebbet Hapis Cezası

Müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eden bir ceza türüdür. Bu ceza süreli hapis cezasına uygulanan rejime göre ceptirilir³¹⁴. Ağırlaştırılmış hapis cezasına uygulanan özel infaz usulleri müebbet hapis cezasında söz konusu değildir. Bu hapis cezası ile toplum tehlikeli suçludan korunur³¹⁵.

Ömür boyu hapis cezasına mahkûm edilenler ceza infaz kurumunda yirmi dört yıllarını iyi hal sergileyerek geçirdikleri takdirde şartla salıvermeden yararlanabilirler. (CGTİK m.(107/2) Birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet halinde ise bu süre otuz(CGTİK m.(107/3), süreli hapis cezası ile beraber müebbet hapis cezasına hükümlülük durumunda ise en fazla otuz yıldır. (CGTİK m.(107/3)

TCK m.31’de yer alan düzenleme ile fiili işlediği esnada on sekiz yaşını doldurmamayan kişiler hakkında, müebbet hapis cezası yerine süreli hapis cezasına hükmolunması sağlanmıştır. TCK m.31/2’ye göre; fiili

³¹³ Dönmezer Sulhi, “Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Ön Tasarısının Temel Niteliği ve Kapsamı”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2/2002, İstanbul, 7.

³¹⁴ Artuk- Gökçen, s.773.

³¹⁵ İçel/Sokullu-Akıncı/ Özgenç/ Sözüer/ Mahmutoglu/Ünver, s.66.

işlediği sırada on iki yaşını dolduran ancak on beş yaşını doldurmayan ve işlediği fiilin hukuki boyutunu ve sonuçlarını kavrama ve davranışlarını yön verme yeteneği bulunan çocuklar hakkında, müebbet hapis cezası yerine, dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmedilir³¹⁶.

Cezanın amacı bağlamında meşruluğunu yitirmemesi için müebbet hapse mahkûm edilenlerin yeniden topluma dönme umudu her daim var olmalı, şartla salıvermeden yararlanmaları için imkân tanınmalıdır³¹⁷.

3.3.4.Sürelî Hapis Cezası

TCK m.49'a göre sürelî hapis cezası aksi kanunda belirtilmedikçe bir aydan yirmi yıla kadar olan özgürlüğü kısıtlayıcı cezadır. Suç tanımına ilişkin hükümde eğer hapis cezasının alt veya üst sınırı gösterilmemişse, cezanın süresi belirlenirken bu hükme göre belirlenir³¹⁸. TCK m.61/7 e göre sürelî hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı belirlenecek cezanın otuz yıldan fazla olamayacağı gibi sürelî hapis cezasının üst sınırı otuz yıla çıkarılmıştır³¹⁹.

Sürelî hapis cezası kısa sürelî ve uzun sürelî olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. TCK m.49'a göre hükmedilen bir yıl veya daha az sürelî hapis cezası kısa sürelî hapis cezasıdır. Bunun dışında kalan yani bir yıldan uzun sürelî cezalar ise uzun sürelî hapis cezalarıdır. Cezanın kısa sürelî mi uzun sürelî mi olduğunun tespiti için yargılama sonunda hükmedilen somut ceza esas alınır³²⁰.

TCK m.50/4'teki “...*hükmolunan hapis cezası uzun sürelî de olsa...*” ifadesi, kısa sürelî-uzun sürelî hapis cezası ayrımının örtülü bir

³¹⁶ Karakaş Doğan, s.173.

³¹⁷ Yenisey Feridun, “İnfaz Hukukunun İnsan Hakları Yönü”, in: İnfaz Hukukunun Sorunları, Goethe – Institut ve Başkent Üniversitesi Yayını, Ankara 2001, 237.

³¹⁸ Centel, Zafer, Çakmut, s.570; Artuk-Gökçen, s.774.

³¹⁹ Karakaş Doğan, s.174.

³²⁰ Centel, Zafer, Çakmut, s.570.

şekilde de olsa devam ettiğini göstermektedir³²¹. 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda hapis cezası, ağır hapis, hapis ve hafif hapis olarak düzenlenmiş, ağır hapis cezası müebbet ve muvakkat olarak ikiye ayrılmıştı. Muvakkat ağır hapis cezasının bir yıldan yirmidört yıla, hapis cezasının yedi günden yirmi yıla, hafif hapis cezasının ise bir günden iki yıla kadar olduğu kabul edilmişti³²². 647 Sayılı İnfaz Kanunu'nda bir yıldan fazla olan hapis cezalarını muvakkat uzun süreli ve bir yıldan az olan hapis cezasını kısa süreli hapis cezası kabul edilmekteydi.

Kısa süreli hapis cezası ise sağladığı kar zarar dengesi açısından doktrinin sürekli tartışma odağı olmuştur. Doktrinde çoğunluk görüşe göre hapis cezasının bu türünde suçlunun ıslahı sağlanamamakta kısa süreli de olsa hapse girmiş çıkmış bir insana karşı toplumun saygınlığı kalmamaktadır³²³.

Kısa süreli hapis cezasını önemli kılan süresine binaen kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara ve para cezasına çevrilebilmesidir. TCK m.50' e göre:

“Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;

a) Adli para cezasına,

b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine,

c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,

³²¹ Özbek, s.100.

³²² Karakaş Doğan, s.174.

³²³ Centel, Zafer, Çakmut, s.571.

d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,

e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya çevrilebilir.”

Hapis cezasının günümüzdeki karşılığını anlamak açısından hapis cezasına seçenek yaptırımların incelemekte fayda görmekteyiz.

3.4. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar 765 sayılı Kanun döneminde 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun’un 4. maddesinde yer almaktaydı. 5237 sayılı Kanun ile beraber bu yaptırımlar ceza kanununda düzenlenmiş ve tahdidi olarak sayılmıştır. Kanun koyucu bu iradesini 5237 sayılı Kanun’un gerekçesinde “*Kişi, gördüğü eğitim, yaşadığı sosyal çevre, psikik ve ahlaki eğilimleri itibarıyla tesadüfi suçlu özelliği taşıyabilir. Bu kişilerin mahkûm oldukları cezanın infaz kurumunda çektirilmesi toplum barışı açısından bir zorunluluk göstermeyebilir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezalarının infaz kurumunda çektirilmesinin doğurduğu sakıncalar nedeniyle, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olan kişinin infaz kurumuna girmesini önleyecek seçenek yaptırımlara hükmedilmesi gerekebilir*” şeklinde açıklamıştır. Yeni kanunda göze çarpan en önemli değişiklik eski düzenlemede yer almayan

kamuya yararlı bir işte çalıştırılma yaptırımının 5237 sayılı kanun döneminde yeni bir yaptırım olarak karşımıza çıkmasıdır.

Bu fark dışında eski kanunda yer alan mağdurun zararının giderilmesi tedbirinin kapsamı genişletilerek mağdurun zararı ile beraber kamunun uğradığı zararların giderilmesi de sağlanmıştır. Yine eskisinden farklı olarak bu zarar giderimi yalnızca aynen iade ya da tazmin şeklinde değil, suçtan önceki hale getirme olarak da yapılabilecektir³²⁴.

3.4.1. Adli Para Cezası

Kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adlî para cezası Tüzük madde 51/1-a uyarınca şu şekilde infaz edilir:

“a) 5237 sayılı Kanunun 50. maddesine göre hapis cezasına seçenek olarak mahkemece belirlenen adlî para cezası, hükümde yer alan para miktarı Devlet Hazinesine ödenerek yerine getirilir

b) Kesinleşen adlî para cezasını içeren ilâm, Cumhuriyet başsavcılığına verilir. Cumhuriyet savcısı hapis cezasından çevrilen adlî para cezasının otuz gün içinde ödenmesi için hükümlüye bir ödeme emri tebliğ eder,

c) Hükümde, adlî para cezası taksitide bağlanmamış ise, otuz günlük süre içinde adlî para cezasının üçte birini ödeyen hükümlünün isteği üzerine geri kalan kısmının birer ay ara ile iki eşit taksitte ödenmesine imkân sağlanır. İlk taksitin süresinde ödenmemesi hâlinde, durum mahkemeye bildirilir. Cumhuriyet savcısının talebi üzerine mahkemece, kısa süreli hapis cezasının kısmen infazına karar verilir ve bu karar derhâl infaz edilir,

³²⁴ Duman Irmak, Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.37.

d) Hükümde adlî para cezası takside bağlanmış ise kararda belirtilen süreye göre infaz edilir. Otuz gün içinde ilk taksitin ödenmemiş olması hâlinde, durum mahkemeye bildirilir, kararda yer almamış olsa bile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine hükmü veren mahkemece kısa süreli hapis cezasının tamamen infazına, sonraki bir taksitin ödenmemiş olması hâlinde ise kısmen infazına karar verilir ve bu karar derhâl infaz edilir,

e) Bu fıkra hükümlerine göre hapis cezasından adlî para cezasına çevrilip de ödenmeyen adlî para cezasının mahkemece hapis cezasına dönüştürülmesi hâlinde bu cezanın infazında koşullu salıverilme hükümleri uygulanır

f) Bu fıkra hükümlerine göre çocuklar hakkında hapis cezasından adlî para cezasına çevrilen ancak ödenmeyen adlî para cezaları yeniden hapse dönüştürülemez.

g) 5237 sayılı Kanunun 50. maddesinin dördüncü fıkrasına göre taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezalarının adlî para cezasına çevrilmesi hâlinde, bu cezanın infazı hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır.”

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda adli para cezası gün para cezası sistemi esas olarak düzenlenmiştir. Bu sisteme göre, hâkim öncelikle 5 günden az 730 günden fazla olmayacak tam gün sayısını, sonra ise günlük ödenmesi gereken miktarı belirleyerek, bu ikisinin çarpımından hükümlünün ödemesi gereken toplam adli para cezası miktarını bulacaktır. Bu miktar TCK m. 52 uyarınca günlük en az 20 en fazla 100 TL olabilir.

Adli para cezası kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından failin cezaevine girerek karşılaşacağı sorunları önlemek adına bir çözüm

yolu olarak görülmüştür. Para cezası, hapis cezasına seçenekler içerisinde öne çıkan ve giderek yaygınlaşan bir ceza çeşididir³²⁵.

3.4.2. Mağdurun veya Kamunun Zararının Giderilmesi

Bu tedbirde, suçluya bir şey yapılmasından çok suçlunun bir şey yapması ön plana çıkmaktadır³²⁶. Burada suçlu-devlet ilişkisi değil suçlu-mağdur ilişkisi söz konusudur.

Konu ile ilgili düzenleme Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Tüzük'ün 51/2. maddesinde şu şekildedir:

“Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi yaptırımının infazı:

Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hâle getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir,

1. Zararın aynen iade edilmesi; hükümlünün işlediği suç nedeniyle haksız olarak ele geçirdiği şeyi aynen ya da satın almak suretiyle suçtan zarar görene iade etmesidir.

2. Suçtan önceki hâle getirme; suç nedeniyle verilen zararın, hükümlü tarafından ya da başkası aracılığıyla çalışmak, çalıştırılmak, tamir etmek veya buna benzer faaliyetlerle giderilmesidir.

3. Zararın tazmin edilmesi; suç nedeniyle verilen zararın bedelinin suçtan zarar görene ödenerek tazmin edilmesidir.”

³²⁵ Yücel, T. Mustafa, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaya Alternatifler Dünyadaki Görünüm”, AD, Y:78, S:1, Ankara, 1987,s.97.

³²⁶ Çolak, Altun, s.201.

TCK m. 50'nin konuya ilişkin düzenlemesine bakıldığında *“mağdurun veya kamunun zararının giderilmesinden”* bahsedilirken Tüzük'ün 51/2-a maddesi *“suçtan zarar gören”* ifadesini tercih ederek suçun mağduru olamayan ancak suçtan zarar gören olabilen tüzel kişileri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Buna paralel olarak mağdur kavramını da kapsayan suçtan zarar gören gerçek bir kişiyse mağdur, tüzel bir kişi ise suçtan zarar gören olarak anlaşılmalıdır³²⁷.

Hafızoğulları/Özen'in ifade ettiği gibi, buradaki “kamu”dan “kamu idaresi” anlaşılmalıdır³²⁸. Hafızoğulları/Özen'e göre *“mağdur, suçla ihlal edilen ve ceza ile korunan hukukî değer veya menfaatin hamili olan kimsedir. Öyleyse, suçla zarara uğrayan kimse, bizzat suçun mağduru olan kişi olmalıdır. Hükmün genişletilerek yorumlanması[...] mümkün [değildir]”*³²⁹.

Bu yaptırım ile ilgili tartışma konusu olan bir husus suçtan kaynaklanan zararın giderilmesinin etkin pişmanlık hali olarak düzenlendiği hallerde nasıl hareket edileceğidir. Etkin pişmanlık, bir suçun işlenmesinden sonra failin pişmanlık göstererek gerçekleştirdiği ve cezayı azaltma ve ortadan kaldırma sonucunu doğuran davranışlardır³³⁰. Bu duruma TCK m. 168 ve m. 248 örnek verilebilir. Her iki maddede de *“mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde”* failin cezasının indirileceği düzenlenmiştir.

Bir görüş, etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanabilmek için suçtan doğan zararın tamamıyla tazmini gerektiğinden ortada bu seçenek yaptırımdan yararlanabilecek bir zarar kalmayacağını belirtmiştir. Başka bir görüş ise durumu TCK m. 168 ve m. 248 bakımından ayrı ayrı ele almıştır. Bu görüş doğrultusunda etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için tamamen tazmin arayan TCK m. 248'den

³²⁷ Maden, s.199.

³²⁸ Hafızoğulları, Zeki, Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2010, s.475.

³²⁹ Hafızoğulları, Özen, s. 475.

³³⁰ Keklik Ramazan, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık, 1. Baskı, Ankara, 2016, s. 5.

faydalanıldıktan sonra ortada tazmin edilecek başka bir zarar kalmayacağı için ayrıca mağdurun veya kamunun zararının giderilmesi seçenek yaptırımına başvurulamayacaktır³³¹.

3.4.3. Eğitim Kurumuna Devam Etme Zorunluluğu

Eğitim kurumuna devam etme zorunluluğu seçenek yaptırımı Tüzük'ün 51/3. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazı:

Bir eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazı, hükümlünün mahkeme kararıyla en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da bulunan eğitim kurumunda eğitime tabi tutulması suretiyle yerine getirilir.”

Eğitim kurumuna devam etme yaptırımının süresi en az iki yılken, kanunda bu tedbire ilişkin üst sınır belirlenmemiştir. Gerek görüldüğü durumlarda barınma imkânı sağlayan bir eğitim kurumu olmasına karar verilebilir. Bu tedbirle ilgili önem arz eden husus, mahkûmun herhangi bir eğitim kurumuna değil de bir meslek ya da sanat edinebileceği bir eğitim kurumuna devam etmesine yönelik karar verilmesi gerektiğidir. Öğretide bu durum eleştirilmiş ve lise tahsili süren 17 yaşındaki bir genç hakkında lise tahsiline devam etmesine yönelik bir karar verilebileceği ileri sürülmüştür³³².

Meslek ve sanat kavramından anlaşılması gereken, kişinin geçimini sağlamak için elde etmesi gereken bir beceri olmalıdır. Mesela, bir bilgisayar kursu, muhasebecilik kursu, terzilik, berberlik, kuaförlük gibi bir uğraşı, kişinin elde edebileceği bir meslek veya sanat olarak düşünülebilir³³³.

³³¹ Koca, Üzülmez, s.558.

³³² Özgenç, s.717.

³³³ Duman, s.45.

3.4.4. Belirli Yerlere Gitmekten veya Belirli Etkinlikleri Yapmaktan Yasaklanma

Tüzük m. 51/4 şu şekildedir:

“Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı:

Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı, hükümlünün mahkeme kararıyla mahkûm olduğu hapis cezasının yarısından, bir katına kadar süreyle belirli yerlere gitmekten ya da belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanması şeklinde yerine getirilir.”

Burada suçun bir katından anlaşılması gereken failin mahkûm olduğu cezanın süresi kadardır³³⁴. Failin gitmekten yasaklanacağı yerler, ya da yapmaktan yasaklanacağı etkinliklerin işlenen suç ile bağlantısının kurulması gerekir.

Yargıtay şu şekilde ifade etmiştir: *“Kısa süreli hapis cezasının “belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma” seçenek yaptırımına çevrilebilmesi için, hükmedilen seçenek yaptırımın, işlenen suçla bağlantılı olması, ayrıca suç işlemeye yönelten sosyal, psikolojik veya çevresel etkenlerle sanık arasındaki bağı ortadan kaldırarak, sanığın yeniden suç işlemesini önlemeye yönelik olması gerektiği gözetilmeden, hakaret suçundan verilen hapis cezasının, gerçekleştirilen eylemle herhangi bir bağlantısı bulunmayan eğlence yerlerine gitmekten yasaklanma tedbirine çevrilmesi kanuna aykırıdır.”*³³⁵.

Yasağa konu yer veya etkinliğin işlenmiş olan suçla ilintili olması, benzer suçları işlemeye ortam oluşturan yer ya da etkinlik olmasına dikkat

³³⁴ Maden, s.207.

³³⁵ Yargıtay 18. C.D, 28.10.2015, E. 2015/280 K. 2015/9585.

edilmelidir. Belirtmek gerekir ki bu yaptırımla negatif bir yükümlülük, başka bir deyişle kaçınma edimi yüklenmektedir³³⁶.

3.4.5. Ehliyet ve Ruhsatın Geri Alınması ve Belirli Bir Meslek ve Sanatı Yapmaktan Yasaklanma

Tüzük 51/5'e göre:

“Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı:

Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma yaptırımının infazı, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, hükümlünün ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanması şeklinde yerine getirilir.”

Bu yaptırıma hükmedilebilmesi için kişinin işlediği suçun ehliyet ya da ruhsatın kullanımı veya meslek ve sanatı icrası ile ilintili olması gerekmektedir. Suçla bağlantılı olmak şartıyla her türlü ehliyet ve ruhsat belgesi geri alınabilir³³⁷.

Yargıtay konuya ilişkin bir kararında “*Şoförlüğü meslek edindiği tespit edilemeyen ve sanayide yıkama yağlama işi yapan ve bu işi yapması için sürücü belgesine ihtiyacı olmayan sanığa trafik güvenliğini tehlikeye sokmak suçundan tayin olunan hapis cezasının, 5237 sayılı Yasa'nın 50/1-e bendinde yazılı seçenek yaptırıma çevrilemeyeceği, ancak diğer bentlerde yazılı yaptırımlardan herhangi birine çevrilebileceğine*” karar vermiştir³³⁸.

³³⁶ Maden, s.208.

³³⁷ Çolak, Altun, s.210.

³³⁸ Yargıtay 2. C.D, 22.11.2006, E. 2006/5431 K. 2006/19141.

3.4.6. Gönüllü Olarak Kamuya Yararlı İşte Çalıştırma

Kamuya yararlı bir işte çalıştırma, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 647 sayılı İnfaz Kanunu'nda yer almayan, hukukumuzda Türk Ceza Kanunu ile giren bir kurumdur³³⁹. Suçların kamu düzenini bozduğu ve suçun mağdurunun öncelikli olarak toplum olduğu düşünülerek, kamu hizmetinde çalışma, toplumun zararının giderilmesinin en iyi yolu olarak görülmüştür³⁴⁰.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 51/6. maddesinin incelendiğinde tüzükteki düzenleme şu şekildedir:

“Kamuya yararlı bir işte çalıştırma; hükümlünün, bir kamu kurumu veya kuruluşunda belirli hizmetlerde, mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla ücretsiz olarak çalıştırılmasıdır,

Denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü ya da bürosu, bölgesinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında hükümlülerin ne suretle çalıştırabileceklerine ilişkin olarak bilgi alırlar ve hizmetler listesini oluştururlar. Bu listeler mahkemeye verilir. Mahkeme bu listelerden uygun gördüğü hizmeti ve süresini hükümlüye önerir ve bunu reddetme hakkına sahip olduğunu hatırlatır,

Diğer bir hapis cezasına hükmedildiğinde kamu yararına çalıştırma kararı verilemez,

İki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkûm olanlardan, hükümlülük süresinin yarısını iyi hâlde geçirenlerin, istekleri bulunmak koşuluyla kendilerinin veya yasal temsilcilerinin veya Cumhuriyet başsavcılığının istemi üzerine, mahkûmiyet sürelerinin geriye kalan

³³⁹ Erdem, Mustafa Ruhan, “Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler”, İnfaz Hukukunun Sorunları, Goethe – Institut ve Başkent Üniversitesi Yayını, Ankara 2001,s.211.

³⁴⁰ İçel/Sokullu-Akinci/Özgenç/Sözüer/Mahmutoglu/Ünver, 101; Çolak,Altun, , 84.

yarısını kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına mahkemece karar verilebilir,

Çalışma süresinin hesabında hükümlünün çalıştığı kurumun bu konudaki mevzuatı esas alınır.”

Bu yaptırıma kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi dışında da başvurulabilmektedir. CGTİHK 105/4 doğrultusunda “İki yıl veya daha az süre ile hapis cezasına mahkûm olanlardan, hükümlülük süresinin yarısını iyi hâlle geçirenlerin, istekleri bulunmak koşuluyla kendilerinin veya yasal temsilcilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığının istemi üzerine, mahkûmiyet sürelerinin geriye kalan yarısını kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına mahkemece karar verilebilir.”

Yargıtay bu yaptırımın uygulanabilmesi için failin gönüllü olmasına önem yüklemiş bu seçenek yaptırıma başvurulurken failin rızasının olmasını verdiği kararlarda özellikle aramıştır. Hatta failin kamuya yararlı işte çalışmak istiyorum talebinin değerlendirilmemesini bozma sebebi yapmıştır³⁴¹.

³⁴¹ Yargıtay 2. C.D, 25.5.2016, E. 2014/26142 K. 2016/9977.; Yargıtay 4. C.D, 19.1.2015, E. 2013/4462 K. 2015/1498.

SONUÇ

Tarihi seyir içerisinde suça verilen bir tepki olarak ceza her daim toplumsal yaşamın bir parçası olmuştur. Cezanın varlığı toplumsal yaşam için zaruri olmasından ileri gelmiştir.

Ceza tarihi seyir içerisinde pek çok aşama geçirmiştir. Ceza kavramı zamana, yere, toplumların gelişmişlik düzeyine göre sürekli değişmiş ve gelişmiştir. Geçmiş zamanda cezalandırma, suç işleyen kişinin meydana getirdiği kötülüğü, kötülük barındıran ceza ile ödemesi gerektiği anlayışına dayanmaktaydı. Uygulanan cezalar zamanla şiddetini yitirmiş ve daha yumuşak bir hal almıştır. En ilkel halleriyle tatbik edilen cezalar zamanla daha insancıl bir hal almışlardır.

Suç işleyen kişinin toplumsal yaşam kurallarını ihlal ettiği ve toplumdan soyutlanması gerektiği anlayışının bir ürünü olarak gelişen en önemli ceza türünün, hapis cezası olduğunu söylemek mümkündür. Medeniyetlerin kurulması, yerleşik hayata geçilmesi hapis cezasını başvurulmuş bir yaptırım türü olarak zaman içinde ön plana çıkarmıştır. İnsanlık tarihinin başlangıç dönemlerinde, yaygın bir şekilde uygulanmayan hapis cezası daha sonraki dönemlere gelindiğinde yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.

İnfaz sistemlerinin vazgeçilemez parçası haline gelen hapisaneler, bulundukları toplumun koşulları doğrultusunda, fiziki yapıları, hükümlülük ve tutukluluk durumu, uyguladıkları infaz rejimi gibi sebeplerle, çeşitli şekillerde biçimlenmiştir. Cezaevleri daha önceleri tutuk evi olarak kullanılmış suçlunun cezalandırılmak için devlet elinde tutulduğu yerler yahut ölüm cezasının infazına kadar beklediği yerler olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devletinde ise hapisane kavramı, özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanının akabinde, ortaya çıkan batılılaşma ve modernleşme isteği ile beraber yeniden ele alınmış ve kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir. 13.07.1965 tarihinde yürürlüğe giren 647 sayılı

Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ile birlikte artık modern infaz usulleri benimsenmeye çalışılmış, Ceza Adalet Sisteminde 1 Haziran 2005 tarihinde yapılan değişikliklerin ardından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Türkiye’deki mevcut sisteme bakıldığında, kural olarak topluluk sisteminin benimsendiği ancak bazı suçlar yönünden hükümlülerin “tek kişilik” odalarda cezalarının infazının gerçekleştirildiği, bu nedenle hücre sistemine benzer bir durumun olduğu görülmektedir. Ayrıca özellikle cezanın belli bir kısmının iyi halli infazı ile birlikte hükümlünün koşullu salıverilme imkânı bulunduğu için Dereceli Sistemin de kısmen geçerli olduğu ifade edilmelidir.

Tarihi süreç içerisinde hiçbir ülkede hapishaneler sorunsuz işleyen kurumlar olmamıştır. Hapis cezaları infaz edilirken hiçbir zaman istenilen ve ümit edilen koşullar sağlanamamış, suçluların ıslahı sağlanamamıştır. Bundan mütevellit Hapis cezası giderek suçu önlemenin ve suçludan kurtulmanın en kolay yolu olmaktan çıkarak en son çare olarak başvurulmuş ceza hukuku yaptırımına dönüşmektedir. Suç ve suçlu ile olağan toplumsal koşullarda mücadele edilmesi en gerçekçi çözüm olup, günümüzde vahim şiddet suçluları dışında kalan suçlular hakkında hapis cezasının uygulanmaması üzerinde durulmaktadır. Yeniden suç işlemesi mümkün şiddet suçlularının hapsedilmesine, hapis cezasının ise güvenlik işlevi nedeniyle, toplumu korumak amacıyla uygulanmasına çalışılmaktadır.

Yeniden sosyalleştirme ve suç işleme oranlarının düşürülmesinde hapis cezası dışındaki seçenekler her geçen gün öne çıkmaktadır. Çünkü hapishanelerin cezanın özel ve genel önleme amaçlarını gerçekleştirmekte başarılı olmadığı artık bilinmektedir. Bunun en büyük kanıtı sürekli olarak artan mahkûm sayısı ve maalesef mükerrerlik oranıdır. Ayrıca hapishanelerin devlet bütçesine maddi külfeti oldukça fazladır. Uluslararası hukuktaki egemen eğilim de hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine seçenek yaptırımların uygulanması yönündedir. Birleşmiş Milletler

Cemiyeti'nin geliştirdiği ilkeler, kişilerin cezaevine gönderilmesinden ziyade topluma yeniden kazandırılmasından yanadır.

En gerçekçi sosyalleşmenin toplumsal yaşam ve üretim ilişkileri içinde kalınarak sağlanacağı açıktır. Oysa hapis cezası insanları yapay bir ortama sürükleyerek topluma yabancılaştırmaktadır. Öyle ise cezanın amacına, toplum dışına çıkarmadan, aksine toplumsal yaşam koşulları içinde ulaşmaya çalışmak en zararsız cezalandırma yöntemi olacaktır. Oysa ağımızda, her insan gibi, suç işleyen kişinin de belirli sınırlamalar getirilmekle birlikte temel insan hak ve özgürlüklerine sahip olmaya devam ettiği kabul edilmektedir. Suç işleyen kişinin devletin desteğine ve korumasına ihtiyaı olduğu gibi, toplumsal yaşama dönerek olağan bir yaşam sürmeye de hakkı vardır.

Hapis cezası ile ilgili pek çok mahsur bulunmakla beraber tarihin her safhasında var olduğu ve bundan sonra da toplumun kendini koruma amacına binaen var olacağı su götürmez bir gerçektir. Her daim uygulamada var olacak bu yaptırım türünün tarihi seyrini ve geçirdiği aşamaları çalışmamızda özetleyerek hapis cezasının gelişiminin ne yönde olduğunu ve nasıl olması gerektiğini anlatmaya çalıştık. Hapis cezasının Türk Hukukunda kendine nasıl bir yer edindiği bu açıdan oldukça önem ihtiva etmektedir.

Hapis cezasının tamamen ortadan kaldırılması azılı suçlulara karşı toplumun ve özel manada bireylerin kendini güvende hissetmesine engel olacağı gibi, kaosa da ortam oluşturacaktır. Yapılması gereken hapis cezasının olumsuz etkilerini azaltarak insan onuruna saygılı bir sistemde ve ıslah odaklı olarak infazını sağlamaktır. Uygun bulunduğu takdirde seçenek yaptırımların tatbiki hapis cezasının olumsuz etkilerini bir nebze de olsa azaltacaktır. Nitekim insan haklarına verilen değer arttıkça hapis cezası da hukukumuzda daha insani koşullarda tatbik edilmeye başlanmış, uluslararası alandaki gelişmeler infaz sistemlerini de etkilemiştir.

Diğer yandan hapis cezasında amaç; suçluya suçunun, hatasının farkına varmasını sağlayabilecek bir ortam oluşturmaktır. Hapis cezasının ayrı bir ceza haline dönüştürülmemesi gerekmektedir. Bu sebeple suçun karşılığında uygulanan bir yaptırım türü olarak hapis cezası bu bağlamda ele alınmalı ve tarihi geçmişinden dersler alınarak kanuni düzenlemeler bu doğrultuda şekillendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Ahmet Ez-Zerka Mustafa, **İslam Hukukunda Müeyyideler** (çev. Servet Armağan), İHFM, C:LIII, Y:1988-1990, S:1-4, İstanbul 1991.

Akbulut Berrin, **Ceza Hukuk Genel Hükümler**,2.Baskı, Ankara,2016.

Aksu Şener, “**Otorite-Yaşam alanı ilişkisinde Hapishanenin Yeri**”, Hapishane Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul, 2005.

Akşit M. Cevat, **İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları**, 2000 İstanbul, 51.

Aktaş Sururi, **Cezalandırmanın Amacı Üzerine**, EÜHFD, C.XIII, S. 1-2(2009).

Altay Şakir, **Hukuk ve Sosyal Bilimler Sözlüğü**, İstanbul, 1983.

Artuk Mehmet Emin, Gökcen Ahmet, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11.Baskı. Ankara,2017.

Artuk, Mehmet Emin. “Güvenlik Tedbirleri”. Gazi Üniversitesi Hukuku Fakültesi Dergisi. Cilt: 12, Sayı: 1-2, 2008, 468-492.

Artuk M.Emin-Alşahin M.Emin , Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/272845>, (Erişim Tarihi 14.12.2018).

Aydın, Öykü Didem, Emniyet Tedbirleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993

- Bahar, Halil İbrahim, **”Hapishaneler, Sorunlar ve Çözüm Arayışları”**,
in: Hapishane
Kitabı, (Ed Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005.
- Bentham Jeremy, **“Punishment and Deterrence”**, in: Principled
Sentencing (Edited by Andrew von Hirsch / Andrew Ashworth),
Second Edition, Hard Publishing, Oxford 1998.
- Centel, Nur, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna
Giriş**, 10. Bası, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017.
- Centel, Nur, **“Denetimli Serbestlik ve İşverenin İstihdam
Yükümlülüğü”** Sicil İş Hukuku Dergisi I,3 (Eylül 2006).
- Centel, Nur, **“Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”**, Prof. Dr. Turhan Tufan
Yüce’ye Armağan, İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001.
- Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, (İtalyanca aslından
çeviren: Sami Selçuk), İmge Kitabevi, 2004
- Cin Halil, Ahmed Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, C.I, Osmanlı
Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1995.
- Çınar Ali Rıza, **Türk Ceza Hukuku’nda Cezalar**, 1. Baskı, Ankara, 2005.
- Çolak Haluk, Uğurtan Altun, **“Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli
Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”**, TBBD, S:67, Kasım-Aralık 2006.
- Demirbaş Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12.Baskı, Ankara, ,
2017.

Demirbaş Timur, **İnfaz Hukuku**, 5. Baskı, Ankara, 2017.

Demirbaş, Timur, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi**, in: Hapishane Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, İstanbul 2005.

Devellioğlu Ferit, **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.

Dilberoğlu Vedat, **Ceza Hukukunda Güvenlik Tedbirleri**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Dönmezer Sulhi / Erman Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C:II, İstanbul, 1999.

Dönmezer Sulhi, “**Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Ön Tasarısının Temel Niteliği ve Kapsamı**”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2/2002, İstanbul.

Duman Irmak, **Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Durhan İbrahim, “**Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler**”, EÜHFD, C. XII, S. 3-4, 2008.

Eisenhardt Thilo, **Strafvollzug**, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1978, Nakleden Demirbaş, İnfaz Hukuku.

Efdal Özkul Ali, “**XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kalebentler ve Cezirebentler**”, in: Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005.

Erdoğan Oktay, **Para Cezaları ve İnfazı**, 2. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.

ERDEM, Mustafa Ruhan, “**Kısa Süreli Özgürlüğü Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Yeni Seçenekler**”, İnfaz Hukukunun Sorunları, Goethe – Institut ve Başkent Üniversitesi Yayını, Ankara 2001.

Erem Faruk, **Adalet Psikolojisi(Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi-Mahpusun Psikolojisi)**,8.Baskı, Ankara,1988.

Foucault Michel, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Foucault, Michel, **Büyük Kapatılma** (çev. Işık Ergüden/Ferda Keskin), İstanbul 2000.

Gazel Ahmet Ali, “**Tanin Muhabiri Ahmet Şerif Beyin Notlarında Osmanlı Hapishaneleri**”, in: Hapishane Kitabı, (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005.

Gökçen, Ahmet, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, İstanbul 1989.

Gölcüklü, Feyyaz, **Türk Ceza Sistemi (Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar)**, Ankara 1966.

Gülşen Recep, **Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Çağdaş Sistem**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1993.

Güran, Sakıp, **Cezanın İnfazı**, Ankara 1942.

Gürelli Nevzat, “**Ceza Kanununda Ölüm Cezası ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezalar**”, Değişen Toplum ve Ceza Hukuku Karşısında Türk Ceza Kanunun 50 Yılı ve Geleceği Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü No: 19, 1977.

Hafızoğulları Zeki, **Ceza Normu**, 2. Baskı, Ankara: Us-A Yayıncılık, 1996.

Hafızoğulları, Zeki, Muharrem Özen, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, US-A Yayıncılık, 2010.

Hakeri, Hakan, **Ceza hukuku**, Ankara, 2014.

Hülagü Metin, **İslam Hukukunda Hapis Cezası**, Kayseri, 1996.

İçel Kayıhan / Sokullu-Akıncı Füsün / Özgenç İzzet / Sözüer Adem / Mahmutoglu S.Fatih / Ünver Yener, Yaptırım **Teorisi**, 2.Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002.

İçli, Tülin, , Aslıhan Öğün Günşen, **Türkiye’de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz**, Ankara, 1999.

İnancık Halil, “**Osmanlı Hukukuna Giriş: Örf-i – Sultani Huku ve Fatih’in Kanunları**”, SBFD, C:XIII, No:2, Ankara 1958.

Karaca Ali, “**XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün**”, in: Hapishane Kitabı (Ed. Emine Gürsoy Naskali/Hilal Oytun Altun), İstanbul 2005.

Karakaş Doğan Fatma, **Cezanın Amacı ve Hapis Cezası**, Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

Keklik Ramazan, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Etkin Pişmanlık, 1. Baskı, Ankara, 2016.

Kevin M. Carlsmith, "The Roles of Retribution and Utility in Determining Punishment", Journal of Experimental Social Psychology, Vol. 42, 2006.

Koca Mahmut, Üzülmüş İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**,9.Baskı, Ankara, 2016.

Kumbasar Enver, **Türk Hukukunda Cezanın Belirlenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.

Kurt Mehmet, **Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları**, Ankara,2007.

Maden Mehmet, **Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, 2012.

Mahmutoğlu Fatih Selami, Karadeniz Serra, **Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi**, İstanbul, Beta Yayınevi, 2017

Nuhoğlu Ayşe, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara, 1997.

Özbek Veli Özer, **İnfaz Hukuku**,9.Baskı, Ankara, 2017.

Özbek Veli Özer, Doğan Koray, Bacaksız Pınar, Tepe İlker, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8.Baskı, Ankara, 2017.

Özçelik, Mücahit, **Mütareke Dönemi'nde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu**, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 7/ S. 14, Güz, 2011.

Özek Çetin, **“1997 Türk Ceza Yasa Tasarısı'na İlişkin Düşünceler”**, Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul, 1999.

Özgenç İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Özgüdenli Osman G., **“Gazneli ve Selçuklu Şairlerin Gözüyle Zindan”**, Zindanlar ve Mahkumlar, Ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, Babil Yay., İstanbul, 2006.

Özkan Şebnem, **Türkiye’de Yetişkin Suçluluğu Üzerine Cinsiyetler Arası Bir Karşılaştırma**, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir, 1998.

Öztürk Necdet, **“Osmanlılar’da Hapis Olayları (1300-1512)”**, Hapishane Kitabı,Ed. Emine ,Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay., İstanbul, 2005.

Öztürk Sevcan, **XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş**, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın:2014.

Rahimov İlham, **Suç ve Ceza**, İstanbul: Türkiye Barolar Birliği Yayınları,2014

Retornaz Emine Eylem, **Beccaria'nın Hapis Cezasına Bakışı Üzerine Bir Değerlendirme**, TBBB, 2014.

Reynaud A., **Hapishanelerde İnsan Hakları**, çev. İhsan Kuntbay, Ankara, 1992.

Strahl Ivar, **“Kuzey Ülkelerinde Gün Para Cezası”**, çev. Süheyl Donay, İÜHFM, C: 34.

Sokullu-Akıncı Füsün, **Kriminoloji**, 12. Bası, İstanbul, 2016.

Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu'nda Seçenek Yaptırımlar**, 1. Baskı, Ankara, 2011.

Soyaslan, Doğan, **Kriminoloji**, 3. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2012

Şen, Ömer, Osmanlı'da **Mahkum Olmak: Avrupalılaşıma Sürecinde Hapishaneler**, İstanbul, 2007.

Şen Hasan, **“Osmanlı'da Hapishane Mefhumu”**, Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18.-20. Yüzyıllar, Ed. Noemi Levy/Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2007.

Şentop, Mustafa, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku**, İstanbul, 2004.

Şerif Ahmet, **Anadolu'da Tanin**, Haz. Mehmed Çetin Börekçi, C. I, TTK Yay., Ankara, 1999.

Taner, Tahir, **Ceza Hukuku**, Umumi Kısım, 3. Basım, İstanbul 1953.

Toroslu Haluk, **Ceza Müeyyidesi**, Ankara 2010.

Uğur Mehmet, **Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hâkimin İnfaza Katılması**, Ankara,2003.

Uyanık, Mehmet Zeki, **İslam Hukukun Hapis Cezası ve Hapishane**, Doktora Tezi, Konya, 2015.

Ünver Yener, **Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

Yarsuvat Duygun, **“Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu”**, in: Sahir Erman’a Armağan, İstanbul 1999.

Yenisey Feridun, **“İnfaz Hukukunun İnsan Hakları Yönü”**, in: İnfaz Hukukunun Sorunları, Goethe – Institut ve Başkent Üniversitesi Yayını, Ankara 2001.

Yılmaz Zekeriya **‘Hak Yoksunlukları ve ‘Yasaklanmış Hakların Geri Verilmesi’ Kurumu ÜzerineBir değerlendirme’**, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı: 7,Mart 2007.

Yokuş Sevük Handan, **Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım**, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1998.

Yüce Turhan Tufan, **Ceza Hukukunun Temel Kavramları**, Ankara: Turhan Yayıncılık 1985.

Yücel, T. Mustafa, **“Hürriyeti Bağlayıcı Cezaya Alternatifler Dünyadaki Görünüm”**, AD, Y:78, S:1, Ankara, 1987

Zafer Hamide, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Bası, İstanbul, 2016.